YAZI KARAKTERİ TASARIMINDA PARA BİRİMİ İŞARETLERİ VE TÜRK LİRASI İŞARETİNİN FARKLI YAZI KARAKTERLERİNE UYARLANMASI

Onur Kuran

Yüksek Lisans Tezi

Grafik Anasanat Dalı
Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü

Ocak 2016

YAZI KARAKTERİ TASARIMINDA PARA BİRİMİ İŞARETLERİ VE TÜRK LİRASI İŞARETİNİN FARKLI YAZI KARAKTERLERİNE UYARLANMASI

Onur Kuran

YÜKSEK LİSANS
Grafik Anasanat Dalı
Danışman: Prof. T. Fikret Uçar

Eskişehir
Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü
Ocak 2016

ÖZET

YAZI KARAKTERİ TASARIMINDA PARA BİRİMİ İŞARETLERİ VE TÜRK LİRASI İŞARETİNİN FARKLI YAZI KARAKTERLERİNE UYARLANMASI

Onur Kuran

Grafik Anasanat Dalı

Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Enstitüsü, Şubat 2016

Danışman: Prof. T. Fikret Uçar

Para birimi işaretleri, ait olduğu ülkenin para birimini doğrudan temsil eden ve serbest piyasa ekonomisi içerisindeki döviz değerini belirten çeşitli tipografik işaretler ve karakterlerdir. 8 Eylül 2011 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından "Türk Lirası Simge Yarışması" adı altında bir yarışma düzenlenmiş ve yarışma sonucunda 8362 adet başvuru alınmıştır. 1 Mart 2012 günü Merkez Bankası İdare Merkezi Konferans Salonu'nda, kamuoyuna açık şekilde yapılmış bir toplantı ile, seçilmiş olan Türk Lirası işaretinin tanıtımı yapılmıştır. Türk Lirası işaretine hızlı bir şekilde adapte olmaya çalışan ülkemiz, bu yeni işaretin kullanımı ile ilgili sorunlar yaşamaktadır. Yeni işaret bir logo niteliğinde tasarlanmış ve net şekilde belirlenmiş bir biçime sahiptir. Oysa para birimi işaretleri, bir yazı karakteri şeklinde tasarlanmalı ve diğer türdeşleri gibi farklı karakterler içerisinde kendine bir yer edinmiş olmalıdır. Bu çalışmanın temel amacı, belirlenen bu soruna çözüm önerileri sunabilmek ve Türk lirası işaretinin doğru kullanımını yaygınlaştırmaya katkı sağlamaktır. Bu amaç doğrultusunda, beş klasik yazı tipi olarak sınıflandırılmış yazı karakterlerinden 10 tanesi belirlenerek Türk lirası işareti bu karakterlere göre uyarlanmıştır. Yapılan alanyazın taramasında bu konu hakkında yapılmış akademik bir çalışmaya rastlanılmamıştır. Bu bağlamda çalışmanın Türkiye'de bu konuda yapılan ilk akademik çalışma olması bakımından önem taşıdığı söylenebilir.

Anahtar Kelimeler

Para Birimi İşaretleri, Sembol, İşaret, Yazı Karakteri, Yazı Karakteri Tasarımı, Türk Lirası İşareti

ABSTRACT

CURRENY SIGNS IN TYPEFACE DESIGN AND ADAPTION OF TURKISH LIRA SIGN TO DIFFERENT TYPEFACES

Onur Kuran

Master of Art Thesis in Graphic Design

Anadolu University Post Graduate School of FineArts, February 2016

Adviser: Prof. T. Fikret Uçar

Currency signs are various typographical signs and characters that directly represent the related country's currency and identify the exchange value of the currency within free market economy in the world. Central Bank of The Republic of Turkey (CBRT) announced a competition under the rubric of "Turkish Lira Symbol Contest" on September 8, 2011 and received 8362 applications. On March 1, 2012 the selected symbol for Turkish Lira was introduced in a meeting held at Central Bank Headquarters Conference Hall, which was open to the public. Although the country is trying to get used to Turkish Lira symbol rapidly, there has been and still are problems with the use of this new sign. This was due to the fact that the currency sign was designed as a logo and it has a strictly determined form and shape. However, currency signs should be designed as a typeface and should have its own place among characters similar to its kind. The main purpose of this work was to suggest solutions to the specified problem and to contribute to the accurate usage of Turkish Lira sign's dissemination. With this purpose, Turkish Lira sign was adapted to 10 fonts that were chosen from five different classical font categories. There haven't been found any academic work done on the topic within the reviewed literature. For this reason, it can be said that this work has an importance for being the first academic work done in Turkey on this topic.

Keywords

Curreny Signs, Symbol, Sign, Typeface, Typeface Design, Turkish Lira Sign

01.02.2016

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tez/proje çalışmasının bana ait, özgün bir çalışma olduğunu; çalışmamın hazırlık, veri toplama, analiz ve bilgilerin sunumunda bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davrandığımı; bu çalışma kapsamında elde edilmeyen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynaklara kaynakçada yer verdiğimi; bu çalışmanın Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan bilimsel intihal tespit programıyla tarandığını ve hiçbir şekilde intihal içermediğini beyan ederim.

Herhangi bir zamanda, çalışmamla ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara razı olduğumu bildiririm.

Onur KURAN

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Onur KURAN'ın **"Yazı Karakteri Tasarımında Para Birimi İşaretleri ve Türk Lirası İşaretinin Farklı Yazı Karakterlerine Uyarlanması"** başlıklı tezi **01 Şubat 2016** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, **Grafik Anasanat Dalı Yüksek Lisans** tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

		İmza
Üye (Tez Danışmanı)	**: Prof. T. Fikret UÇAR**	.....
Üye	**: Doç. Melike TAŞCIOĞLU**	.....
Üye	**: Yrd. Doç. Dr. Şirin ŞENGEL**	.....

Prof. Sıdıka Sibel SEVİM
Anadolu Üniversitesi
Güzel Sanatlar Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR

Bu tezde, kuramsal bilgi vermenin yanında, grafik tasarımcı meslektaşlarıma ve öğrencilere, tezin konusu ile ilgi yaşadıkları sıkıntıları, kendi başlarına da çözebilmelerini sağlayabilmek adına öneri ve yöntemler sunarak çalışmalar tamamlanmıştır. Amaç, Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı bir grafik tasarımcı olarak, görülmekte olan bu tipografik sorunu çözebilmektir.

Çalışmamım her anında bana desteklerini esirgemeyen başta sevgili ailem olmak üzere, hocam ve tez danışmanım sayın Prof. T. Fikret Uçar'a ve sayın Osman Tülü'ye sonsuz teşekkürlerimi sunuyorum. Aynı zamanda, Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü ailesine, tüm değerli hocalarıma ve arkadaşlarıma saygı ve sevgilerimi sunuyorum.

Onur Kuran

ÖZGEÇMİŞ

Onur Kuran

Denizli, 21.05.1985

Eğitim

Lisans : 2011, Dumlupınar Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi,
Grafik Bölümü

Yabancı Dil : İngilizce

Web Adresi : www.onurkuran.com

E-posta Adresi: info@onurkuran.com

Burs ve Ödüller

2011 > RATEM "Aklıma Bir Fikir Geldi" İletişim Fikirleri Yarışması, TV dalı mansiyon ödülü

2011 > Uluslararası Troia Festivali Afiş Tasarımı Yarışması, sergileme ödülü

2011 > Kütahya İl Emniyet Müdürlüğü Trafik Haftası konulu afiş yarışması, üçüncülük ödülü

2013 > Icograda, Mandela Poster Project

2015 > Anadolu Üniversitesi Sanat Teşvik Ödülü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....ii

ABSTRACT.....iii

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....iv

ÖNSÖZ VE TEŞEKKÜR.....v

ÖZGEÇMİŞ.....vi

GÖRSELLER LİSTESİ.....xi

ŞEKİLLER LİSTESİ.....xviii

EKLER.....xx

GİRİŞ.....1

BİRİNCİ BÖLÜM

SEMBOL, İŞARET VE PARA BİRİMİ İŞARETLERİ

1. GÖRSEL İLETİŞİM ELEMANI OLARAK SEMBOL VE İŞARET

1.1. İşaret.....5

1.2. Sembol.....6

2. PARA BİRİMİ İŞARETLERİ

2.1. Farklı Para Birimi İşaretlerinin İncelenmesi.....12

2.1.1. Dolar İşareti.....14

2.1.2. Avro (Euro) İşareti.....15

2.1.3. Sterlin (Pound) İşareti.....17

2.1.4. Rupi İşareti.....18

2.1.5. Yen İşareti.....19

2.2. Türk Lirası İşareti.....20

2.2.1. Türk Lirasının Tarihsel Süreci ve Türk Lirası İşaretinin Oluşumu.....22

2.2.2. Türk Lirası İşaretinin Gündelik Hayatta Kullanımı.....25

2.2.3. Türk Lirası İşaretinin Kullanım Kuralları.....27

İKİNCİ BÖLÜM

YAZI VE YAZI KARAKTERİ TASARIMI

1. YAZI VE YAZI KARAKTERİ TASARIMINA GENEL BAKIŞ

2. YAZI KARAKTERİ TASARIMININ TARİHSEL SÜRECİ

2.1. Yazının Doğuş Serüveni.....32

2.2. Taşınabilir Metal Harfin İcadı ve Baskının Keşfi.....36

2.3. 19. Yüzyıla Kadar Yazı Karakterleri.....39

2.4. Endüstri Devrimi ve Yazı Karakterleri.....45

2.5. Modern Çağda Yazı Karakteri Tasarımı.....51

3. ANATOMİK OLARAK YAZI KARAKTERİ İNCELEMESİ VE YAZI KARAKTERLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

3.1. Anatomik Yapı Olarak Yazı Karakteri İncelemesi.....58

3.2. Yazı Karakterlerinin Sınıflandırılması.....61

3.2.1. Anatomik Yapılarına Göre Yazı Karakteri Sınıflandırması.....62

3.2.2.Tarihsel Gelişim Süreçlerine Göre Yazı Karakteri Sınıflandırması.....63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAZI KARAKTERİ TASARIMI BAĞLAMINDA İŞARETLERİN İNCELENMESİ VE TÜRK LİRASI İŞARETİNİN FARKLI YAZI KARAKTERLERİNE UYARLANMASI

1. İŞARETLERİN OLUŞUM SÜRECİ VE UNSURLARI

1.1. Temel İşaret Unsurları.....65

1.2.Temel İşaret Formları ve Temel İşaret Formlarının Alfabeye Etkisi.....66

2. YAZI KARAKTERİ TASARIMINDA İŞARETLER VE PARA BİRİMİ İŞARETLERİNİN YERİ

2.1. Bir Yazı Tipi İçerisindeki İşaret Çeşitleri.....69

2.1.1. Sayısal İşaretler.....70

2.1.2. Noktalama İşaretleri.....70

2.1.2.1. Boşluk.....70

2.1.2.2. Noktalama İmleri.....71

2.1.2.3. Ampersan (Ve) İşareti.....72

2.1.2.4. Para Birimi İşaretleri ve Diğer İşaretler.....73

3. BULGULAR VE YORUM

3.1. Tanıtımı Yapılan Türk Lirası İşareti ve İşaretin Kullanılmasıyla Yaşanmakta Olan Tipografik Sorunlar.....75

3.2. Türk Lirası İşaretinin Farklı Yazı Karakterlerine Uyarlanması Süreci.....78

3.2.1. Türk Lirası İşaretinin, Seçilmiş Olan Yazı Karakterlerine Uyarlanması.....97

3.2.1.1. Garamond Yazı Karakterinde Türk Lirası İşareti Uyarlaması.....99

3.2.1.2. Times New Roman Yazı Karakterinde Türk Lirası İşareti Uyarlaması.....100

3.2.1.3. Baskerville Yazı Karakterinde Türk Lirası İşareti Uyarlaması.....101

3.2.1.4. Perpetua Yazı Karakterinde Türk Lirası İşareti Uyarlaması.....102

3.2.1.5. Bodoni Yazı Karakterinde Türk Lirası İşareti Uyarlaması.....103

3.2.1.6. Didot Yazı Karakterinde Türk Lirası İşareti Uyarlaması.....104

3.2.1.7. Rockwell Yazı Karakterinde Türk Lirası İşareti Uyarlaması.....105

3.2.1.8. Boton BQ Yazı Karakterinde Türk Lirası İşareti Uyarlaması.....106

3.2.1.9. Klavika Yazı Karakterinde Türk Lirası İşareti Uyarlaması.....107

3.2.1.10. Gill Sans Yazı Karakterinde Türk Lirası İşareti Uyarlaması.....108

SONUÇ......109

EKLER.....111

KAYNAKÇA.....121

GÖRSELLER LİSTESİ

Görsel 1. M.Ö. 15.000'li yıllara ait Lascaux mağarası'ndan bir hayvan figürü görseli.....3
Kaynak: Meggs & Purvis, Meggs' History of Graphic Design, s. 6, 2012.

Görsel 2. Amerika'nın batısında bulunan kazınmış veya boyanmış şekilde oluşmuş figürlerin çizgisel yorumu.....4
Kaynak: Meggs & Purvis, Meggs' History of Graphic Design, s. 7, 2012.

Görsel 3. Solda ok işareti, sağda su sembolü örnekleri.....5
Kaynak: Uçar, Görsel İletişim ve Grafik Tasarım, s. 23,29, 2004.

Görsel 4. Türk lirası işareti.....6
Kaynak: http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/45a27988-3e5e-4c60-9143e3d3536d48ba/TLSimge-download.jpg?MOD=AJPERES
(Erişim Tarihi: 10.05.2015)

Görsel 5. Svastika sembolü.....8
Kaynak: http://cloud.lib.wfu.edu/blog/com100spring2014/tag/semiotics/ (Erişim Tarihi: 27.08.2015)

Görsel 6. Unicode 8.0 standartına göre para birimi işaretleri ve kodları listesi.....10
Kaynak: http://unicode.org/charts/PDF/U20A0.pdf (Erişim Tarihi: 06.06.2015)

Görsel 7. Alman markı banknotu.....11
Kaynak: http://www.realbanknotes.com/banknote/6146-german-federal-republic-p29a-5-deutsche-mark-from-1963 (Erişim Tarihi: 09.07.2015)

Görsel 8. Solda Çin'de ortaya çıkan ilk kağıt para, sağda Avrupa'da kullanılmış olan ilk kağıt para görselleri.....13
Kaynak: https://en.wikipedia.org/wiki/Banknote (Erişim Tarihi: 01.01.2016)

Görsel 9. Dolar işareti.....14
Kaynak: Ambrose&Harris, Görsel Tipografi Sözlüğü, s. 197, 2012.

Görsel 10. 1997 yılında tanıtımı yapılan Avro logosu.....16
Kaynak: http://classic.fontshop.com/blog/fontmag/002/02_euro/ (Erişim Tarihi: 15.07.2015)

Görsel 11. Geometrik formu ve biçimi net bir şekilde tasarlanmış olan Avro işareti.....16
Kaynak: http://classic.fontshop.com/blog/fontmag/002/02_euro/ (Erişim Tarihi: 15.07.2015)

Görsel 12. Pound işareti.....18
Kaynak: http://www.fileformat.info/info/unicode/char/a3/index.htm (Erişim Tarihi: 10.08.2015)

Görsel 13. Rupi işareti.....19
Kaynak: https://new.edu/resources/ftn.fwk-carpibus-fn09_077 (Erişim Tarihi: 14.08.2015)

Görsel 14. Yen işareti.....19
Kaynak: http://www.decodeunicode.org/U+00A5 (Erişim Tarihi: 13.07.2015)

Görsel 15: Türk lirası simge yarışması şartnamesi 1. sayfası.....21
Kaynak: http://www.arkitera.com/files/yarisma/93/TLsartname.pdf (Erişim Tarihi 01.02.2016)

Görsel 16. E1 emisyon grubu 1. tertip banknotlardan 1 Türk lirası.....22
Kaynak:
http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banknotlar/Cumhuriyet+Doneminde+Dolasima+Cikarilan+Banknotlarimiz/Emisyon+Gruplari/1.+Emisyon+Grubu/Emisyon1 (ErişimTarihi: 11.07.2015)

Görsel 17. 7. emisyon grubu 20.000.000 TL banknotu.....23
Kaynak:
http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banknotlar/Cumhuriyet+Doneminde+Dolasima+Cikarilan+Banknotlarimiz/Emisyon+Gruplari/7+Emisyon+Grubu/emisyon36 (Erişim Tarihi: 26.07.2015)

Görsel 18. T.C. Merkez Bankası'nın 1 Mart 2012 tarihli "TL Simgesine Kavuşuyor" sunumundan bir sayfa.....24
Kaynak:
http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Duyurular/Basin (07.06.2014)

Görsel 19. TL Simgesi Tanıtımı'ndan bir kare.....25
Kaynak: http://www.ntv.com.tr/ekonomi/iste-tlnin-simgesi,vG9P_gHJoEyHYBVbacV1og (Erişim Tarihi: 21.07.2015)

Görsel 20. Türk lirası işaretinin kullanımının hızlı bir şekilde yaygınlaştığını habere taşıyan bir gazete yazısı.....26
Kaynak: Osman Tülü arşivinden.

Görsel 21. Türk lirası işaretinin mağaza vitrinlerindeki ilanlarda kullanım örnekleri.....26
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 22. Gutenberg İncili'nden 266. sayfa.....31
Kaynak: Meggs & Purvis, Meggs' History of Graphic Design, s. 76, 2012.

Görsel 23. Üstte Fenike alfabesi, altta Yunan alfabesi.....33
Kaynak: Craig & Scala, Designing with Type The Essential Guide to Typography, s. 120, 2006.

Görsel 24. Piktogram örneği.....34
Kaynak: Craig & Scala, Designing with Type The Essential Guide to Typography, s. 8, 2006.

Görsel 25. İdeogram örneği.....35
Kaynak: Craig & Scala, Designing with Type The Essential Guide to Typography, s. 8, 2006.

Görsel 26. Hiyeroglif örneği.....35
Kaynak: Meggs & Purvis, Meggs' History of Graphic Design, s. 76, 2012.

Görsel 27. Fenike alfabesi'nden aleph ve beth, Yunan ve Roma alfabesinden a ve b 36
Kaynak: Craig & Scala, Designing with Type The Essential Guide to Typography, s. 9, 2006.

Görsel 28. 1313 yılında Çinlilerin bulduğu hareketli harflerle baskı yapan makina.....37
Kaynak: Meggs & Purvis, Meggs' History of Graphic Design, s. 45, 2012.

Görsel 29. Çinlilerin kullandığı mühür tekniği.....37
Kaynak: Meggs & Purvis, Meggs' History of Graphic Design, s. 39, 2012.

Görsel 30. Metal hurufat örneği.....38
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 31. Nicholas Jenson'ın Evangelica Praeparatio isimli kitabından bir sayfa.....39
Kaynak: Eskilson, s. 16, 2007.

Görsel 32. Aldus Manutius'un basımını gerçekleştirdiği De Aetna kitabından bir sayfa ve Bembo yazı karakteri, 1495.....40
Kaynak: Eskilson, s. 16, 2007.

Görsel 33. Roman du Roi yazı karakteri.....41
Kaynak: Eskilson, s. 18, 2007.

Görsel 34. Manual Typographique'den bir sayfa.....42
Kaynak: Eskilson, s. 19, 2007.

Görsel 35. Caslon yazı karakteri, 1725.....43
Kaynak: Eskilson, s. 20, 2007.

Görsel 36. Baskerville Roman yazı karakteri, 1772.....44
Kaynak: Eskilson, s. 21, 2007.

Görsel 37. "Qeuvres De Jean Racine", Firmin Didot'un Modern Roman yazı karakteri tasarımı ve baskısı, 1801.....45
Kaynak: Eskilson, s. 22, 2007.

Görsel 38. Vincent Figgins'in tasarladığı ilk kare serif yazı karakteri ve ilk gölgeli yazı karakteri, 1815.....46
Kaynak: Carter, Day, & Meggs, s. 12, 2012.

Görsel 39. Vincent Figgins'in perspektifli yazı karakteri, 1836.....46
Kaynak: Carter, Day, & Meggs, s. 13, 2012.

Görsel 40. William Caslon'un sans serif yazı karakteri, 1816.....47
Kaynak: Eskilson, s. 25, 2007.

Görsel 41. Linotype makinası.....47
Kaynak: http://houston.aiga.org/linotype-screening/ (Erişim Tarihi: 07.08.2015)

Görsel 42. Victoria dönemi'ne örnek bir sayfa tasarımı, 1844.....48
Kaynak: Meggs & Purvis, Meggs' History of Graphic Design, s. 161, 2012.

Görsel 43. William Morris, Golden Roman yazı karakteri, 1896.....49
Kaynak: Eskilson, s. 34, 2007.

Görsel 44. Aeg firması logosu ve binaları.....50
Kaynak: https://www.vectormediagroup.com/blog/view/moments-of-delight-are-your-brand (Erişim Tarihi: 26.07.2015)

Görsel 45. Futurizm Bildirisi'nin yayınlandığı Le Figaro Gazetesi'nin ana sayfası, 1909.....51
Kaynak: Eskilson, s. 159, 2007.

Görsel 46. Filippo Marinetti'nin tipografik formlar üzerine deneysel çalışmalarından bir örnek, 1909.....52
Kaynak: Carter, Day, & Meggs, s. 18, 2012.

Görsel 47. Londra metro haritası, (1931-33) 53
Kaynak: Eskilson, s. 156, 2007.

Görsel 48. Joseph Albers, Stencil yazı karakteri, 1925.....54
Kaynak: Eskilson, s. 243, 2007.

Görsel 49. Sabon yazı karakteri.....54
Kaynak: Uçar, Görsel İletişim ve Grafik Tasarım, s. 115, 2004.

Görsel 50. Futura yazı karakteri, 1927-30.....55
Kaynak: Meggs & Purvis, Meggs' History of Graphic Design, s. 340, 2012.

Görsel 51. Gill Sans yazı karakteri ailesi.....56
Kaynak: http://www.type.co.uk/a_to_z/id/35734 (Erişim Tarihi: 18.06.2015)

Görsel 52. Bifur yazı karakteri tasarımından bir örnek.....57
Kaynak: Eskilson, s. 177, 2007.

Görsel 53. Helvetica ve Univers yazı karakterlerinden örnekler.....57
Kaynak: http://www.linotype.com/2705/akira-says-linotypes-monthly-typographic-tip.html (Erişim Tarihi: 21.09.2015)

Görsel 54. Tevfik Fikret Uçar'ın yazı karakterlerini anatomik olarak incelediği görsel.....59
Kaynak: Uçar, Görsel İletişim ve Grafik Tasarım, s. 123, 2004.

Görsel 55. Vox/ATypI'nin yazı karakteri sınıflandırma şeması.....62
Kaynak: Haralambous, s. 409, 2007.

Görsel 56. Sümer medeniyetinin kullandığı piktografik işaretler.....67
Kaynak: Frutiger, Signs and Symbols Their Design and Meaning, s. 121, 1989.

Görsel 57. Profesyonel şekilde tasarlanmış örnek bir tam karakter seti.....68
Kaynak: Earls, s. 151, 2002.

Görsel 58. Boşluğun kullanımı 71
Kaynak: Frutiger, Signs and Symbols Their Design and Meaning, s. 213, 1989.

Görsel 59. Türk lirası işaretinin teknik çözümlemesi.....76
Kaynak:
http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Bottom+Menu/Diger+Faaliyetler/TL+Simgesi (Erişim Tarihi: 09.07.2015)

Görsel 60. Türk Lirası işaretinin, kullanımında görülen tipografik hata.....77
Kaynak: Osman Tülü arşivinden.

Görsel 61. Küçük h karakteri baz alınarak çizilmiş olan Türk lirası işareti uyarlama eskizi çalışmalarından bir örnek.....81
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 62. Küçük h karakterini gaga formuna uyarlama eskizlerinden bir örnek.....81
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 63. Garamond yazı tipi içerisinde bulunan Avro işaretinin kanca formundan baz alınarak yapılmış olan uyarlama eskizlerinden bir örnek.....82
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 64. Küçük f ve 3 karakterinin baz alındığı uyarlama eskizlerinden bir örnek....83
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 65. R ve T karakterinin baz alındığı uyarlama eskizlerinden bir örnek.....83
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 66. Eskiz çalışmalarından örnek bir sayfa.....84
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 67. FontLab Studio programının arayüzü.....86
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 68. "Aç" sekmesi ile işleme başlamak.....87
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 69. "Yüklenmiş olan yazı tipini aç" sekmesi ile işleme başlamak.....87
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 70. Uyarlama yapılacak olan Rockwell yazı tipinin FontLab Studio ile açılması.....88
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 71. Menü içerisindeki bileşik harflerden örnekler.....88
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 72. OpenType sekmesinin menü çubuğundaki kısayolu.....89
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 73. OpenType penceresi içerisinde özellik ekleme sekmesi.....90
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 74. Açılan kodlama alanı.....90
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 75. Kodlama örneği.....91
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 76. Bileşik harf ekleme kodu ile TL bileşik harfi ekleme.....91
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 77. Sol tarafta "derle (compile)" sekmesi, sağ tarafta ise derle sekmesine basıldıktan sonra gelecek olan uyarı görüntüsü.....92
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 78. Oluşturulan TL bileşik harf glifinin görünümü.....93
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 79. T_L glifinin Rockwell yazı tipinde görüntüsü.....93
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 80. Sol tarafta Adobe Illustrator programında yapılan çizim, sağ tarafta FontLab Studio programına kopyalanması.....94
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 81. Türk lirası işaretinin glif penceresi içerisinde konumlandırılması.....95
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 82. Türk lirası işaretinin görünümü.....95
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 83. Türk lirası işaretinin önizleme görünümü.....96
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 84. Türk lirası işareti eklenen yazı tipinin kayıt edilerek çalışır hale getirilmesi.....96
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 85. Türk lirası işaretinin yazı tipi içerisinde bileşik harf yöntemi ile çalıştırılması ve görünümü.....97
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Epsilon karakteri.....17
Kaynak: Onur Kuran

Şekil 2. Türk lirası işaretinin Merkez Bankası tarafından belirlenmiş olan kullanım kuralı.....27
Kaynak: Onur Kuran

Şekil 3. Türk lirası işaretinin kullanımında görülen okunuş sorunu.....28
Kaynak: Onur Kuran

Şekil 4. Farklı yazı karakterlerinde sayısal işaretler.....70
Kaynak: Onur Kuran

Şekil 5. Noktalama imleri.....72
Kaynak: Onur Kuran

Şekil 6. Farklı yazı karakterlerinde ampersan işaretleri.....72
Kaynak: Onur Kuran

Şekil 7. Çeşitli para birimi işaretleri ve diğer işaretlerden örnekler.....73
Kaynak: Onur Kuran

Şekil 8. Farklı yazı karakterleri içerisinde Dolar, Avro ve Yen işaretleri.....74
Kaynak: Onur Kuran

Şekil 9. İşaretin genel formundan kaynaklanan optik sorun.....77
Kaynak: Onur Kuran

Şekil 10. Garamond yazı tipi ve incelenen karakteristik harfler ve türdeş işaretler.....79
Kaynak: Onur Kuran

Şekil 11. Garamond yazı tipi içerisinde incelenen harflerin ve işaretlerin yapısal özelliklerinin saptanması.....80
Kaynak: Onur Kuran

Şekil 12. Garamond yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işareti.....99
Kaynak: Onur Kuran

Şekil 13. Times New Roman yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işareti.....100
Kaynak: Onur Kuran

Şekil 14. Baskerville yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işareti.....101
Kaynak: Onur Kuran

Şekil 15. Perpetua yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işareti.....102
Kaynak: Onur Kuran

Şekil 16. Bodoni yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işareti.....103
Kaynak: Onur Kuran

Şekil 17. Didot yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işareti.....104
Kaynak: Onur Kuran

Şekil 18. Rockwell yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işareti.....105
Kaynak: Onur Kuran

Şekil 19. Boton BQ yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işareti.....106
Kaynak: Onur Kuran

Şekil 20. Klavika yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işareti.....107
Kaynak: Onur Kuran

Şekil 21. Gill Sans yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işareti.....108
Kaynak: Onur Kuran

EKLER

Ek: 1. Garamond yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işaretinin sunum afişi.....111
Kaynak: Onur Kuran

Ek: 2. Times New Roman yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işaretinin sunum afişi.....112
Kaynak: Onur Kuran

Ek. 3. Baskerville yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işaretinin sunum afişi.....113
Kaynak: Onur Kuran

Ek: 4. Perpetua yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işaretinin sunum afişi.....114
Kaynak: Onur Kuran

Ek: 5. Bodoni yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işaretinin sunum afişi.....115
Kaynak: Onur Kuran

Ek: 6. Didot yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işaretinin sunum afişi.....116
Kaynak: Onur Kuran

Ek: 7. Rockwell yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işaretinin sunum afişi.....117
Kaynak: Onur Kuran

Ek: 8. Boton BQ yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işaretinin sunum afişi.....118
Kaynak: Onur Kuran

Ek: 9. Klavika yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işaretinin sunum afişi.....119
Kaynak: Onur Kuran

Ek. 10. Gill Sans yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işaretinin sunum afişi.....120
Kaynak: Onur Kuran

GİRİŞ

Tarih öncesi çağlardan günümüze dek, sembol ve işaretler yardımı ile bilgi, beceri ve deneyimlerini aktaran insanoğlunun, görsel bir iletişim çabası içerisinde olduğu görülmektedir. İnsanoğlu, sembol ve işaretler yardımı ile duygu ve düşüncelerini aktarmış, dış çevresi ile iletişime geçmiştir. Zaman içerisinde, görsel iletişim elemanları olan sembol ve işaretleri kullanarak yaptığı iletişim boyutunu geliştirerek, adına piktogram, ideogram, hiyeroglif denilen, çeşitli resimsel yaklaşım yöntemleri geliştirmiştir. Resimsel yaklaşım yöntemlerinin ardından ise, sesleri işaretlerle betimlemeye başlamıştır. Yunan ve Roma medeniyetleri, adına fonogram denilen bu yeni alfabeyi daha da geliştirmiş ve günümüzde kullandığımız Latin alfabesinin temellerini oluşturmuştur.

Yazının bulunuşu ile şüphesiz yepyeni bir dönem başlamıştır. Artık insanoğlu, tarihini ve medeniyetini kaydederek çok daha hızlı bir şekilde gelişimini sürdürmeye devam etmiştir. Bilim ve sanat ışığı altında gelişmekte olan insanoğlu, zamanla yazının kendisini de bir sanat olarak ele almıştır. Çeşitli sebeplerden ötürü, geçmişten günümüze farklı formlara sahip binlerce yazı karakteri geliştirmiştir.

Çok farklı tadlara sahip tüm bu yazı karakterlerini ayırabilmek adına, çeşitli sınıflandırma yöntemleri geliştirilmiştir. Yazı karakterlerinin form ve biçimleri de araştırılmış, anatomik yapılarına göre ele alınmışlardır. Bu tezin birinci ve ikinci bölümlerinde görsel iletişim elemanları olan sembol ve işaretlerden başlanarak, yazı ve yazı karakterlerinin tarihi gelişimi, sınıflandırılması ve anatomik yapıları incelenmiş, yazı karakteri tasarımı içerisinde olan para birimi işaretleri araştırılarak, farklı para birimi işaretleri ve Türk Lirası işaretinin yaratılış öyküsüne yer verilmiştir.

Yazı karakterleri içlerinde farklı birçok işaret barındırmaktadır. Çeşitli amaçlara yönelik geliştirilmiş olan tüm bu işaretlerden bir bölümü, para birimi işaretleridir. Semboller içlerinde farklı algı ve anlamlara sahip görsel iletişim elemanları olarak tanımlanmaktadır. İşaretler ise herhangi bir kavramı doğrudan gösteren görsel iletişim elemanları olarak tanımlanmaktadır. Bu bağlamda, para birimi sembolleri veya simgesi şeklinde bir tanımlama yapmak yerine, para birimi işareti daha doğru bir tanım olmaktadır. Para birimi işaretleri, ait olduğu ülkenin para birimini gösteren yazı

karakterlerdir. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından düzenlenen bir yarışma sonucunda Türk lirası işareti belirlenmiştir.

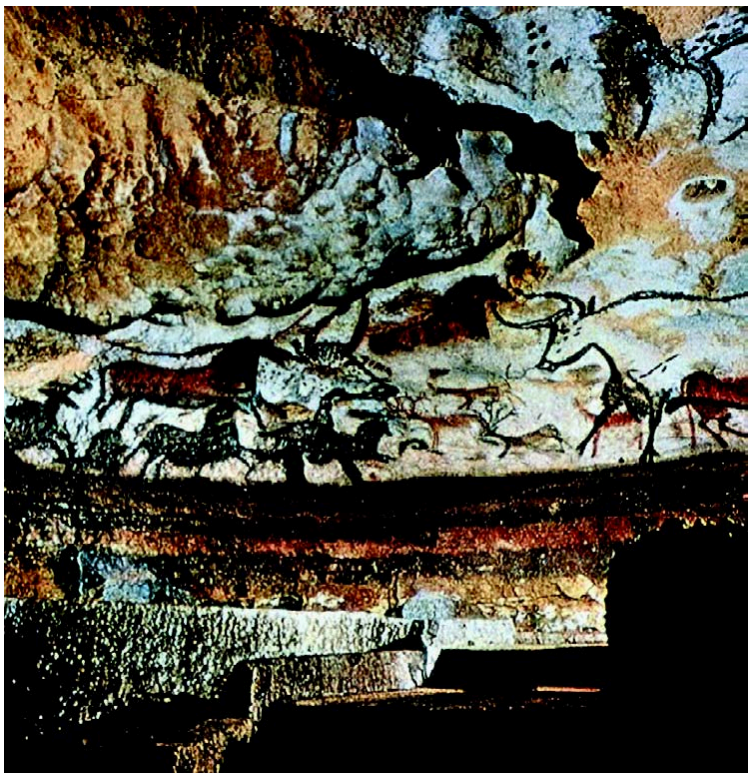
Bu tezin temel kısmını oluşturan üçüncü bölümde, tezin yapılış amacı olan sorunlar ortaya konulmuş, nedenleri ve etkileri incelenmiş, çözüm önerileri sunulmuştur. Bu sorunlar arasında Türk lirası işaretinin tasarımından kaynaklanan tipografik sorunlar ve optik algılama sorunları yer almaktadır. Bununla birlikte, Türk lirası işaretinin günlük yaşamda kullanımından da kaynaklanan çeşitli sorunlar yer almaktadır. Bu bağlamda, Türk lirası işareti logo formundan çıkarılarak önceden belirlenmiş yazı tipleri ile tipografik kurallar ve algı ilkelerine uygun biçimde yeniden tasarlanmıştır. Belirlenmiş olan yazı tipleri içerisinde, yapısında karakteristik özellik bulunduran harfler ve işaretler tespit edilmiştir. Tespit edilen tüm karakteristik özellikler üzerinden eskiz çalışmaları yapılmıştır. Eskiz çalışmaları sırasında işaretin tasarımından kaynaklanan tipografik sorunlar ve optik sorunlar giderilmiş, yazı tiplerinin genel yapısına uygun görülen özellikler tasarlanmış olan işaretlere aktarılmıştır. Tasarımı yapılan yazı karakterleri beş klasik yazı tipi olarak sınıflandırılan eski tip, geçiş dönemi, modern, kare tırnaklı ve tırnaksız yazı karakterlerinden seçilmiş olan, ikişer adet yazı tipine uyarlanmıştır. Bu bağlamda çalışmanın bu konuda bir ilk olması bakımından önem taşıdığı söylenebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

SEMBOL, İŞARET VE PARA BİRİMİ İŞARETLERİ

1. GÖRSEL İLETİŞİM ELEMANI OLARAK SEMBOL VE İŞARET

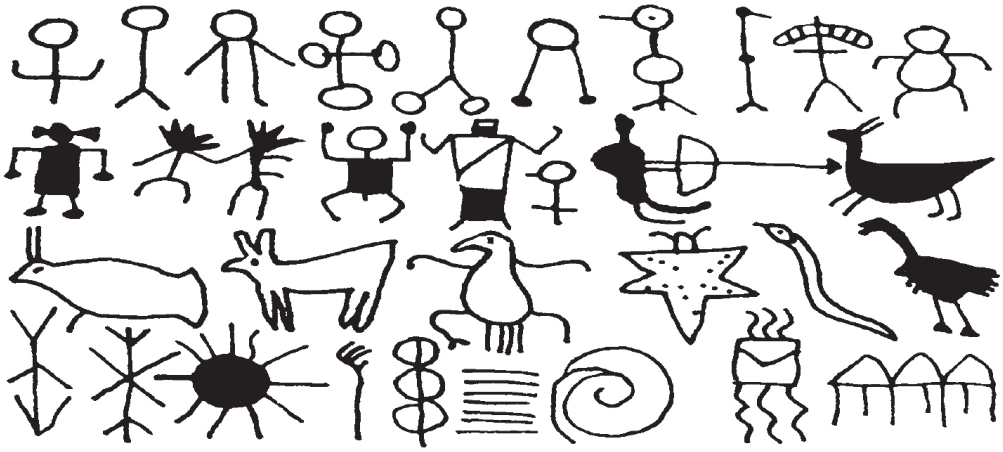
Yaşamın başlangıcından beri insanoğlu çevresindeki olayları, nesneleri, davranış ve tutumları duyu organları yardımı ile anlamlandırarak, kendi duygu ve düşüncelerini aktarmaya çalışmıştır. İnsanoğlunun bu çabası, iletişim kurma ihtiyacından kaynaklanmaktadır. Dış çevresi ile iletişim kuran insanoğlunun, ona gelen her türlü uyarı ve mesajları yorumlarken en fazla kullandığı duyularından biri görme duyusudur. Çevresini görerek tanımaya ve anlamlandırmaya çalışan insanoğlu için görsel iletişim serüveninin başlangıcının ise on binlerce yıl önce başladığı görülmektedir (Görsel 1). "Tarih öncesi zamanlardan bu yana, insan fikirlere ve kavramlara görsel bir biçim vermek, bilgiyi grafik bir biçimde saklamak ve ona düzen ve açıklık kazandırmak için yollar aramıştır (Meggs ve Purvis, 2012: 8)".

Görsel 1. M.Ö. 15.000'li yıllara ait Lascaux mağarası'ndan bir hayvan figürü görseli

Kaynak: Meggs ve Purvis, 2012: 6.

M.Ö. 15.000'li yıllara ait ilk görsel iletişim örnekleri Fransa'nın Dordogne bölgesinde, Montignac yakınlarındaki Lascaux Mağarası'ndaki hayvan figürleri ile, paleolitik dönemde oluşturulduğu bilinen, İspanya'nın kuzeyindeki Santander bölgesinde Altamira Mağarası içerisindeki ilk çizimlerde görülmektedir. "Birçok mağara resminde nokta, kare ve diğer biçimlerde soyut geometrik simgeler hayvan şekilleriyle iç içedir (Meggs ve Purvis, 2012: 7)". Bu soyut işaretler ve hayvan figürlerinin birbirleriyle olan ilişkilerinden söz etmemek kaçınılmaz bir hal almaktadır. Hayvan figürleri ile birlikte kullanılmış olan bu soyut işaretler, gördüğünü anlamlandıran ve onu benimseyip görsel bir iletişim kurma çabası içerisinde olan insanoğlunu göstermektedir (Görsel 2).

Görsel 2. Amerika'nın batısında bulunan kazınmış veya boyanmış şekilde oluşmuş figürlerin çizgisel yorumu

Kaynak: Meggs ve Purvis, 2012: 7.

Böylece günümüzden on binlerce yıl önce, çevresindekileri görselleştiren insanoğlunun, onları yorumlayarak görsel iletişimin ilk örneklerini ortaya koydukları görülmektedir. Resimsel bir yaklaşım yöntemi ile görsel iletişim kurmaya çabalayan insanoğlunun, bu yaklaşımından ancak binlerce yıl sonra seslere işaretler vermeye başladıkları göz önüne alındığında, görsel algının iletişim çabası içerisindeki yerinin, ne denli kalıcı ve önemli olduğu anlaşılmaktadır.

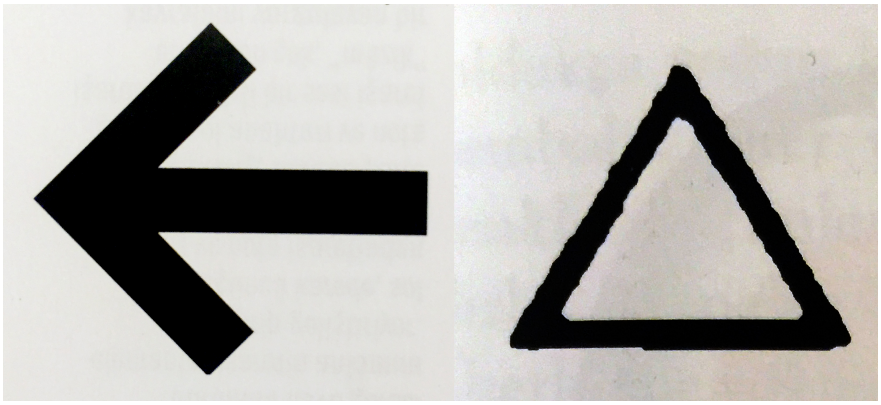
Sembol ve işaretler kullanılarak oluşturulan bu iletişim yönteminin evrensel bir nitelik taşıması, bu yöntemin günümüzde halen uluslararası önem taşıyan ortam ve organizasyonlarda sık şekilde kullanılmasına yol açmaktadır. Tevfik Fikret Uçar,

“Görsel İletişim ve Grafik Tasarım” adlı kitabında; “Sembollerle iletişimin yazıdan en belirgin farkı; akılda kalıcılığı, kolay öğrenilebilirliği, hızlı anlamlandırılabilmesi, evrensel anlam ve algı boyutlarına sahip olmasıdır (Uçar, 2004: 21)” diyerek sembollerle iletişimin önemini vurgulamıştır.

Günlük yaşantımız içerisinde sembol ve işaretler ile sürekli bir iletişim içerisinde bulunmaktayız. Bir havaalanından trafik işaretine kadar pek çok alanda karşımıza çıkan sembol ve işaretler, neredeyse her alanda hayatımızı kolay hale getirmektedirler. Farklı dilleri konuşan ve farklı kültür birikimlerine sahip olan insanların dahi gördüklerinde, aynı anlamları çıkartarak anlayabilecekleri ve herkesin hayatını daha kolay hale getiren bu sembol ve işaretler sayesinde, algılama sürecimizi ve bilgi alışverişimizi evrensel boyutta yapabilmekte olduğumuz görülmektedir.

1.1. İşaret

Bir nesne, durum ya da olayı ifade eden görsel elemanlara “işaret” denilmektedir. Türk Dil Kurumu’na göre işaret, “anlam yükletilen şey, anlamlı iz, im (TDK, web, 2006)” şeklinde tanımlanmaktadır. İletmesi gereken mesajı doğrudan veren işaretler, bu özellikleri bakımından sembollerden ayrılmaktadır (Görsel 3).

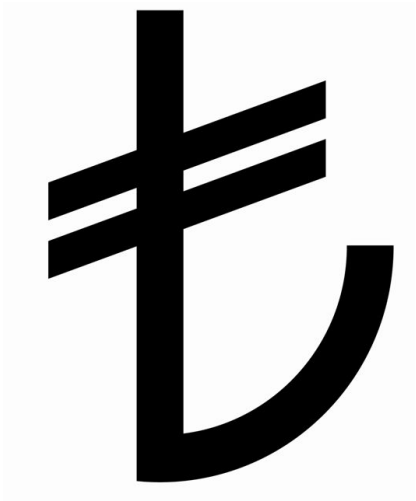

Görsel 3. Solda ok işareti, sağda su sembolü örnekleri

Kaynak: Uçar, 2004: 23,29

> Yirminci yüzyılın ilk yarısında Saussure’ün işaret tanımı semiyotik araştırmaların yolunu belirlemiştir. O işareti, sesler, harfler ve jestler gibi, imleyen adını verdiği fiziksel bir şeylerden ve imlenen adını verdiği, imleyenin belirttiği bir görüntü veya kavramda oluşan bir biçim olarak tanımlamıştır (Sebeok, 2001: 51).

İşaretler tıpkı dil bilgisindeki tamlamalar gibi, kendinden başka sembol veya işaretlere ilave olarak onların yanında, önünde veya arkasında kullanıldığında, onlara artı anlamlar yüklenmesini de sağlayabilmektedir. Türk Lirası işareti, Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi para birimini belirten bir işarettir (Görsel 4). Kullandığımız tüm harf ve rakamlar da birer işarettir. Tek başına "50" rakamı bize bir sayı belirtirken, önüne Türk lirası işareti koyulduğu takdirde, bir para birimi ve miktarını belirtir hale gelmektedir ve "elli Türk lirası" şeklinde okunmaktadır.

Görsel 4. Türk lirası işareti

Kaynak: http://www.tcmb.gov.tr

Bayraklar, harfler ve rakamlar, bilimsel işaretler, trafik ve ulaşım işaretleri günlük hayatımızda sürekli olarak kullandığımız işaretlerden sadece bazılarına örnek olarak gösterilebilir. İşlevlerini doğrudan yerine getiren tüm bu işaretler, günlük hayatımızdaki görsel iletişim gereksinimleri sonucu ortaya çıkmıştır.

> İşaretin gösterge ve nesne arasında doğrudan bir bağlantısı vardır. Örneğin bir sokak tabelasının yalnızca bulunduğu sokaktaki konumda bir anlamı vardır. Dur işareti yolun veya kavşağın sonuna konulduğunda sürücüye kesin talimat verir. İşareti anlarız ancak aslında yaptığımız sadece talimatı bulunduğu yere göre anlamlandırmaktır (Ambrose ve Aono-Billson, çeviri, 2013: 108).

1.2. Sembol

Semboller insanoğlu tarafından sözlerden, kelimelerden çok daha önce yaratılmışlardır. "Başlangıçta, insanoğlu sembolü yarattı – ve mağara duvarlarındaki resimler, bir süreliğine ekmek ve korunak bulmaktan ibaret basit süreçler hakkındaki fikirlerini ifade

etmek için yeterli oldu (Dreyfuss, 1972: 19)". Bu bağlamda, iletişim kurabilmek ve bilgi alış verişi sağlayabilmek için görsel formlara ihtiyaç duyan insanoğlunun, sembol ve işaretleri yarattığı görülmektedir.

"Yunancada sembolün kelime anlamı bir araya getirmek olarak tanımlanmaktadır (Hall, 2012: 32)". Sembol veya Türkçe karşılığı olarak simgenin, Türk Dil Kurumu'nca kelime anlamı; "Duyularla ifade edilemeyen bir şeyi belirten somut nesne veya işaret, alem, remiz, rumuz, timsal, sembol (TDK, web, 2006)" olarak tanımlanmıştır. Başka bir tanımda sembol; "Bir nesneyi, bir kavramı ya da bir fikri iletmek amaçlı görsel unsurlardır (Ambrose ve Harris, çeviri, 2010: 211)".

> Göstergebilim veya semiyoloji, fikirleri veya sembolleri belirten simgeler bilimine verilen addır ve Oxford Sözlüğü sembolleri iki şekilde tanımlar: "Bir başka şeyin yerini alan, onu temsil eden veya onu işaret eden bir şey … özellikle somut olmayan veya soyut … bir şeyi temsil eden maddi bir nesne." Sembollerin diğer bir tanımı da: "Bir şeyi temsil etmek için kullanılan yazılı bir karakter veya işaret; bir nesnenin, sürecin vb. yerine geleneksel olarak kullanılan bir harf, şekil veya işaret (Dreyfuss, 1972: 18-19).

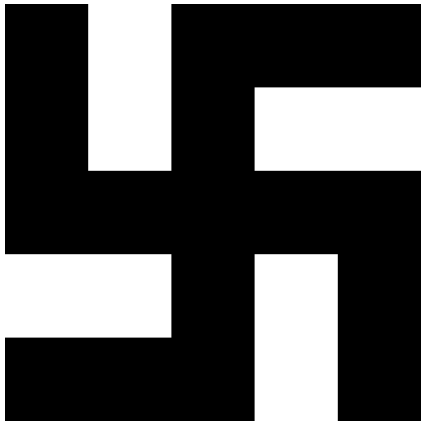
Kelime kökeni Yunanca'dan gelen sembol sözcüğü, bir şeyin başka bir şeyle karşılaştırılması ve bir araya getirilmesi şeklinde bir kelime anlamına sahiptir. Bu tanımdan da anlaşılacağı gibi semboller, içlerinde farklı olgusal ve düşünsel anlam ve algılara sahiptirler. Kendisini anlamaya çalışanlara farklı algılar sunabilen sembollerin, bu yönleri ile çeşitli görsel ve edebi eserlerde sıkça kullanıldığı görülmektedir.

Görsel iletişim elemanları olarak sembol ve işaretler, günlük hayatımızda hemen hemen her yerde karşımıza çıkmaktadır. Sembol ve işaretler; sokakta, trafikte veya bir alışveriş merkezinde, kısaca hayatımızın her köşesinde çevremizi anlamlandırma ve iletişime geçme çabamızın en büyük yardımcılarıdırlar.

Sembol ve işaretin kendi aralarındaki anlam farkı, sembollerin duygusal ve düşünsel anlamlar taşıyabilmesi iken, işaretlerin herhangi bir kavramı doğrudan göstermeleridir. "İşaretler doğrudan ve kesin çözümlemelerle mesajını iletir, bunun yanı sıra sembollerin üzerine yüklendiği anlam, derin ve kapsamlı açılımlara sahip olabilir (Uçar, 2004: 23)".

Semboller doğrudan iletişim araçlarına ek olarak içlerinde bir çok yan anlam da barındırırlar. Bu özellikleri bakımından işaretlerden net bir şekilde ayrılırlar. Belirli bir deneyim ve öğrenim sonucu oluşturulan semboller zaman içerisinde farklı kazanımlarla birlikte anlamlarına farklı anlamlar da katarak zenginleşmektedirler.

> Örneğin gamalı haç (svastika) çok eski zamanlardan kalma bir hayat ve iyi şans sembolüdür. 1920'de Nazi partisi tarafından kullanılması nedeniyle pek çokları için nefret, antisemitizm, şiddet, ölüm ve katliam kavramlarını temsil eder. İşaretten farklı olarak sembol, bunu konuma aldırmaksızın temsil etmektedir (Ambrose ve Aono-Billson, çeviri, 2013: 108) (Görsel 5).

Görsel 5. Svastika sembolü

Kaynak: http://cloud.lib.wfu.edu

Sembollerin; edebiyat, din, sanat gibi zengin ifade gücüne ihtiyaç duyulan alanlarda bu algıyı belirtebilmek adına sıkça kullanıldıkları görülmektedir. Bu algısal yoğunlukları ve özellikleri sayesinde semboller, felsefe, din ve sanatın vazgeçilmez öğeleri haline gelmiştir. "Bir başka değişle semboller, gösterdiğinden fazlasını anlatan görsel ve işitsel olgulardır (Uçar, 2004: 25)".

2. PARA BİRİMİ İŞARETLERİ

Çeşitli kelime, duygu ve kavramları ifade etmemizi sağlayan tüm görsel iletişim elemanlarına sembol denilmektedir. İfade ettiği para birimini net bir şekilde gösteren para birimi işaretlerinin ise; "Farklı para birimlerini grafik olarak temsil eden çeşitli özel tipografik karakterler ve semboller (Ambrose ve Harris, çeviri, 2012: 197)" şeklinde tanımlanmış olduğu görülmektedir.

> Genellikle belli bir yazıtipine ve bu yüzden de bir alfabe fontuna uymak için tasarlanmış son işaret kategorisi de para birimi işaretleridir. Bunların birçoğu ilgili para biriminin adının ilk harfinden üretilmiştir. Alfabetik işaretlerden açıkça ayırabilmek için bunlar genellikle bir veya iki çizgi kullanılarak çizilirler (Frutiger, 1989: 218).

M.Ö. 7. yüzyılda, günümüzdeki Ege Bölgesi ve yakın çevresinde bir uygarlık olarak karşımıza çıkan Lidyalılar tarafından kullanılmaya başlanan para; gümüş ve altın madenlerinin üzerine sembolik formlar uyarlanarak ortaya çıkarılmıştır. Tarihteki ilk madeni para olma özelliği taşıyan Lidya parası, darp suretiyle basılmıştır.[1]

Çinlilerin kağıt parça üzerine bir para birimi değeri basarak kullanmasına kadar olan süre içerisinde, tüm dünyada para, değerli maden ve çeşitli metal alaşımlar üzerine basılarak kullanılagelmiştir. Günümüzde ise her ülkenin para birimi, hem kağıt hem de çeşitli metal alaşımlar üzerine basılarak kullanılmakta ve çeşitli teknolojiler sayesinde sahte olması gibi durumların önüne geçildiği görülmektedir. Eski dönemlerde "takas yöntemi" ile mal ve hizmet değiş tokuşu sağlandığı bilinmektedir. Maddi bir değer ölçütü olarak zamanla tüm dünyada yaygınlaşan para, günümüzde birçok farklı işlevlerde kullanılmaktadır.

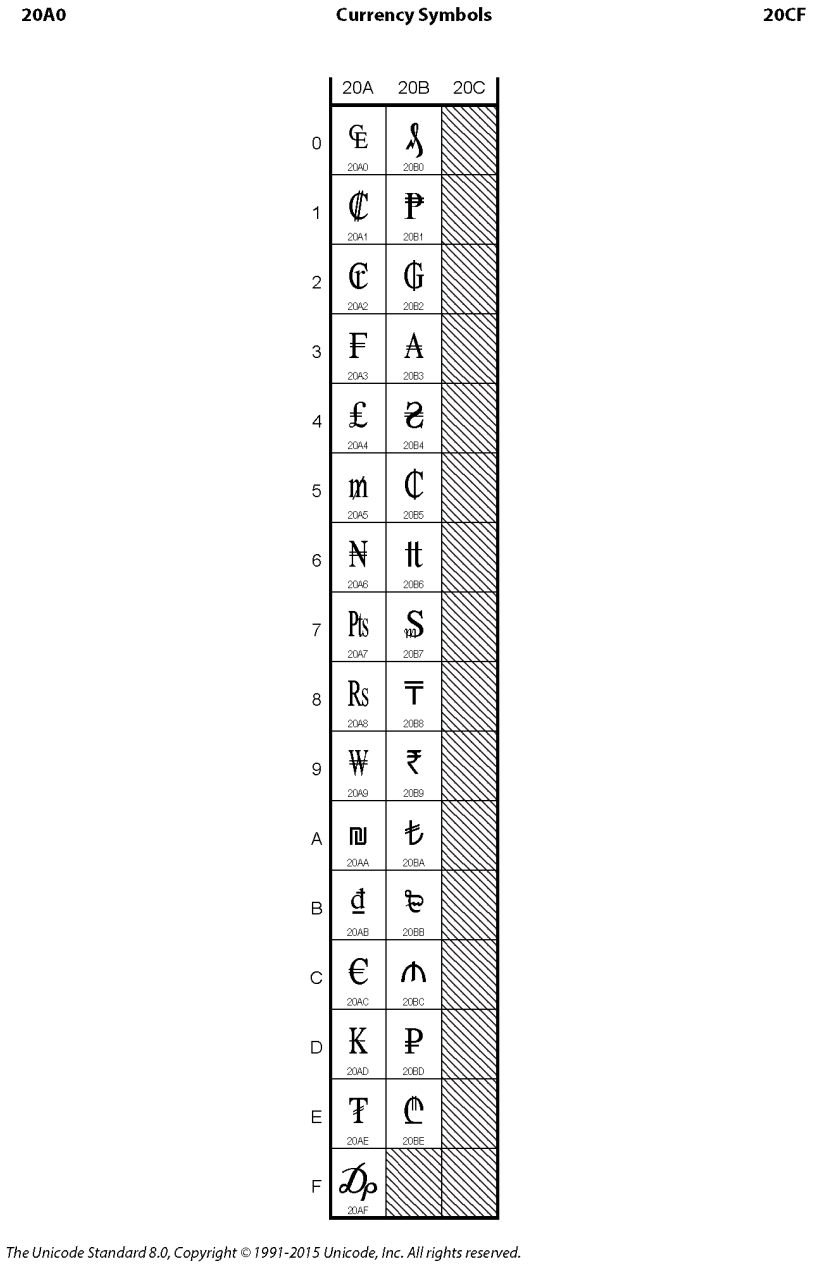
Para birimi sembolleri, çeşitli rakamlarla birlikte kullanılarak, kullanıldığı para biriminin miktarını doğrudan işaret etmektedir. Bu bağlamda para birimi sembollerini tek tek ele alırsak, her birinin bir işaret olduğunu kabul edebiliriz. Robert Bringhurst, The Elements of Typographic Style adlı kitabında genel olarak "para birimi sembolleri" ifadesini kullanmış olsa bile, bu sembolleri tek başlarına tanımlarken "dolar işareti" veya "sent işareti" şeklinde tanımlar yaptığı görülmektedir (Bringhurst, 1996: 275). Sonuç olarak "para birimi sembolleri" yerine "para birimi işaretleri", "Türk lirası sembolü" veya "Türk lirası simgesi" yerine ise "Türk lirası işareti" denilmesi daha doğru bir tanım olmaktadır.

Para birimi işaretlerinin ana işlevi, belirttiği para biriminin serbest piyasa ekonomisi içerisindeki döviz değerini ifade etmesidir. Serbest piyasa ekonomisi, her ülkenin para birimine, o ülkenin ve dünyanın ekonomik dinamiklerine ve değişimine bağlı olarak farklı değerler kazandırmaktadır.

Her bir resmi para birimi işareti, ait olduğu ülkenin döviz cinsindeki değerini ifade etmektedir. Dolayısıyla herhangi bir rakamın yanına Dolar işareti koyduğumuzdaki paranın değeri ile Türk lirası işareti koyduğumuzdaki paranın değerinin farklı olmasının

[1] http://www.darphane.gov.tr/tr/content.php?parent_id=179&content_id=179 (Erişim Tarihi: 15.04.2015)

sebebi de budur. Aşağıda farklı para birimi işaretlerinden örnekler verilmektedir (Görsel 6).

Görsel 6. Unicode 8.0 standartına göre para birimi işaretleri ve kodları listesi

Kaynak: www.unicode.org

Ülkemizde cumhuriyetin ilanı ile birlikte "Türk lirası" olarak adlandırılmış olan para birimi kullanılmaya başlanmıştır. 1925 yılında çıkartılmış olan bir kanun ile Türk lirası banknotlarının basılması kararlaştırılmıştır.[2]

2012 yılına dek herhangi bir para birimi işaretine sahip olmayan ülkemizde uzun yıllar "TL" kısaltmasının adeta bir para birimi işareti gibi kullandığı görülmektedir. Matbu evraklardan, reklamlara veya esnafların tezgahlarına koydukları ilanlara kadar "TL" kısaltması hemen hemen her yerde bir işaret şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Bu durumun tek örneği Türkiye değildir. Almanya'da, 2002 yılında avro para birimi tamamen tedavüle girene kadar kullanılan "Alman markı" için de durumun aynı olduğu görülmektedir. Avro para birimine geçene kadar Alman markı'nın da "DM" (Deutsche Mark) kısaltması ile kullanıldığı bilinmektedir (Görsel 7).

Görsel 7. Alman markı banknotu

Kaynak: http://www.realbanknotes.com

2011 yılında Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından duyurusunun yapıldığı bir yarışma neticesinde, 2012 yılı içerisinde Türk lirası için bir yeni işaret seçilmiştir. Böylelikle, Türkiye Cumhuriyeti resmi para birimi olan Türk lirası, uluslararası arenada kendini belirten bir işarete sahip olmuştur.

Para birimi işaretlerinin biçimsel ve anlamsal bazı özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Bunlardan bir tanesi bazı para birimi işaretlerinin kendini işaret ettiği para birimi isminin baş harfleri ile tasarlanmış olmasıdır. Japon para birimi yen, Hindistan para birimi rupi bunlara örnek olarak gösterilebilir. Kimi para birimi

2 http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banknotlar/Banknotlarla+ilgili+Genel+Bilgiler (Erişim Tarihi: 06.07.2015)

işaretlerinde ise durum farklıdır. Örneğin Birleşik Krallık'ta kullanılmakta olan Sterlin (Pound), "Latince ağırlık anlamına gelen 'librum' kelimesinden türemiştir (Ambrose ve Harris, çeviri, 2012: 197)". Pound veya Sterlin olarak tanımlanan Birleşik Krallık para birimi işaretinin, isminin baş harfi ile tasarlanmadığı, işaretin farklı anlam, açılım ve kökenlere dayandığı görülmektedir.

Para birimi işaretlerinin biçimsel özellikleri ile ilgili dikkat çekici diğer bir unsur ise bu işaretlerin içerisinden geçen dikey veya yatay çizgiler olarak ele alınabilir. Bir matematiksel işaret olan eşittir işareti (=), para birimi işaretlerinin anlamını pekiştirerek kullanılır ve para biriminin yanında kullanılan rakama eşit bir değer ifade ettiğini belirtmektedir. Fakat bu çizgilerin anlamları da para birimlerine göre farklılık göstermektedir. Bazı kaynaklarda "Bir para sembolünün içinden geçen çizgiler, istikrarı temsil eder (Ambrose ve Harris, çeviri, 2012: 197)" şeklinde tanım yapıldığı görülmektedir. Nitekim Türk lirası işaretinin tanıtımı sırasında da Türk lirası işaretinin içerisinden geçen ve yukarıya doğru eğimli çift çizginin anlamı "yükselen değer" şeklinde tanımlanmıştır.[3] Türk lirası işaretini doğru bir şekilde analiz edebilmek için, dünyadaki farklı para birimi işaretlerinden bazılarını incelemek fayda sağlayacaktır.

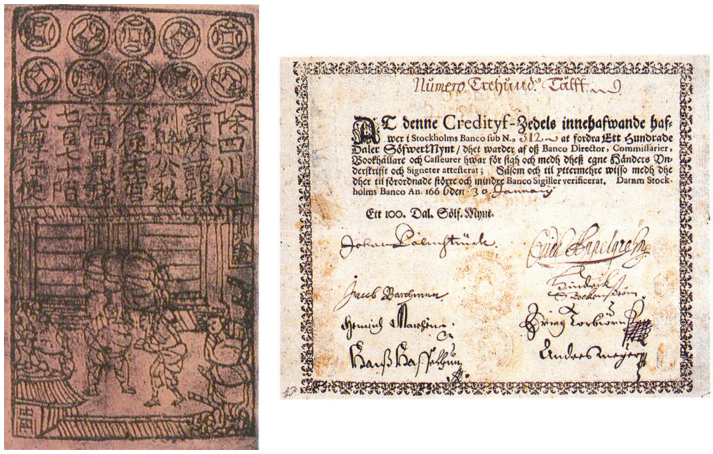
2.1. Farklı Para Birimi İşaretlerinin İncelenmesi

Para birimi işaretleri, kullanıldığı rakamla birlikte o para biriminin miktarını ve döviz cinsini bize belirten işaretlerdir. Dünya üzerindeki hemen hemen her ülkenin kendine ait bir para birimi bulunmaktadır. Tıpkı bir ülke bayrağının ülkenin bağımsızlığını ve dünya üzerindeki varoluşunu temsil eden bir işaret olması gibi, her para birimi işareti de kendi ülkesini ekonomik anlamda temsil eden bir değeri ifade etmektedir.

Ekonomik ilişkileri ve ticareti kolaylaştırabilmek ve geliştirebilmek amacı ile ortaya çıkan para birimleri zaman içerisinde tüm dünyada yaygınlaşmıştır. İlk zamanlarda altın, gümüş, nikel, bakır, tunç gibi çeşitli metal alaşımlar ve değerli madenler ile üretilen para birimleri, Çinlilerin kağıt üzerine para birimi değeri basıp kullanması ile farklı bir döneme girmektedir.

---

3 http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Bottom+Menu/Diger+Faaliyetler/TL+Simgesi (Erişim Tarihi: 06.07.2015)

Görsel 8. Solda Çin'de ortaya çıkan ilk kağıt para, sağda Avrupa'da kullanılmış olan ilk kağıt para görselleri

Kaynak: https://en.wikipedia.org

Tarihi kayıtlara göre, M.Ö. 118 yılında Çinlilerin deri para kullandıkları bilinmektedir. İlk kağıt para ise M.S. 806 yılında yine Çin'de ortaya çıkmıştır[4]. Kağıt paranın çok daha kullanışlı ve kolay elde edilebilir olması gibi özellikleri, Avrupalı gezginlerin dikkatini çekmiş ve onlar tarafından Çin'den getirilen kağıt paralar ise zaman içerisinde Avrupa ve tüm dünyada kağıt paranın yaygınlaşması ile sonuçlanmıştır (Görsel 8).

Dünya üzerinde yüzlerce resmi para birimi bulunmaktadır. Her para birimi de dünya üzerinde farklı bir döviz değerini ifade etmektedir. Fakat her para biriminin kendine ait bir işaretinin olmadığı görülmektedir. Herhangi bir işarete sahip olmayan para birimleri ifade edilirken, genellikle kendi isimlerinin resmi kısaltmaları şeklinde kullanılmaktadır. Geçmişte ve halen kullanılmakta olan "TL" kısaltması buna bir örnek olarak gösterilebilir.

Para birimi işaretleri ile ilgili bir başka önemli nokta ise, kimi para birimi işaretlerinin birden fazla ülkede aynı şekilde ve aynı değerde kullanılmasıyken, kimi ülkelerde ise o ülkenin ismini belirten çeşitli harflerle birlikte kullanılarak, farklı bir değer ve farklı bir kimliğe dönüştürülmüş olmasıdır. Örneğin, dünya ekonomisinde söz sahibi olan ülkelerden biri olan Amerika Birleşik Devletleri'nin para birimi dolar işareti, Porto Riko, Ekvator gibi ülkelerin de resmi para birimidir ve aynı değerde kullanılmaktadır.

4 http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banknotlar/Banknotlarla+ilgili+Genel+Bilgiler (Erişim Tarihi: 06.07.2015)

Aynı zamanda dolar, kimi ülkelerde ise "Kanada doları", "Avustralya doları" veya "Singapur doları" şeklinde kullanılarak, kullandığı ülkenin ismi ile birlikte tanımlanmakta ve dolar işaretinin önüne veya arkasına o ülkenin adını temsil eden harfler koyulması yolu ile ayrıştırılarak, farklı bir döviz değerini temsil etmektedir. Avustralya doları işareti "A$" olarak, Kanada doları işareti "C$" olarak, Singapur doları işareti ise "$S" olarak kullanılmaktadır.

Sosyal, kültürel ve ekonomik değerlerin birbirlerine sıkı şekilde bağlı olduğu günümüz dünyasında, bu özellikleri ile ön plana çıkmış olan ülkelerin veya birliklerin para birimi değerlerinin, diğer ülke para birimi değerlerine oranla dolaşım miktarı ve döviz cinsi olarak çok daha önde oldukları görülmektedir. Doğal olarak bu para birimi işaretlerinin dünya üzerinde bilinirlikleri ve kullanım yaygınlıkları diğerlerine göre daha fazladır. Bu bağlamda bazı para birimi işaretleri aşağıda incelenmektedir.

2.1.1. Dolar İşareti

Dolar işareti, Amerika Birleşik Devletleri'nin resmi para birimini ifade eden bir işarettir (Görsel 9). Dünya üzerinde en yaygın miktarda kullanılmakta olan ve şüphesiz en tanınırlığa sahip olan bu para birimi işaretinin tarihsel kökeni hakkında pek çok iddia olduğu görülmektedir.

Görsel 9. Dolar işareti

Kaynak: Ambrose ve Harris, 2012: 197

Kimi iddialara göre dolar işaretinin kökeni, eski İspanyol-Amerikan kitaplarında "peso" para birimi için kullanılan "p^{s}" kısaltmasından gelmektedir. İspanya'dan gelerek Amerika'ya yerleşmiş olan İspanyol kökenli Amerikalılar ile, İngiliz kökenli

Amerikalılar arasında yapılmış çeşitli ekonomik ve ticari antlaşmaların kayıtlarının tutulduğu el yazması kitaplarda, günümüzde kullanılan "$" işaretinin ilk örneklerine rastlandığı iddia edilmektedir. İspanya ve Meksika'da kullanılmakta olan "peso" para biriminin ise, altının ağırlık birimini ifade eden bir sembolden geldiği öne sürülmektedir. Başka bir iddiaya göre, dolar işaretinin "8" rakamının formundan geldiği ifade edilmektedir.[5]

Tüm bu iddialara rağmen, Robert Bringhurst, dolar işaretinin kökeni hakkındaki bilgiyi "The Elements Of Typographical Style" adlı kitabındaki bir bölümde verdiği görülmektedir. Robert Bringhurst, "The Elements Of Typographical Style" adlı kitabında, "Dolar işareti, kesilmiş S, eski İngiliz gümüş paraları için kullanılan bir sembolden gelmektedir (Bringhurst, 1996: 275)" şeklinde bir açıklama yapmaktadır. "Aynı işaret sol, peso, escudo, yuan vb. bir çok para biriminde de kullanılagelmiştir (Bringhurst, 1996: 275)". Amerika Birleşik Devletleri haricinde aynı işaretin, Peso para birimini ve ironik bir şekilde Küba devletinin para birimini de temsil eden bir işaret olması ilginç bir detay olarak göze çarpmaktadır.

Ekonomik yönden ve iletişim kültürü yönünden çeşitli güçleri elinde bulunduran Amerika Birleşik Devletleri'nin para birimi işareti dolar, para birimi işareti işlevinin yanı sıra, sembolik bir değer de kazanmıştır. Tüm dünyada dolar işareti aynı zamanda "sermaye, zenginlik" gibi çeşitli anlam ve açılımlara da sahiptir. Çizgi filmlerden, sinemalara, karikatürlere dek zenginlik ve sermayenin ifade edildiği görsellerde dolar işaretine rastlamak mümkündür.

2.1.2. Avro (Euro) İşareti

Avro (euro) para birimi 1 Ocak 1999 yılında Avrupa Birliği komisyonu tarafından tedavüle girmiştir.[6] Avrupa Birliği'ne bağlı ülkelerde istikrarlı ve güçlü bir ekonomik bölge kurabilmek adına oluşturulmuş bir para birimidir. Avrupa Birliği'ne bağlı her ülke avro para birimini kullanmamaktadır. Bunun en büyük örneği İngiltere olarak

---

5 http://projects.exeter.ac.uk/RDavies/arian/dollar.html?sess=ab8075a2b705d57030aabb05b2a1044e (Erişim Tarihi: 09.09.2015)

6 http://www.ecb.europa.eu/euro/intro/html/index.en.html (Erişim Tarihi: 08.06.2015)

gösterilebilir. Avro (euro) para birimi, Avrupa Birliği'ne bağlı toplam 28 ülkenin 19 tanesinde kullanılmaktadır.[7]

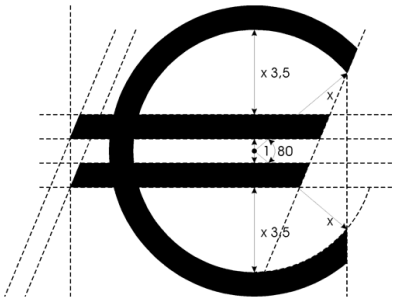
Tipografik boyutu ile ele alındığında avro işaretinin hikayesi aslında bir değişimin hikayesi gibidir. Fontshop isimli yazı karakteri tasarım evinin, "Font" isminde yayınladığı çevrimiçi derginin ikinci sayısında, Jürgen Siebert'in "Avro: Logodan Harfe" isimli makalesi isminden de anlaşılacağı gibi adeta bunu kanıtlar niteliktedir. [8]

Görsel 10. 1997 yılında tanıtımı yapılan Avro logosu

Kaynak: http://classic.fontshop.com

Avro işaretinin ilk tasarlandığında adeta bir logo niteliğinde olduğu görülmektedir (Görsel 10). 1974 yılında Avrupa Birliği baş grafik tasarımcısı Arthur Eisenmenger tarafından tasarlanmış olan bu işaret, Avrupa Birliği'nin resmi renklerini barındıran bir formda tanıtımı yapılmıştır. Biçimsel özellikleri ele alındığında, geometrik bir form ve yapısı net bir şekilde tanımlanmış bir logo şeklinde olduğu görülmektedir (Görsel 11).

Görsel 11. Geometrik formu ve biçimi net bir şekilde tasarlanmış olan Avro işareti

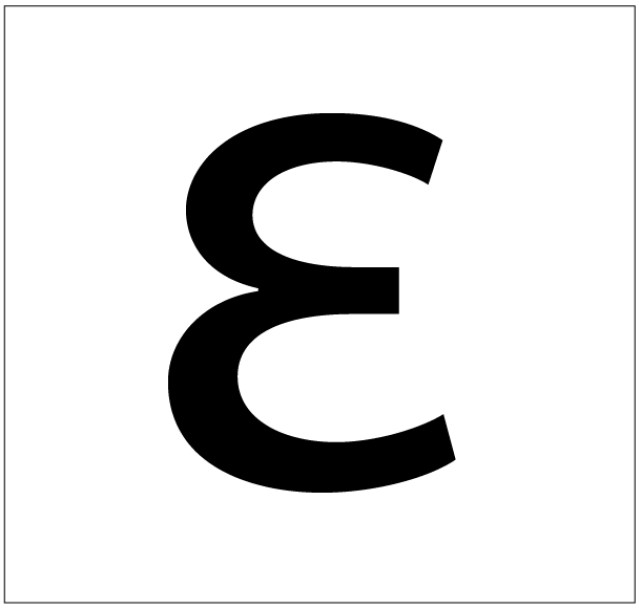
Kaynak: http://classic.fontshop.com

[7] http://www.ecb.europa.eu/euro/intro/html/index.en.html (Erişim Tarihi: 08.06.2015)

[8] http://classic.fontshop.com/blog/fontmag/002/02_euro/ (Erişim Tarihi: 15.07.2015)

> Berlin'de oturan yazı karakteri tasarımcısı Erik Spiekermann, yakın zamanlarda bir FontShop yayınına yazdığı önsözde, tasarımcıların Avro simgesi hakkındaki düşüncelerini özetlemiştir: Avrupa Birliği'nin para simgesinin sadece bir şans sonucu ortaya çıktığını söylemiştir. Avrupa Merkez Bankası hala işe yarar bir logoları bulunduğunu düşünse de, yazı karakteri tasarımcıları standart hale gelmiş Avro işaretini sadece dizgisel olarak işe yarayan bir Avro simgesi için bir özet olarak yorumlamaktadır (Siebert, e-dergi, 2012).

Yazı karakteri tasarımcıları adına çeşitli kullanım zorlukları ve tipografik sorunlar ortaya çıkaran avro işareti, zaman içerisinde Yunan epsilon harfi şeklinde algılanmış ve bu biçimi ile yazı tipleri ve ailelerine uygulanarak kullanılmaya başlanmıştır (Şekil 1). Yunan epsilon harfinden oluşturulmuş biçimler, Avrupa'nın antik kökenine de çağrışım yapmış ve bilinirliği yüksek bir işarete dönüştürülmüştür. [9]

Şekil 1. Epsilon karakteri

Kaynak: Onur Kuran

2.1.3. Sterlin (Pound) İşareti

Finans piyasalarında dolar ve avro'dan sonra en çok kullanılan para birimlerinden biri İngiliz sterlini'dir. Günümüzde halen tedavülde olan en eski para birimlerinden biri olarak kabul edilen sterlin, Avrupa Birliği üyesi olmasına rağmen avro para birimine geçiş yapmayan Birleşik Krallık'ta kullanılmaya devam edilmektedir. İngiliz sterlini bir ağırlık sembolü olan ve yaklaşık olarak yarım kiloyu ifade eden pound ağırlık biriminin

[9] http://classic.fontshop.com/blog/fontmag/002/02_euro/ (Erişim Tarihi: 15.07.2015)

latince karşılığı olan libra "£" sembolünden türemiştir (Ambrose ve Harris, çeviri, 2012: 197) (Görsel 12).

> İngiliz sterlini işareti, Latince librayı (ki bu aynı zamanda lb kısaltmasının kaynağıdır ve İngiliz ağırlık sistemindeki libre için kullanılır) temsil eden stilize edilmiş bir L harfidir. Bu simge bugün sadece İngiliz para birimi için değil, birçok Afrika ve Orta Doğu ilkelerinin para birimleri olan libre, lira ve livre için de kullanılmaktadır (Bringhurst, 1996: 275).

Görsel 12. Pound işareti

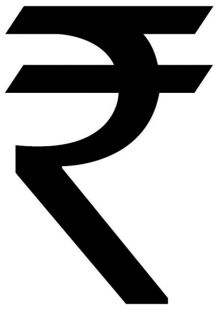
Kaynak: http://www.fileformat.info

2.1.4 Rupi İşareti

Dünya'nın en kalabalık ikinci ülkesi olan Hindistan'ın para birimi rupidir. Bir işarete kavuşmadan önce Hindistan'da da para birimi rupi'nin kısaltması olan "Rs" ve "Re" bu para birimi işaretinin işlevinde kullanılmıştır.

2009 yılında Hindistan hükümeti tarafından para birimleri olan rupi için bir işaret yarışması oluşturulmuştur. Hint halk ve kültürünü tanıtması amaçlanan bu yeni işaret Hindistan ve Nepal bölgelerinde kullanılmakta olan "Devanagari Alfabesi" içerisindeki "र" Ra harfi ile Latin alfabesindeki "R" harfinin biçimsel bir kombinasyonu sonucu ortaya çıkarıldığı bilinmekle birlikte, harfin içalan bölgesinden çıkarılmış yatay bir çift çizgi ile birlikte meydana işaret meydana getirilmiştir [10] (Görsel 13).

[10] http://www.ico-d.org/connect/features/post/368.php
(Erişim Tarihi: 13.07.2015)

Görsel 13. Rupi işareti

Kaynak: https://new.edu

2.1.5. Yen İşareti

Japonya resmi para birimi olan yen ve aynı zamanda Çin'in resmi para birimi olan yuan aynı para birimi işaretini kullanmaktadır. Eski dönemde Japon para birimi olan yen'in, gümüş ve altın gibi değerli madenlerden yapıldığı bilinmektedir.

Görsel 14. Yen işareti

Kaynak: http://www.decodeunicode.org

Yen kelimesinin Japonca kelime anlamı yuvarlak nesne şeklinde tanımlanmaktadır.[11] Yen işareti Latin alfabesindeki "Y" harfi ve içinden geçirilmiş yatay bir çift çizgiden oluşmaktadır (Görsel 14). Y harfi ve eşittir işaretinin birleşimiyle oluşturulmuş olan Yen işareti, dünya çapında bilinirliğe sahip para birimi işaretlerinden biri olmaktadır.

[11] http://currencyinformation.org/history-of-the-japanese-yen (Erişim Tarihi: 12.07.2015)

2.2. Türk Lirası İşareti

Türk lirası, Türkiye Cumhuriyeti'nin resmi para birimidir. Coğrafi olarak bölgemizde ilk kez Osmanlılar döneminde kullanılmış olan lira para biriminin, eski dönemlerde Osmanlı lirası şeklinde kullanıldığı bilinmektedir.[12] Cumhuriyetin ilanından sonra kurulmuş olan yeni Türk Devleti'nde ise, günümüzde kullandığımız Türk lirası para birimi ortaya çıkarılmıştır ve halen kullanılmaktadır.

Türk lirası uzunca bir zaman isminin kısaltması şeklindeki "TL" harfleri ile belirtilmiştir. Yasalarla belirlenmiş resmi bir işarete sahip olmayan çoğu ülkenin para birimi tanımlarında da bu tür kısaltmalar kullandığı görülmektedir.

Türk lirası para biriminin uluslararası platformda bilinirliğini ve itibarını arttırmak için 8 Eylül 2011 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından "Türk Lirası Simge Yarışması" adı altında bir duyuru yapılmıştır (Görsel 15). Yarışma başvuru tarihlerinin, 3-31 Ekim 2011 tarihleri arasında yaklaşık bir aylık bir süre olarak saptandığı görülmektedir. 18 yaşını doldurmuş her Türkiye Cumhuriyeti vatandaşına yarışmaya katılım hakkı verildiği ve bir birincilik ödülü ile üç adet teşvik ödülü olmak üzere toplamda dört adet para ödülü verileceği resmi şekilde duyurulmuştur[13].

[12] http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2012/03/07/turk-lirasinin-169-yillik-tarihi (Erişim Tarihi: 07.08.2015)

[13] http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tcmb+tr/tcmb+tr/bottom+menu/banka-hakkinda/sikca+sorulan+sorular#223 (Erişim Tarihi: 09.08.2015)

"TL SİMGE YARIŞMASI" ŞARTNAMESİ

1. Yarışmanın Konusu ve Amacı

Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası (TCMB), Türk lirasının (TL) ülkemizde ve dünyada tanıtılması ve bilinirliğinin artırılması amaçlarına yönelik olarak TL'yi anlaşılabilir, özgün, estetik, elle yazımı kolay ve akılda kalıcı bir şekilde temsil edecek bir simge belirlemek üzere TL SİMGE YARIŞMASI düzenlemektedir.

2. Yarışmaya Katılım Koşulları ve Teknik Gereklilikler

2.1. 18 yaşını doldurmuş her Türk vatandaşı yarışmaya katılabilir.

2.2. Değerlendirme Jürisi üyelerinin eşleri ile birinci derece kan ve kayın hısımları, Değerlendirme Jürisi üyelerini belirleyen ve atayanlar arasında bulunanlar, jüri çalışmalarının herhangi bir bölümüne katılanlar, yarışmayla ilgili her türlü işlemleri hazırlayan, yürüten, sonuçlandıran ve onaylamakla görevli olanlar Yarışma'ya katılamazlar.

2.3. Birden fazla kişinin ortak bir tasarımla Yarışma'ya katılması halinde tasarım sahiplerinin her birinin bu Şartname'de belirlenen şartları sağlaması zorunludur. Bu durumda tasarım sahiplerinin idare ile ilişkilerinin yürütülmesini teminen tasarım sahiplerinden birini temsilci olarak belirlemeleri gerekmektedir. Tasarım sahiplerinden her biri idareye karşı müşterek ve müteselsil olarak sorumludurlar.

2.4. Katılımcılar yarışma koşullarına uygun nitelikte, en fazla 3 tasarımla Yarışma'ya katılabilirler.

2.5. Tasarımların büyütülüp küçültüldüğünde görselliğinin bozulmayacağı, çok küçük ölçülerde ayrıntıların kaybolmayacağı, çok büyük ölçülerde dağınık görünmeyeceği bir biçimde ve her çeşit baskı ve kesim tekniği ile sorunsuz kullanılabilir şekilde hazırlanması gerekmektedir. Bu nedenle, tasarımların, orantılı şekilde küçültülmüş en az 10 adet versiyonunun (en küçük ölçülü tasarımın karakter büyüklüğü 4 punto olmalıdır.) yarışmaya gönderilmesi gerekmektedir.

2.6. Tasarımların A4 boyutunda siyah beyaz olarak uzun kenarı 15 cm'yi geçmeyecek biçimde, alt bölümde % 20 küçültülmüş ölçeği ile paspartulanmamış veya kartona yapıştırılmamış olarak teslim edilmesi gerekmektedir. Tasarımcı gerekli gördüğü takdirde renkli uygulamayı da

1

Görsel 15. Türk lirası simge yarışması şartnamesi 1. sayfası

Kaynak: http://www.arkitera.com

Yarışmanın duyurusunun yapıldığı andan itibaren başlayan çeşitli tartışma ve iddiaların, yarışma sonucunun açıklanmasından sonra bile devam ettiği görülmektedir. Bu bağlamda, ülkemizin uluslararası platformda ekonomik açıdan görsel bir kimliği halinde olan Türk lirası işareti'nin, oluşum sürecini ve Türk lirasının tarihsel sürecini incelemenin yararlı olduğu görülmektedir.

2.2.1. Türk Lirasının Tarihsel Süreci ve Türk Lirası İşaretinin Oluşumu

Para birimi işaretlerinin her biri temsil ettiği ülkenin ekonomik değerini ifade eden önemli bir tipografik işarettir. Ekonomik güç ve sermayenin her konuda baş aktör olduğu günümüz dünyasında, ekonomik değerleri ifade eden bu yalın işaretlerin önemini anlayabilmek gerekmektedir.

Türk lirası işaretinin oluşturulmasını sağlayan yarışma sürecine değinmeden önce, Türk lirasının geçmişi hakkında da belirli bir bilgi birikimine sahip olmak bakış açısını genişletecektir. Bu bağlamda, Türk lirası para biriminin tarihsel süreci hakkında bilgi sahibi olmak gerekmektedir.

Cumhuriyet'in ilanından sonra, 1925 yılında, o dönem kullanılmakta olan paranın yenilenerek tekrar basılmasına dair kanun Türkiye Büyük Millet Meclisi'nden geçirilmiştir. Harf Devrimi'nden önce basılmış olan bu yeni banknotlarda henüz Latin Alfabesi bulunmamaktadır. Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından "E1 Emisyon Grubu 1. Tertip" adıyla arşivlenmiş, Cumhuriyet Dönemi ilk Türk lirası banknotları İngiltere'de basılmıştır [14] (Görsel 16).

Görsel 16. E1 emisyon grubu 1. tertip banknotlardan 1 Türk lirası

Kaynak: http://www.tcmb.gov.tr

14 http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banknotlar/Banknotlarla+ilgili+Genel+Bilgiler (Erişim Tarihi: 10.07.2015)

Günümüze kadar olan zaman içerisinde yüzlerce farklı tertip banknot tedavüle girerek dolaşıma çıkarılmış ve zaman aşımı süresini dolduran paralar ise dolaşımdan sırayla kaldırılmıştır. Bu zaman dilimi içerisinde bilhassa 1990-2005 dönemi yedinci emisyon grubu banknotlarda dikkat çekici bir unsur göze çarpmaktadır. Basılan banknotların üzerindeki para birimi miktarlarında inanılmaz bir artış görülmektedir. Miktar olarak "20.000.000 Türk Lirası" banknotu, dönemin en büyük rakamsal değerdeki banknotunu temsil etmektedir (Görsel 17).

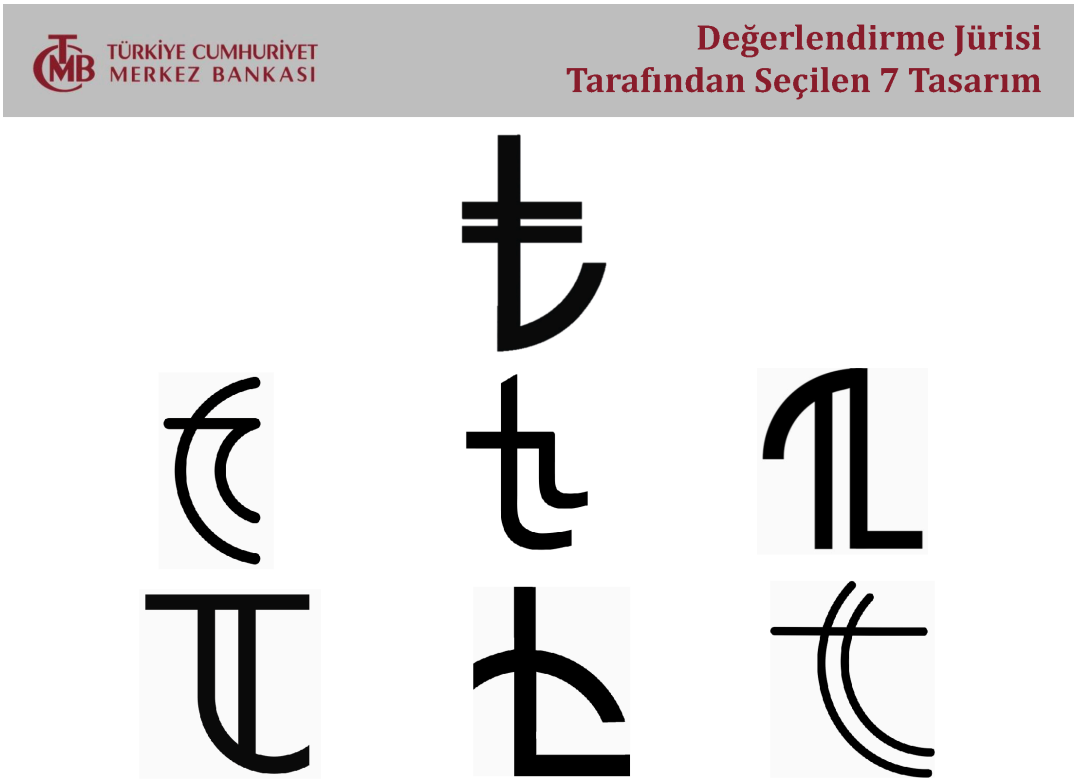
Görsel 17. 7. emisyon grubu 20.000.000 TL banknotu

Kaynak: http://www.tcmb.gov.tr

Çeşitli ekonomik sebeplerden meydana gelen para birimi değerindeki bu hareketlenmeler, 1 Ocak 2005 tarihinden itibaren dolaşıma çıkarılan ve Türk Lirası para biriminden altı adet sıfır rakamı kaldırılmış olan "Yeni Türk Lirası" birimini ortaya çıkarmıştır. Yeni Türk lirası para birimi 4 yıl dolaşımda tutularak kullanılmıştır. 1 Ocak 2009 tarihinde ise Yeni Türk lirası para biriminden "Yeni" ibaresi, bir kanunla kaldırılarak günümüzde halen kullandığımız "Türk lirası" adıyla yeni bir emisyon grubu dolaşıma çıkarılmıştır.[15] Bu noktada, Türk lirası para birimini tarihsel bir sürece göre değerlendirdiğimizde belki de Türk lirası işaretinin oluşturulması için en uygun zaman diliminin bu dönemler olmuş olduğu söylenebilmektedir.

15 http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banknotlar/Banknotlarla+ilgili+Genel+Bilgiler (Erişim Tarihi: 15.07.2015)

8 Eylül 2011 tarihinde, Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından "Türk Lirası Simge Yarışması" adı altında bir duyuru yapılarak, Türkiye Cumhuriyeti resmi para biriminin itibarının ve bilinirliğinin arttırılması gibi amaçlara yönelik resmi para birimi işareti belirlemek üzere bir tasarım yarışması düzenlenmiştir. Düzenlenen bu tasarım yarışmasında 18 yaşını doldurmuş tüm Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına katılım hakkı verilmiştir. Yarışma duyurusuna göre, seçilecek olan tasarımın "özgün, anlaşılabilir, estetik değer taşıyan, göz alıcı ve el yazısına uygun olması" kriterlerine uygun olması istenmiştir. Yarışma takvimi içerisinde 8362 adet başvurunun alındığı bildirilmiş ve 7 adet tasarımın ise finale seçildiği açıklanmıştır [16] (Görsel 18).

Görsel 18. T.C. Merkez Bankası'nın 1 Mart 2012 tarihli "TL Simgesine Kavuşuyor" sunumundan bir sayfa

Kaynak: http://www.tcmb.gov.tr

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından düzenlenmiş olan bu yarışmanın sonucu, 1 Mart 2012 Perşembe günü, Merkez Bankası İdare Merkezi Konferans Salonu'nda dönemin Başbakan'ı Recep Tayyip Erdoğan, Başbakan eski Yardımcısı Ali

[16] http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tcmb+tr/tcmb+tr/bottom+menu/banka-hakkinda/sikca+sorulan+sorular#223 (15.07.2015)

Babacan ve Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Başkanı Erdem Başçı'nın katıldığı bir toplantı ile tüm kamuoyuna duyurulmuştur. Yarışmada finale kalan 7 adet tasarım içerisinden ise Tülay Lale'nin tasarımı seçilmiştir. Seçilmiş olan tasarım bu tarihten itibaren resmi olarak kullanılmaya başlamıştır (Görsel 19).

Görsel 19. TL Simgesi Tanıtımı'ndan bir kare

Kaynak: http://www.ntv.com.tr

2.2.2. Türk Lirası İşaretinin Gündelik Hayatta Kullanımı

Para birimi işaretleri, bir logo biçiminde değil, bir yazı karakteri şeklinde tasarlanmış olmalı ve farklı yazı tiplerine göre çeşitlilik göstermelidir. Gündelik hayata yönelik olarak kullanımı kolay, akılda kalıcı olması gereken bu işaretler, bilhassa el yazısı formuna da uygun şekilde tasarlanmış olmaları gerekmektedir. Ancak bu nitelikleri kendi biçim ve formunda taşıyan işaretler, gündelik hayata adapte olarak sağlıklı şekilde varlığını koruyabilmektedir.

Esnaf ₺'ye çabuk alıştı

Esnaf TL'nin yeni simgesini beğendi. Raflardaki ürünlere tek tek yeni simge konuluyor.

TARİHİ EZİNE PEYNİRCİSİ

Metin CAN/ EKONOMİ

TÜRK Lirası'nın yeni simgesi kısa sürede raflardaki yerini aldı. Ürünlerin üzerine TL yerine yeni simgeyi kullanmaya başlayan esnaf vatandaşların da değişiklikten memnun olduğunu söylüyor. Yeni simgeye her kesimin hızla adapte olduğunu vurgulayan esnaf, "Türk Lirası'nın dünya genelinde tanınan bir değer olmasını istiyoruz. Simgeyi vatandaş da çok beğendi" yorumunu yapıyor. Beşiktaş'ta market işleten Yusuf Sender, simgeyi ilk kullanan esnaflardan biri olduğuna dikkat çekerek, "Televizyonda görür görmez ürünlerimde TL'yi sildim. Müşterilerim ilk etapta ne olduğunu anlamadı. Ancak kısa sürede herkes simgeyi benimsedi" dedi. Mecidiyeköy'de esnaflık yapan Ferhat Mutlu ise yeni simgenin elektronik ortamda daha hızlı yayılması gerektiğine dikkat çekerek "Şu anda elle yazıyoruz. Ancak bilgisayar ortamında da simgeyi etkin şekilde kullanmanın yollarını arıyoruz" açıklaması yaptı.

Görsel 20. Türk lirası işaretinin kullanımının hızlı bir şekilde yaygınlaştığını habere taşıyan bir gazete yazısı

Kaynak: Osman Tülü arşivinden.

Merkez Bankası tarafından düzenlenmiş olan yarışma sonucu seçilmiş olan Türk lirası işareti, tanıtımının yapıldığı andan itibaren yaygın bir şekilde kullanılmaya başlanmıştır. Mağaza vitrinlerinden gazete ilanlarına, reklamlardan pazar tezgahlarına kadar birçok kurum ve vatandaş yeni oluşturulmuş olan Türk lirası işaretini kullanmış olduğu görülmekle birlikte, halen yaygın bir biçimde ve birçok alanda, gerek amatör gerekse profesyonel nitelikte kullanılmaya devam edildiği görülmektedir (Görsel 20, Görsel 21).

Görsel 21. Türk lirası işaretinin mağaza vitrinlerindeki ilanlarda kullanım örnekleri

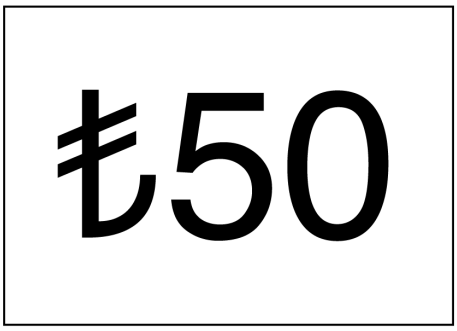
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Türk lirası işaretinin gündelik hayata hızlı bir şekilde adapte olması, bu işarete olan ilgi ve belki de ihtiyacı bizlere göstermektedir. Ancak bu noktada önemli olan husus, sadece kullanım yaygınlığı ve benimsenmesi olmamalı, aynı zamanda kullanımında belirli kural ve bütünlüğün sağlanabilmesi olmalıdır.

2.2.3. Türk Lirası İşaretinin Kullanım Kuralları

Bir para birimi işaretinin bir çok farklı materyal üzerine kullanımı olabilmektedir. Değerli evraklardan, normal yazışmalara, bir reklam afişinden, bir tezgah ilanına kadar farklı bir çok alanda para birimi işaretleri kullanılmaktadır. Türk lirası işaretinin de tüm bu alanlarda çok hızlı bir şekilde yerini aldığı görülmektedir. Türk lirası işaretinin kullanımı ile ilgili Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası'nın, bir takım kurallar getirdiği görülmektedir.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından Türk lirası işaretinin kullanımı ile ilgili alınmış olan kurallardan ilki, Türk lirası işaretinin belirttiği para değeri miktarının solunda kullanılması gerektiğidir (Şekil 2). Merkez Bankası'nın bu hususstaki kuralı; "Uluslararası uygulamalara paralel olarak simge, rakamın (parasal tutarın) solunda ve boşluk bırakılmadan kullanılır[17]" şeklinde açık olarak belirttiği görülmektedir.

Şekil 2. Türk lirası işaretinin Merkez Bankası tarafından belirlenmiş olan kullanım kuralı

Kaynak: Onur Kuran

[17] http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tcmb+tr/tcmb+tr/bottom+menu/banka-hakkinda/sikca+sorulan+sorular#223 (Erişim Tarihi: 07.07.2015)

Merkez Bankası'nın belirlemiş olduğu başka bir kural ise "TL" kısaltması ile Türk lirası işaretinin aynı anda kullanılamayacağıdır. Merkez Bankası bu hususta; "Metinlerde ve resmi yazışmalarda açıkça yazılması (Türk lirası) veya kısaltmasının (TL) kullanılması tercih edilirken grafik, tablo vb. yerlerde simgenin kullanılması tavsiye edilir[18]" şeklinde açıklama yapmaktadır.

Şekil 3. Türk lirası işaretinin kullanımında görülen okunuş sorunu

Kaynak: Onur Kuran

Bu bağlamda, Türk lirası işaretinin parasal tutarın sol tarafında kullanılmasının, Türkçenin yapısına uygun olmadığı, okunuş esnasında açık şekilde ortaya çıkmaktadır. Merkez Bankası'nın açıklamalarına göre, uluslararası kullanıma paralel olarak alınmış olan bu kuralın, Türkçenin tamlama yapısına aykırı olduğu görülmektedir (Şekil 3).

[18] http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tcmb+tr/tcmb+tr/bottom+menu/banka-hakkinda/sikca+sorulan+sorular#223 (Erişim Tarihi: 07.07.2015)

İKİNCİ BÖLÜM

YAZI VE YAZI KARAKTERİ TASARIMI

1. YAZI VE YAZI KARAKTERİ TASARIMINA GENEL BAKIŞ

Yazının bulunuşundan önce mağara resimleri ile başlayan görsel iletişim serüveni; sembollere, işaretlere , ideogramlara, piktogramlara ve hiyeroglifler gibi görsel kavramlara dönüştürülerek oluşturulmuştur. M.Ö. 1500'lü yıllarda Fenikeliler sayesinde ilk kez sesler görselleştirilmiş, ve günümüz alfabesinin temelleri atılmıştır. "Günümüzde kullanılan birçok yazının kökeni erken devir harf tasarımlarına dayanmaktadır (Ambrose ve Harris, 2006: 10)". Yazının bulunuşu ile birlikte yepyeni bir dönem başlamış, düşünce ve bilgilerimiz nesilden nesile, kültürden kültüre aktarılabilir hale gelmiştir. Bilim ve sanat ışığı altında hızla gelişen insanoğlu, tıpkı mimaride fiziksel çevresini kendine özgü ve farklı kılma arayışı ile geliştirme isteği duyduğu gibi, yazının kendisinin de biçimini değiştirme ve okunabilirlik, estetik gibi kaygılar ile karşılaşmıştır.

Ellen Lupton, "Thinking with Type" kitabında yazı karakterlerinin önemi hakkında görüşlerini şu şekilde ifade etmektedir; "tıpkı mimaride cam, taş, çelik ve farklı materyaller kullanılan temel kaynaklar ise, yazı karakterleri de grafik tasarımcıların kullandığı temel kaynaktır (Lupton, 2010: 13)". Yazı karakteri tasarımcılarının tarz, estetik gibi kaygılar ile şekillendirdikleri binlerce yazı karakteri tasarımı, günümüz bilgisayar teknolojisi ve masaüstü yayıncılık aracılığı ile grafik tasarımcıların temel materyalleri haline gelmiştir. Sadece tarz ve estetik gibi görsel kaygılar değil, çeşitli sosyal ve politik olaylar, savaşlar, ekonomik değişimler gibi dünyada yankı uyandıran her olay zinciri de diğer tüm bilim ve sanat dallarında olduğu gibi yazı karakteri tasarımı üzerine etki etmiştir.

Yazı karakteri (typeface), yani harf biçimi, bir yazı tipi (font) içerisinde bulunan her bir işarete verilen ad şeklinde tanımlanmaktadır. "Yazı karakteri yazım dilinin temel ögesidir. Bir harf, bir sayı, bir noktalama imi veya başka bir sembol olabilir (Coles, 2012: 9)". Bu işaretler bir araya gelerek kelimeler ve cümleleri oluşturmaktadır. Bu işaretlerin her biri yapıldığı dönemin sosyo-kültürel izlerini taşıdığı gibi, o dönemin

imkan ve teknolojisi ile ortaya çıkarılmıştır. Ortaçağ Avrupasında manastırlarda el yazmaları şeklinde karşımıza çıkan bu süreç, metal hurufatın icadından sonra elle yapılmış dizgilerle devam etmiştir. Günümüz dünyasında ise teknolojik imkanlara paralel olarak bilgisayar ve kelime işlemci programlar sayesinde baskı ve çoğaltma teknikleri gelişmekte ve uygulanmaktadır. Kuşkusuz günümüz teknolojisi yazı karakteri tasarım sürecini bizlere daha ulaşılabilir imkanlarla sunmaktadır.

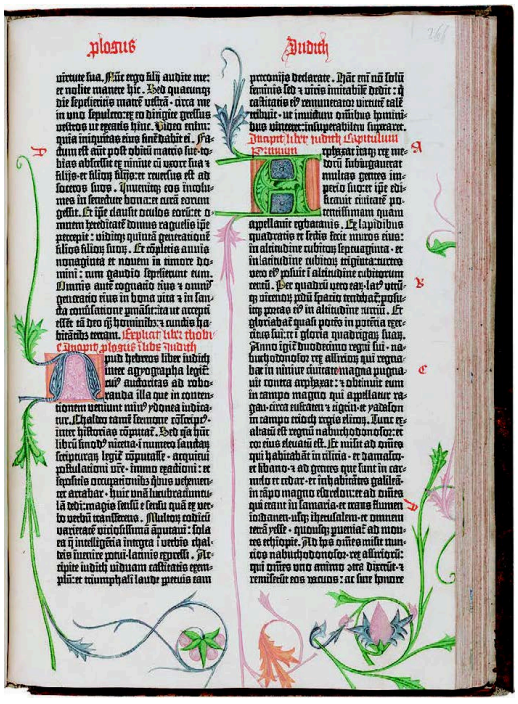
"Yazı karakterinin (harf biçiminin) bilgisayar ortamındaki sunumuna "glif" (glyph) denmektedir (Coles, 2012: 9)". Buradaki metinde görülmekte olan her bir harfe ya da işarete de glif denebilmektedir. Stephen Coles'un The Anatomy Of Type kitabında; "Bir yazı tipi aynı harf için farklı glifler içerebilmektedir (Coles, 2012: 9)" şeklinde bahsettiği görülmektedir. Nitekim her harf biçiminin majiskül ve miniskül formları da farklı glifler ile ifade edilmektedir.

Yazı tipi (font) bir harf biçiminin sahip olduğu tüm harf, sayı, noktalama imi, işaret ve sembollerinin hepsine birden verilen isimdir. Dijital çağdan önce bir yazı tipini oluşturması için tüm karakter, işaret ve sembolleri ile birlikte metal bir hurufat takımına ihtiyaç duyulmaktaydı. Belki de bu yüzden, Robert Bringhurst The Elements Of Typographic Style kitabında yazı tipi tanımını; "Bir hurufat veya glif takımı (Bringhurst, 1996: 291)" şeklinde yapmaktadır. Bir grafik tasarımcı veya yazı karakteri tasarımcısının, yazı karakteri tasarım sürecine hakim olabilmesi, hurufatlardan gliflere gelinen bu noktada, sürecin tarihsel gelişimini bilmeyi gerektirmektedir.

2. YAZI KARAKTERİ TASARIMININ TARİHSEL SÜRECİ

Şüphesiz yazının bulunuşu ile birlikte insanoğlu yepyeni bir serüvene adım atmaktadır. Adına harf denilen ve tek başlarına herhangi bir anlam taşımayan işaretlerin bir araya gelerek kelimelere ve cümlelere dönüştürülmesi olayına "yazı" denilmektedir. Bu tarihsel süreç incelenirken, taşınabilir metal harflerle yapılmış baskının bulunuşu yazı karakteri tasarımı için adeta bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Bu dönem gözlemlenildiği takdirde, 1455 yılında Johannes Gutenberg'in yayınlamış olduğu ve adına "Gutenberg İncili" denilen taşınabilir metal hurufatlar kullanılarak basılmış olan ilk kitap ortaya çıkmaktadır (Eskilson, 2007: 15) (Görsel 22).

> Yaklaşık iki yıldır atölyesinde 1282 kırk iki satırlık kitap sayfasından oluşan büyük iki ciltlik eseri üzerinde çalışmaktaydı. Gutenberg belki de, hareketli baskı harfi kullanarak modifiyeli bir üzüm cenderesinde İncil'i 200 kopyadan daha az bastı; bunlar daha sonra elle düzeltilmiş ve her cildi tamamlamak için gerekli zaman bu yüzden iyice artmıştı (Eskilson, 2007:15).

Görsel 22. Gutenberg İncili'nden 266. sayfa

Kaynak: Meggs ve Purvis, 2012: 76

Taşınabilir metal harfin icadı ve baskı tekniklerinin, insanoğlunun gelişim süreci ve kültürü üzerinde çok önemli bir rol oynamaya başladığı görülmektedir. Artık geniş kitlelere basılı kaynaklar ulaşabilir ve paylaşılabilir hale getirilmiş, bilim ve sanat

nesilden nesile aktarılabilir bir hal almıştır. Bu gelişim süreci ile birlikte, yazı karakterleri de giderek farklılaşma ve gelişme göstermiş, okuyuculara ve tasarımcılara farklı tadlar sunulmaya başlanmıştır.

Yazıdan önce de insanoğlu görsel bir iletişim içerisindedir. M.Ö. 15.000 yıllarında mağara duvarlarında başlayan bu görsel iletişim serüveni işaret ve resimler aracılığıyla nesilden nesile aktarılmıştır. Okunabilme kaygısı ile zamanla bu işaret ve resimler piktogramlara, ideogramlara ve hiyerogliflere dönüştürülmüş, zaman içerisinde kavram ve fikirler görselleştirilmiştir. Bu vakte kadar görselleştirilen kavramlar M.Ö. 1500'lerde Fenikeliler sayesinde adeta bir devrim geçirmiş, kavramların görselleştirilmesi yerine artık sesler görselleştirilmeye başlanmıştır. Adına fonogram denilmekte olan bu yeni iletişim işaretlerinin ise, günümüzde kullanmakta olduğumuz Latin alfabesinin temellerini oluşturduğu söylenebilmektedir.

2.1. Yazının Doğuş Serüveni

Atalarımız olarak kabul ettiğimiz ve kökenlerinin Afrika kıtasına dayandığı homo sapienslerden günümüze dek, insanoğlu gelişimini devam ettirmektedir. İnsanlığın, bilim ve sanat ışığı altında sürdürdüğü bu gelişimin temel kaynaklarından biri ise, ismine yazı dediğimiz işaret ve semboller bütünüdür.

Adrien Frutiger, Type Sign Symbol adlı kitabında görsel iletişimin gelişimi ile ilgili "Tarihimizin başlangıcında güçlü eller piktografik işaretleri belki de 3 ila 4 saatte taşa kazıdılar. Bugün, elektronik makineler ile saatte milyonlarca karakter diziyoruz (Frutiger, 1980: 39)" şeklinde açıklamaktadır. Gerçekten de günümüzden binlerce yıl önce mağara duvarlarına hayvan figürleri çizen atalarımız bu serüvenin başlangıcını oluşturmaktadır. Zamanla bu formları da geliştiren atalarımız, görsel iletişim adına yeni bir sayfa aralamaktadır. "Bu iletişim boyutunu keşfeden insan, sembolik yapıyı keşfetmiş, bu yapının gösterdiğinden daha çok şey ifade edebildiğini öğrenmiştir (Uçar, 2004: 92)".

Fransa'nın Dordogne bölgesi içerisinde, Montignac yakınlarındaki Lascaux Mağarası içerisindeki resimyazılar, yazının doğuşu ve görsel sanatların başlangıcı olarak kabul edilmekte ve tahmini olarak M.Ö. 15.000 yıllarında yapıldığı sanılmaktadır. Her ne

kadar günümüzde kullandığımız alfabenin içeriğindeki işaretler seslere karşılık gelse de, ilk çağlardaki bu iletişim biçimleri resim ve kavramları temsil etmektedir (Görsel 23).

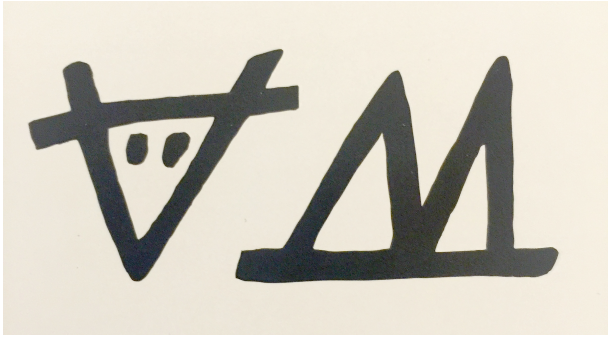
> İnsanoğlu uzun yıllar resimyazı, kavramyazı diye adlandırabileceğimiz bu iletişim biçimini kullandı. Zor olan bu yöntem, yazabilen ve okuyabilen kişinin değerini arttırmıştır. Sembolleri iletişim için kullanabilmek, onlardan anlam çıkarabilmek, bunları kağıda dökebilmek, teknik bir altyapıdan çok, felsefi bir bakış ve anlayışı da gerektiriyordu (Uçar, 2004: 92).

Görsel 23. Üstte Fenike alfabesi, altta Yunan alfabesi

Kaynak: Craig ve Scala, 2006: 120

James Craig, Desining With Type adlı kitabında, “Belli bir noktada insanlar görsel olarak iletişime başladı. Kendi dünyalarındaki kavramların basit çizimlerini yaptılar- insanlar, hayvanlar, araçlar ve silahlar gibi (Craig ve Scala, 2006: 8)” demektedir. Sembollerle ifade edilen bu basit çizimlere piktogram denilmektedir. Piktogramlar, bir olayı bir dizi basit çizim ve semboller yardımı ile ifade eden çizimlerdir (Görsel 24).

Görsel 24. Piktogram örneği

Kaynak: Craig ve Scala, 2006: 8

Zaman içerisinde aynı sembolden farklı anlamlar da çıkabileceğini keşfeden insanoğlu piktogramlarda olduğu gibi temsil edilen unsuru resmetmek yerine, bir fikri resmetmeye başlamışlardır. İhtiyaç duyulan iletişim, bu soyut çizimler yardımı ile sağlanmıştır. “İdeogram denilen bu yeni semboller nesneleri değil fikirleri temsil etmiştir (Craig ve Scala, 2006: 8)” (Görsel 25).

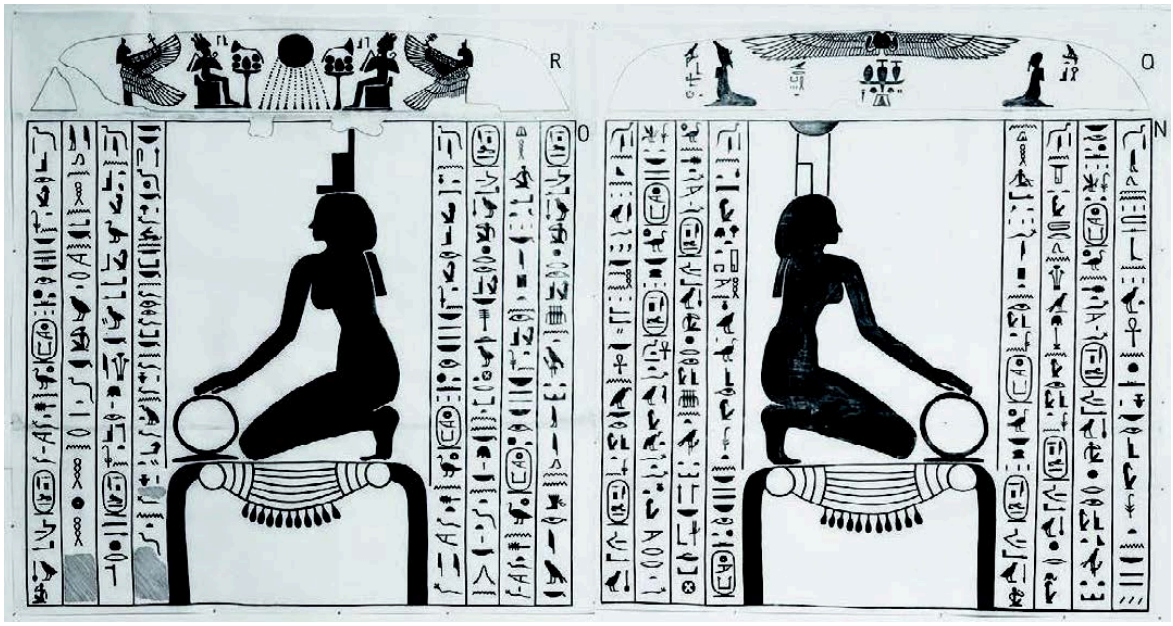

Görsel 25. İdeogram örneği

Kaynak: Craig ve Scala, 2006: 8

Bu esnada dünyamızda bilinen ilk kitap örnekleri de M.Ö. 3000’li yıllarda Mezopotamya ve Mısır’da ortaya çıkmaktadır. M.Ö. 3000’li yıllarda Sümerlerin çivi

yazısı kullanarak kil tabletler üzerine bilgi işledikleri bilinmektedir. Diğer bir örnek ise Mısır'daki papirüslerdir (Taşçıoğlu, 2013: 45). Artık insanoğlu için Mezopotamya'dan Mısır'a, Mısır'dan Çin'e kadar dünyanın dört bir yanında yazının kullanımı yaygınlaşmış, bilgi ve tarihlerini yazı sayesinde kaydedebilme olanağına sahip olmuş oldukları bilinmektedir. Bu ilk kaynaklarda gözlemlenen yazı, resimsel ve sözel ifadelerden oluşmaktadır (Görsel 26).

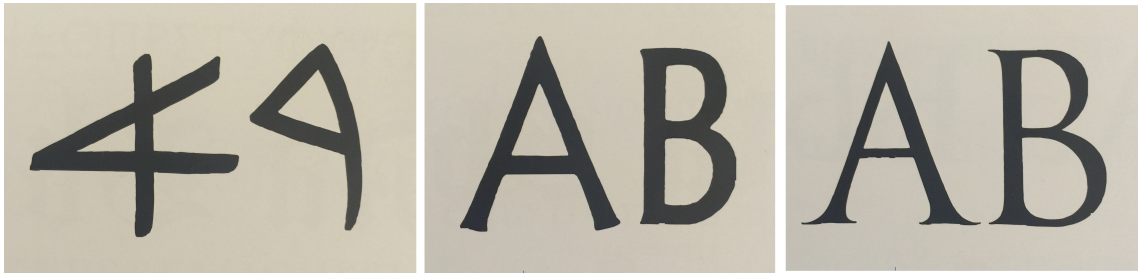
Görsel 26. Hiyeroglif örneği

Kaynak: Meggs ve Purvis, 2012: 17

"Sembolik yapıdan işaretlere dönüşen yazı, geçen zaman içinde daha da basitleşerek kolaylaştı (Uçar, 2004: 92)". M.Ö. 1500 ila 1200 yıllarında Akdenizli bir kavim olan ve deniz ticareti ile uğraşan Fenikeliler, ticari işlerinde hesaplarını kolaylaştırabilmek adına daha basit bir yazım dili ve formuna ihtiyaç duymuş ve o zamana dek görsel iletişim adına kullanılan sembol ve işaretlerdeki resimsel anlatımı devrim niteliğinde bir değişim ile ses imgelerine çevirmişlerdir. Nesne ya da fikirleri temsil eden semboller, artık seslere karşılık gelmeye başlamıştır. "Kullanımı daha kolay ve daha az sayıda sembol ile kolay öğrenilebilir ve iletişim yönü daha kuvvetli yeni bir yazın dili ortaya çıkmıştır. Gelişmekte olan standartlaştırılmış bir fonetik alfabe ile Fenikeliler batı medeniyetine büyük katkı yapmıştır (Craig ve Scala, 2006: 9)".

Fenikelilerin geliştirdikleri bu yeni alfabe, antik Yunan medeniyeti için de kabul görmüş ve onlar tarafından geliştirilerek kullanılmıştır. Örneğin; Fenike alfabesinde kullanılmış

olan aleph, antik Yunan medeniyetinde fiziksel formu yatay şekilde çevrilerek alpha işaretine dönüştürülerek kullanılmıştır. Yunan alfabesi ise Roma medeniyeti tarafından uyarlanarak geliştirilmiş ve günümüzde halen kullandığımız Roman alfabesi ortaya çıkmıştır (Görsel 27).

Görsel 27. Fenike alfabesi'nden aleph ve beth, Yunan ve Roma alfabesinden a ve b

Kaynak: Craig ve Scala, 2006: 9

> Fenike alfabesinde sesli harfler yoktu, sadece sessizler vardı. Bu alfabe kullanılarak yaratılan sözcükler kısaltmalara benzerdi; blv. ve sk. gibi. Bu sistem, muhasebe kayıtları için gayet kullanışlı da olsa, geniş bir alanda kullanılması kısıtlılıklar getirmekteydi. Bu yüzden Yunanlar beş sesli eklediler ve harf biçimlerine resmiyet kazandırdılar. Sadece büyük harflerden oluşan gözden geçirilmiş bir alfabenin kullanımı M.Ö. 403 yılında Atina'da resmi olarak kabul edildi (Craig ve Scala, 2006: 9).

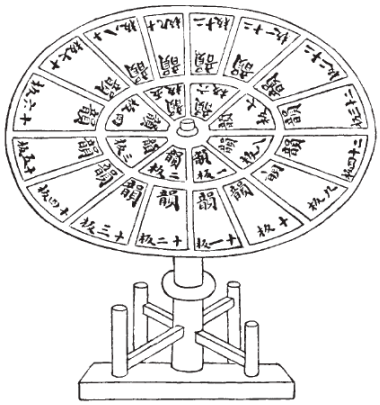
Roman alfabesinde Yunan alfabesinden on üç harf değiştirilmiştir: A, B, E, H, I, K, M, N, O, T, X, Y ve Z. C, D, G, L, P, R, S ve V harfleri ise değişikliklere uğrayarak kullanılmaya devam edilmiştir. Günümüzde kullandığımız alfabeye ise U, W ve J harfleri ise daha sonra eklenmiştir (Craig ve Scala, 2006: 9, 10).

Fenikelilerin yazı üzerine yaptığı devrim ile birlikte belirli zümrelerin egemenliğinden çıkıp, tüm insanlığın hizmetine sunulan yazı ve yazı yazma eylemi zamanla başka bir sorunla karşılaşmış olduğu görülmektedir. Bu sorun ise seri üretim ve çoğaltma imkanlarının kısıtlılığı olmuştur. Taşınabilir harfin icadı ve baskının keşfi ile birlikte bu sorunlar zamanla ortadan kaldırılacaktır.

2.2. Taşınabilir Metal Harfin İcadı ve Baskının Keşfi

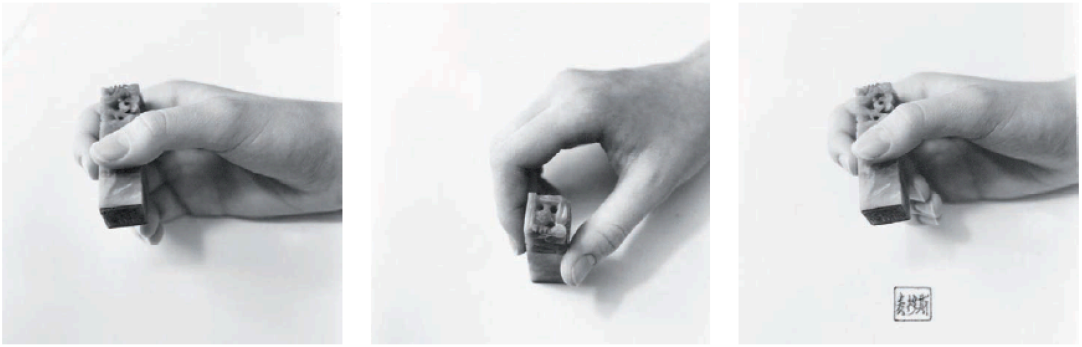
Taşınabilir harf kullanılarak yapılan baskının keşfi hakkında tarihsel kaynaklar ortak görüş olarak 15. yüzyıl Almanya'sını gösterse de Robert Bringhurst, The Elements Of Typographic Style kitabında; "Avrupalıların iddia ettikleri gibi taşınabilir harf kullanılarak yapılmış olan ilk baskı 1450 yılların Almanyası'nda değil, 1040 yıllarında

Çin'de yapılmıştır (Bringhurst, 1996: 119)" demektedir. Gerçekten de çoğaltım tekniklerinin ilk örnekleri doğu medeniyetlerinde gelişmiştir. Doğu medeniyetleri ve bilhassa Çin'de çeşitli yüksek baskı teknikleri ve ahşap baskı gibi çoğaltım metodları kullanılmıştır (Görsel 28, Görsel 29). Ne var ki Çinlilerin geliştirmiş olduğu ve adına ksilografi denilen baskı tekniği ve birim harfler kullanarak oluşturdukları baskı sisteminin, Gutenberg'in oluşturduğu kurşun alaşımları ve metal hurufatlar kadar dayanıklı olamadığı görülmektedir.

Görsel 28. 1313 yılında Çinlilerin bulduğu hareketli harflerle baskı yapan makina

Kaynak: Meggs ve Purvis, 2012: 45

Görsel 29. Çinlilerin kullandığı mühür tekniği

Kaynak: Meggs ve Purvis, 2012: 39

1395 yılında Mainz şehrinde doğmuş olan Johannes Gensfleisch, veya bilinen ismi ile Gutenberg uzun yıllar metal ve değerli taşlar üzerine çalışmıştır (Haralambous, 2007: 367). Metal ve değerli taşlar üzerine çalışmış olduğu için, metale şekil vermeyi gayet iyi bilen Gutenberg, yüksek baskı tekniğini geliştirerek hareketli metal hurufat kalıplar yapmıştır. Metal hurufat kalıpların o zamana kadar yapılmış diğer yüksek baskı

tekniklerinden en önemli farkı ise dayanıklılığı olmuştur. Bunun sonucu baskı kalıpları defalarca kullanılabilir olmakla birlikte, hareketlilik özelliği ile harflerin yerleri değiştirilerek farklı kombinasyonlarda kelimeler basılabilmesi de sağlanmıştır. Metal hurufat buluşu sayesinde insanlık tarihi adeta bir dönüm noktasına girmiştir (Görsel 30).

Görsel 30. Metal hurufat örneği

Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

> Gutenberg, kuyumculuk geçmişi olan, metale şekil vermeyi ve döküm tekniklerini bilen yetenekli bir ustaydı. Metal harflerin oluşturulması aşamasında ilk süreç hece, kelime ve kelime gruplarının metal dökümle oluşturulmasıydı. Gutenberg, birim harflerin kullanımının, tekrar kullanılabilirlikle kitap üretimini çok hızlandırabileceğini keşfetti (Uçar, 2004: 100).

Gutenberg'in uzun yıllar atölyesinde gizli bir şekilde çalışıp, hurufat kalıplar döktüğü bilinmektedir. Bu çalışmalarının sonucu olarak 1455 yılında, ismine "Gutenberg İncili" de denilen hareketli metal harfler ile basılmış ilk kitap ortaya çıkmıştır. Toplamda iki cilt halinde basılmış olan bu incil, 1286 sayfadır ve 409x299mm boyutunda yapılmıştır. Stephen J. Eskilson, "Graphic Design: A New History" adlı kitabında Gutenberg'in bu ilk basılı eserini yaklaşık 200 adet çoğalttığından bahsetmiştir (Eskilson, 2007: 15).

> Bir zanaatkar olarak deneylerine gizlilik içinde 40 yaşındayken başladı. Sıfırdan bir matbaa atölyesi kurmak çok pahalı bir işti ve ve hayır sahibi olmayan finansörleri, makinelere 1450'de çalışmaya başladıkları anda el koydular. Bir avukat olan Johannes Fust ve damadı Pierre Schöffer atölyesini devir aldı (Haralambous, 2007: 367).

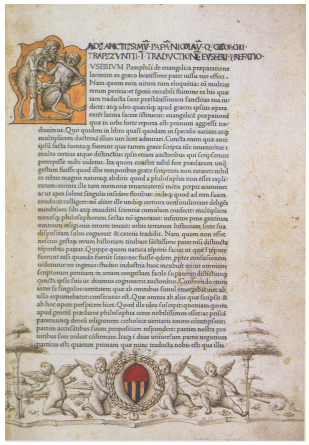
Bir çeşit Gothic yazı stili olan "Black Letter" karakterlerinden oluşturduğu bu ilk baskıda, Gutenberg, yazı stilinin el yazısına benzemesinden ötürü bileşik harfleri (ligatures) çeşitli çiftlemeler ile oluşturmuştur. "Gutenberg bu zorunluluk yüzünden harfleri bireysel biçimde üretmek yerine, yaklaşık 270 farklı kombinasyon ile üretmek zorunda kaldı (Uçar, 2004: 101)".

Baskıdaki bu gelişim beraberinde tüm Avrupa'da ve dünyada giderek yazılı eserlerin çoğalması ve tüm alanlardaki gelişmelerin çok daha hızlı şekilde yayılabilmesini sağlamıştır. "1500 yılında, yalnızca Almanya'da 1000'in üzerinde baskı makinası bulunmaktadır (Eskilson 2007: 15)". Bu bağlamda, Gutenberg'in 1455 yılında yayınladığı ilk incilden, 1500 yılına kadar olan 45-50 yıllık bir süre zarfında, metal baskının ne kadar önemli bir yer teşkil ettiğini göstermektedir.

2.3. 19. Yüzyıla Kadar Yazı Karakterleri

Almanya'dan sonra rönesans İtalya'sında felsefe ve sanat gibi dallarla ilgilenen hümanistler tarafından etkilenen baskının, bu tekniğin İtalya'da gelişmesine olanak tanıdığı görülmektedir. "1467'de Conrad Sweynheym ve Arnold Pannartz İtalya'nın Subiaco kentinde Roma Kapital yazısı ile Şarlman minüskülünü biraraya getirerek bugün kullanmakta olduğumuz çift kodlu alfabeyi yarattılar (Becer, 2006: 93)". Gotik yazıya kıyaslandığı takdirde daha okunaklı olan bu yazı, Roman alfabesinin gelişim sürecinin kaynağı niteliğinde olduğu görülmektedir.

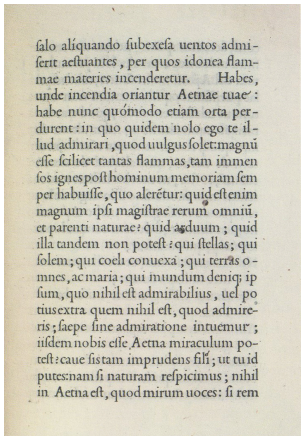
Baskı tekniklerini Almanya'da Meinz şehrinde öğrenen Nicholas Jenson, Evangelica Praeparatio isimli kitabını, "Jenson-Eusebius" olarak bilinen kendi yazı karakterini tasarlayarak basmış, Roman yazı karakteri tasarımına adeta yeni bir bakış açısı getirmiştir. Tasarımda harf formları ve espas aralıkları geliştirilerek, okunabilirliği yüksek bir yazı karakteri oluşturulmuştur (Görsel 31).

Görsel 31. Nicholas Jenson'ın Evangelica Praeparatio isimli kitabından bir sayfa

Kaynak: Eskilson, 2007: 16

1500'lü yıllarda, Venedik'li bir hümanist olan Aldius Manutius "Aldine" adını verdiği bir yayınevi kurarak, döküm ustası Francesco Griffo ile birlikte çeşitli sayıda Roman harf karakteri formu geliştirmiştir. İtalyan düşünür, şair ve edebiyatçı olan Pietro Bembo tarafından yazılan ve Etna Yanardağı'na yapılan bir geziyi konu alan "De Aetna" isimli kitabın basımı için Bembo isminde Roman geleneğinde yeni bir karakter tasarlanmıştır (Görsel 32).

ſalo aliquando ſubexeſa uentos admi-
ſerit aeſtuantes, per quos idonea flam-
mae materies incenderetur. Habes,
unde incendia oriantur Aetnae tuae: :
habe nunc quómodo etiam orta per-
durent: in quo quidem nolo ego te il-
lud admirari, quod uulgus ſolet: magnũ
eſſe ſcilicet tantas flammas, tam immen
ſos ignes poſt hominum memoriam ſem
per habuiſſe, quo alerétur: quid eſt enim
magnum ipſi magiſtrae rerum omniũ,
et parenti naturae: quid arduum; quid
illa tandem non poteſt: qui ſtellas; qui
ſolem; qui coeli conuexa; qui terras o-
mnes, ac maria; qui mundum denique ip
ſum, quo nihil eſt admirabilius, uel po
tius extra quem nihil eſt, quod admire-
ris; ſaepe ſine admiratione intuemur;
iiſdem nobis eſſe Aetna miraculum po-
teſt: caue iſtam imprudens fili; ut tu id
putes: nam ſi naturam reſpicimus; nihil
in Aetna eſt, quod mirum uoces: ſi rem

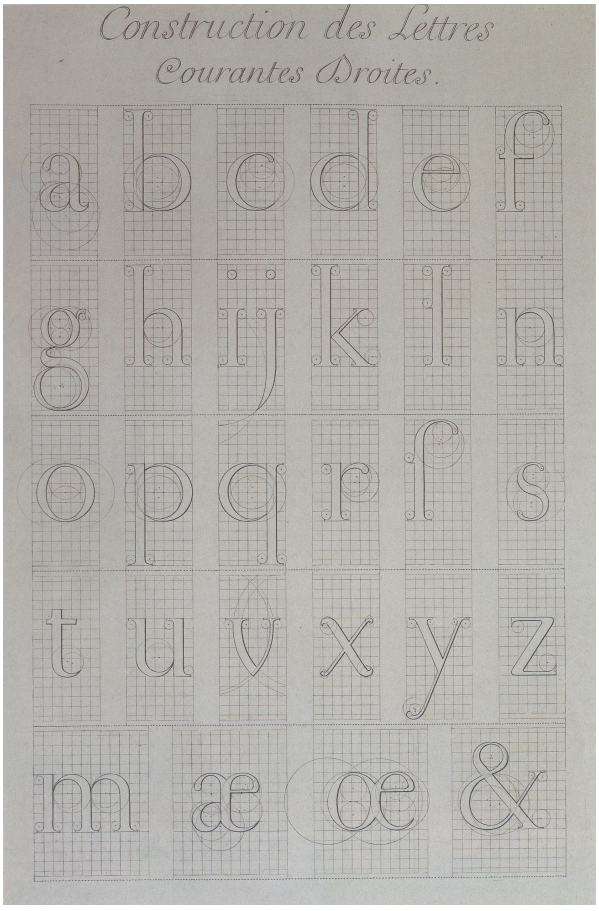
Görsel 32. Aldus Manutius'un basımını gerçekleştirdiği De Aetna kitabından bir sayfa ve Bembo yazı karakteri, 1495

Kaynak: Eskilson, 2007: 16

Bembo isimli kitap için tasarlanan bu karakter, Jenson'ın tasarladığı benzerlerinden daha okunaklı ve düzenlidir (Eskilson, 2007: 17). "De Aetna, Garamond ve Augereau gibi Manutius'un çağdaşlarından, 1929'da Monotype'ın tarihi programının bir parçası olarak Bembo'yu çıkaran Stanley Morrison'a kadar bütün font tasarımcılarını etkilemiştir (Haralambous, 2007: 372)".

"Bu dönemde üç yayıncı Paris'teki kitap basımına hakimdi: Estienne ailesi, Simon de Colines ve Michel Vascosan (Haralambous, 2007: 376)". Bu üç yayıncıdan bir tanesi olan Estienne ailesinin bünyesinde çok yetenekli yazı karakteri tasarımcıları çalışmıştır. Claude Garamond bu yayınevinde çalışan tasarımcılardan Antoine Augereau'ın öğrencisi idi. Eski Fransız gotik formuna devrim kazandıran Garamond, adını verdiği Garamond karakteri ile günümüzde bile dijital örneklerini kullandığımız bir yazı karakterinin tasarımcısı olmaktadır. Eski tip (old style) olarak tanımlanan Garamond karakterinin, baskı teknolojisinin henüz az gelişmiş olduğu, bir çok yazılı kaynağın halen el yapımı özellikler taşıdığı bir dönemde tasarlandığı görülmektedir.

“Roman eski tip harf biçimlerinin Avrupa’nın neredeyse geneline yerleştiği 17. yüzyılda, tipografik gelişmeler devam etmekteydi, sonuç olarak adına Geçiş Dönemi denilen yeni harf biçimleri ortaya çıktı (Eskilson, 2007: 17)”. Bu harf biçimlerinin ortaya çıkmasında dönemin sanat akımı olan ve rönesans ve klasikçilik arasında kalan dönemi de tanımlayan Barok Sanatı’nın öneminden bahsedilmektedir. Barok dönemi Fransa’sında kralın baş danışmanları olan klisenin, “Imprimerie Royale” yani kraliyet baskı işlerine büyük önem verdiği görülmektedir. Sonuç olarak kraliyet baskılarında kullanılmak üzere tasarlanması için emri verilmiş olan ve geometrik bir sistem temelinde oluşturulan, Roman du Roi yazı karakteri tasarlanmıştır (Görsel 33).

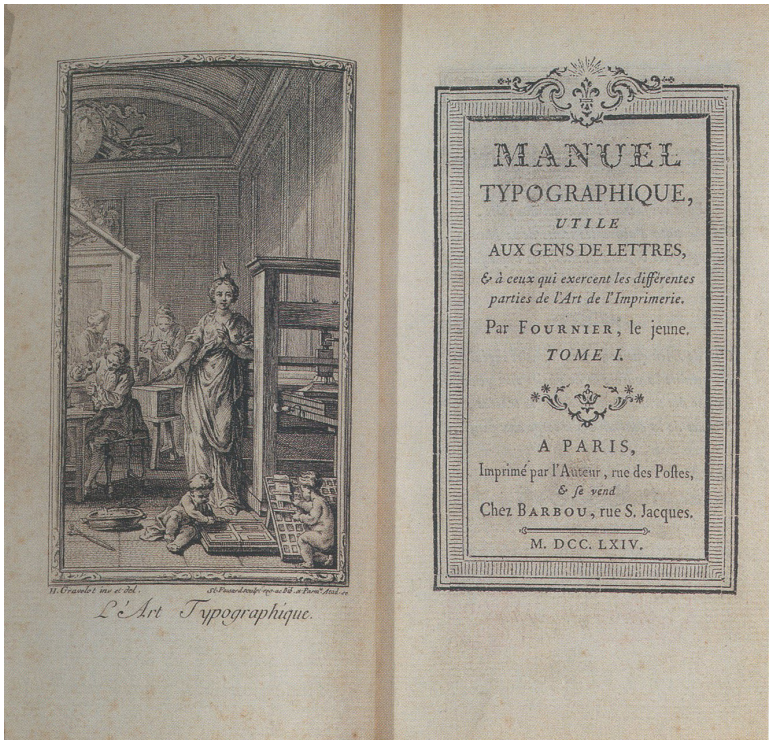
Görsel 33. Roman du Roi yazı karakteri

Kaynak: Eskilson, 2007: 18

> Romain du Roi veya Kralın Romanı diye bilinen ilk Neo-klasik yazı karakteri, bir yazı karakteri tasarımcısı tarafından değil, iki papazdan, bir muhasebeci ve mühendisten oluşan bir hükümet komitesi tarafından 1690’larda Fransa’da tasarlanmıştır. On sekizinci ve on dokuzuncu yüzyıllarda Fransa, İngiltere, İtalya ve İspanya’da diğer Neo-klasik fontlar da tasarlanmış ve kesilmiştir ve bunların birçoğu bazı biçim ve moda değişimlerine uğrasa da sürekli kullanımda kalmıştır (Bringhurst, 1996: 129).

Yazı karakteri tasarım tarihi adına bakıldığında Roman du Roi yazı tipinin öneminin çok büyük olduğu görülmektedir. Roman du Roi yazı tipinin bir ızgara sistemi ile tasarlanmış ve geometrik bir sisteme dayandırılmış olması, karakteristik özellikleri bakımından eski biçim roman karakterlerinin kaligrafik özelliklerinin artık kaybolduğunu bizlere kanıtlar nitelikte olmaktadır.

> Roman du Roi'nın bulunması sırasında büyük olasılıkla yatay ve dikey grid, bir yazı karakterinin yapılandırılmasında temel araç olarak ilk kez kullanılmıştır. Yazı karakterini tasarlayan komisyon 64 kareden oluşan bir grid sistemi kullanmış ve her birimi de yine 36 daha küçük kareye bölmüştür, böylelikle tüm sistem 2.304 minik kareden oluşmuştur (Eskilson, 2007: 19).

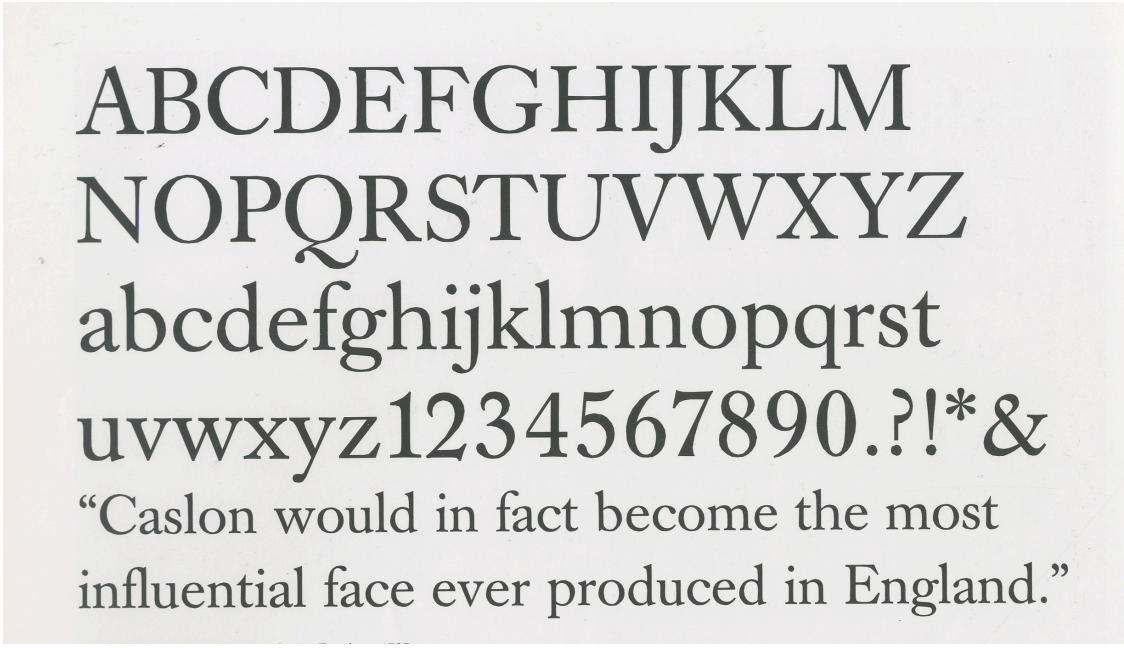

Görsel 34. Manual Typographique'den bir sayfa

Kaynak: Eskilson, 2007: 19

18. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde, Fransa'da başka bir yazı karakteri tasarımcısı olan Pierre Simon Fournier, yazı karakteri tasarımı tarihi ve tipografi adına çok önemli bir kitap olan "Manual Typographique" yayınladığı görülmektedir. Bu çalışmada, ilk kez yayımlanan bir yazı karakterinin kapsamlı tanıtımını temsil ettiği görülmektedir ve bütün Avrupa'da yazı karakteri hakkında tartışmalara neden olduğu bilinmektedir. Fournier'ın aynı zamanda yazı karakteri tasarımında, ilk kez noktasal karakter ölçü sistemi geliştirerek kullandığı bilinmektedir (Görsel 34).

Manş Denizi'nin diğer tarafında, kariyeri boyunca 200'den fazla yazı karakteri tasarımı yaptığı bilinmekte olan William Caslon'ın, 18. yüzyıl başlarında İngiltere'nin Londra şehrinde bir hurufat dökümevi açtığı bilinmektedir. Adını verdiği yazı karakteri Caslon, gerek İngiltere, gerekse Amerika Birleşik Devletleri'nde bir çok resmi belgede kullanılmıştır. "Caslon Atlantik Okyanusunu geçerek Birleşik Devletler'e ulaştı ve burada, özellikle hem Özgürlük Beyannamesinin, hem de Anayasanın ilk basılı kopyalarında resmi yazı karakteri olarak kullanıldı (Eskilson, 2007: 20)" (Görsel 35).

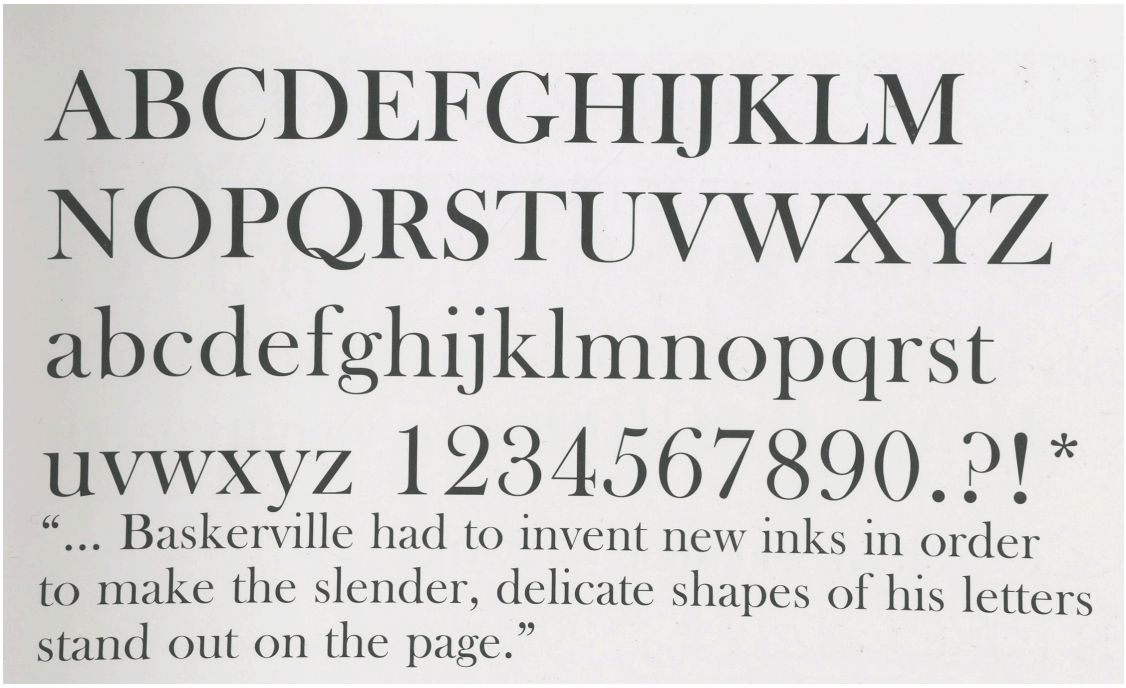
Görsel 35. Caslon yazı karakteri, 1725

Kaynak: Eskilson, 2007: 20

Caslon'un tasarımı aşamasında, o dönemde İngiltere'de kullanılan Alman yazı karakteri formlarından ilham aldığı bilinmekle birlikte, Aldius Manutius ve Garamond gibi yazı karakteri tasarımcılarının formlarından da etkilendiği görülmektedir. Yazı karakteri olarak Caslon üzerine çeşitli deyişlerin bile zamanla oluştuğu bilinmektedir. "Caslon'un yazı karakteri o kadar büyük bir başarı kazandı ki, on yedinci yüzyıldan beri hiçbir zaman kullanımdan kalkmadı. İngilizce konuşulan ülkelerde matbaacılar hala "Kuşkunuz varsa Caslon kullanın" demektedir (Haralambous, 2007: 387)".

Sadece yazı karakteri tasarımı üzerine değil, baskı teknolojileri üzerinde de çeşitli inovasyonlar gerçekleştirmiş, yeni baskı teknikleri ve kağıt çeşitleri üzerine denemeler yapmış olan John Baskerville, 18. yüzyıl İngiltere'sinde bahsi geçen diğer bir yazı

karakteri tasarımcısı olmaktadır. İngiltere'nin Birmingham şehrinde atölye çalışmalarını gerçekleştirmiş olan Baskerville, "Baskerville Roman" adını verdiği yazı karakterinde, çizgi genişliklerinde oluşturduğu hassas tezatlık ve okunabilirlik gücü ile günümüzde halen kullandığımız bir yazı karakterinin temelini attığı görülmektedir (Eskilson, 2007: 21) (Görsel 36).

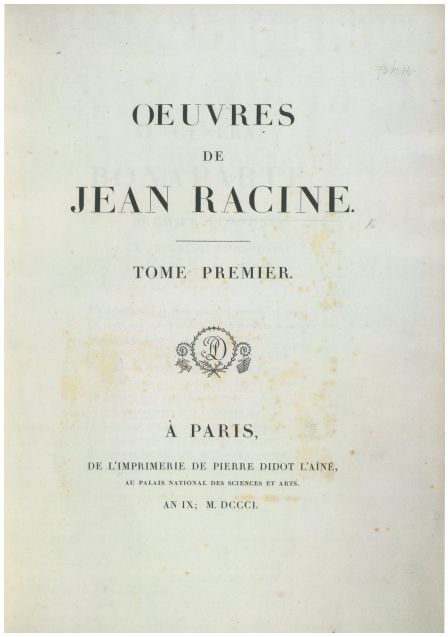

Görsel 36. Baskerville Roman yazı karakteri, 1772

Kaynak: Eskilson, 2007: 21

Modern roman yazı karakterlerine geçiş Didot ve Bodoni yazı karakterleri ile gerçekleşmektedir. Yazı karakterleri sınıflandırmasında öncü isimlerden biri olan Maximilien Vox, bu iki yazı karakterine "didones" ortak adını vererek bahsetmektedir (Haralambous, 2007: 390).

Didones karakterlerinden biri olan Bodoni, Giambattista Bodoni tarafından İtalya'da tasarlanmıştır. Bodoni, Didot dökümevi'nin işlerinden etkilenmiş, modern stil olarak tanımlanan güzel bir roman karakter oluşturmuştur (Eskilson, 2007: 23).

Görsel 37. "Qeuvres De Jean Racine", Firmin Didot'un modern roman yazı karakteri tasarımı ve baskısı, 1801

Kaynak: Eskilson, 2007: 22

"Tıpkı Estienne ailesi gibi, Didotlar da birkaç nesildir yazı karakteri tasarımcıları, matbaacı ve yayıncılardı (Haralambous, 2007: 390)". Pierre ve Firmin Didot kardeşler tarafından son şekli verilen Didot yazı karakteri, bu iki kardeşten Firmin Didot'a mal edilmiştir (Görsel 37).

2.4. Endüstri Devrimi ve Yazı Karakterleri

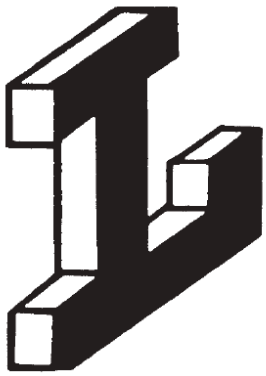
İngiltere'nin başını çektiği endüstri devriminin, yeni buluşlarla birlikte üretimin çok hızlı şekilde artmasına sebep olduğu görülmektedir. Bu üretim artışı doğru orantılı olarak kitle iletişim araçları ve reklam sektörünün gelişimini sağlamış ve bunlara paralel olarak yüksek hızda çalışan baskı makinaları ve yazı karakteri tasarımında yeni biçim arayışları gereksinimi ortaya çıkmıştır. Endüstri devrimi ile birlikte, kitle iletişimi ve reklamcılık konularında daha önce görülmemiş ölçüde bir talep ortaya çıkmış, buhar gücü ile çalışan matbaalar ile de basılı malzemeler büyük miktarlarda gerçekleşebilir hale gelmiştir (Eskilson, 2007: 24).

Görsel 38. Vincent Figgins'in tasarladığı ilk kare serif yazı karakteri ve ilk gölgeli yazı karakteri, 1815

Kaynak: Carter vd. 2012: 12

"Endüstri Devrimi matbaacılık ve grafik sanatlar üzerinde dramatik bir etkiye neden oldu. Yeni teknoloji matbaacılığı kökten değiştirdi ve tasarımcılar da buna çok sayıda yeni biçim ve görüntü üreterek yanıt verdi (Carter vd. 2012: 12)". Bilhassa reklam sektörünün gelişmeye başlamasıyla birlikte metin yazısı olmaktan çok hemen göze çarpan, etkileyici ve farklı yazı karakterlerine ihtiyaç duyulmuş ve bir çok yeni yazı karakteri tasarlanmıştır. Kare serifliler (slab serif), köşeli serifliler veya diğer adıyla "Egyptian" olarak tanımlanan, kalın ve sert hatlı dikdörtgen tırnaklar içeren biçimi ile göze çarpan ilk yazı karakteri bir İngiliz tasarımcı ve dökümcü olan Vincent Figgins tarafından bu dönemde üretilmiştir. Vincent Figgins'in kare serifli yazı karakterlerinin yanında farklı biçim ve formlarda karakter çalışmaları da yaptığı bilinmektedir. Gölgeli yazı karakterleri veya perspektif verilmiş yazı karakteri tasarımları ile dönemin çarpıcı yazı karakterlerine ve denemelerine imza atmıştır (Görsel 38, Görsel 39).

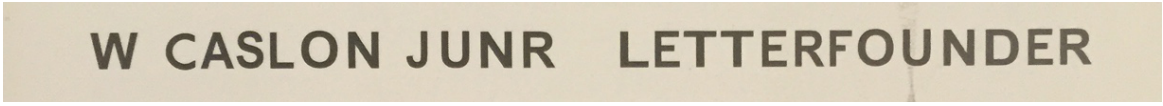

Görsel 39. Vincent Figgins'in perspektifli yazı karakteri, 1836

Kaynak: Carter vd. 2012: 13

> Endüstri Devrimi sırasında yüksek baskı matbaaları, mesajlarına grafik bir etki kazandırmak için kare-serif görüntüleme yazı karakterleri kullanmayı çok severdi. Dikdörtgen serifler, tek tip veya neredeyse tek tip hat kalınlığı ve geometrik yazı biçimi yapıları, kare-serif yazı karakterlerine, kalın ve soyut bir nitelik kazandırmaktaydı. Garip dik açılı birleşme noktaları eğri çatallarla yumuşatılmış kare-serif stilleri arasında Clarendon, Century ve Cheltenham yazı karakteri aileleri sayılabilir (Carter vd. 2012: 317).

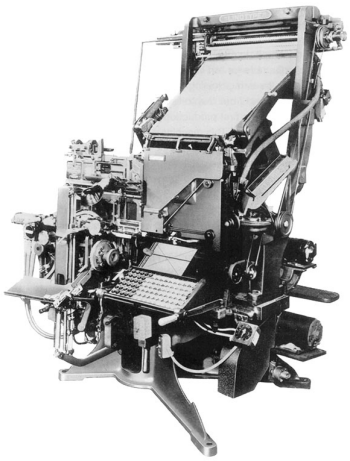
19. yüzyılda yazı karakteri tasarımı adına diğer bir önemli gelişme, köşeli serifli yazı karakterinin aksine, sans serif (tırnaksız) yazı karakterleri oluşturulması ve kullanılmaya başlanması olarak görülmektedir. William Caslon tarafından 1816 yılında tasarlanmış olan ilk sans serif form, sadece kendi döneminde değil, 20. yüzyıl yazı karakteri tasarımı üzerine de en önemli gelişmelerden birisi olarak kabul edilmektedir (Görsel 40).

Görsel 40. William Caslon'un sans serif yazı karakteri, 1816

Kaynak: Eskilson, 2007: 25

Bu yüzyılda yazı karakterlerinin gelişim süreçlerinin yanında, baskı teknolojilerinde de köklü değişim ve gelişimler yaşanmaktadır. Matbaanın bulunuşundan yaklaşık 400 yılı aşkın bir süre sonra, Gutenberg'in ilk örneklerini verdiği hareketli metal hurufat kullanarak oluşturulan baskı yöntemi yepyeni bir hal almıştır. 1886 yılında, Ottmar Merganthaler tarafından ilk Linotype dizgi makinası yapılmıştır. "Artık metal harfler tek tek dizilmiyor, daktiloya benzer bir düzeneğe sahip dizgi makinası sayesinde harfler yan yana getiriliyor ve sıcak kurşun alaşım ile blok kalıplar elde ediliyordu (Uçar, 2004: 105)" (Görsel 41).

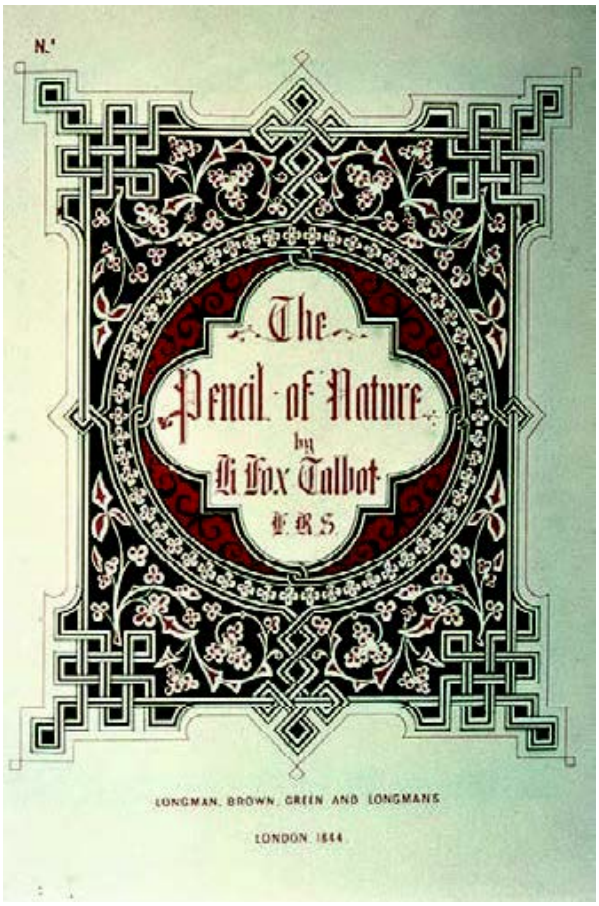

Görsel 41. Linotype makinası

Kaynak: http://houston.aiga.org

> Makine tarafından oluşturulan baskının elle oluşturmaya karşı avantajları aşikardı. Daha hızlı ve daha hassastı; baskı harflerinin dağılımı sorunu (karakterleri baskı büyüklüğüne geri döndürme) ortadan kalkmıştı, çünkü dizilen harfler basitçe eritiliyor ve kurşun yeniden kullanılıyordu. Metin sağ tarafta otomatik olarak hizalanıyor ve harfler ve sözcükler arasına boşlukların yerleştirme zorluğu ortadan kalkıyordu. Standart bir Linotype, otuz punto harf uzunluğunda satırlar dizebiliyordu (Carter vd. 2012: 127).

19. yüzyılın ikinci yarısı dini inançların, manevi duyguların hemen hemen her alanda etkisini gösterdiği "Viktorya dönemi" olarak adlandırılmaktadır. Bu dönemde yazı karakteri tasarımının, biçimlerin süslendiği, çeşitli motiflerle bezendiği bir hal almış olduğu görülmektedir. Kimi zaman bu süslemelerin, yazı karakterinin okunabilirliğini bile etkilediği açık şekilde anlaşılabilmektedir (Eskilson, 2007: 27) (Görsel 42).

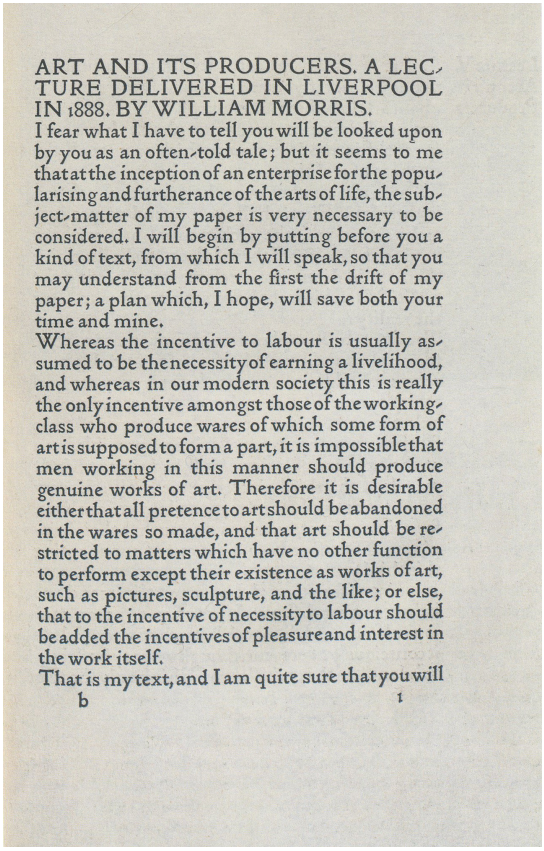

Görsel 42. Victoria dönemi'ne örnek bir sayfa tasarımı, 1844

Kaynak: Meggs ve Purvis, 2012: 161

Endüstriyel devrimin yarattığı karmaşa ile birlikte Viktorya döneminin kalitesizliğinden şikayetçi bir grup sanatçı, İngiltere'de Sanatlar ve El Sanatları (Arts and Crafts) akımını başlatmıştır. Makineleşmenin getirdiği seri üretim anlayışının, el sanatlarının işlev ve güzelliğini ortadan kaldırdığını savunan bu akımın, geçmişteki el sanatlarının güzelliğine

dönmeyi amaçladığı görülmektedir. Bu akımın öncülerinden olan William Morris, 1891 yılında kendi evini bir matbaaya dönüştürerek Kelmscott Press adını verdiği bir basımevi açmıştır. Burada, roman tarzda yazı karakterleri tasarlamış olan Morris, sanatsal yalınlıkta çeşitli biçimler tasarlamıştır (Eskilson, 2007: 33, 35) (Görsel 43).

ART AND ITS PRODUCERS. A LEC-
TURE DELIVERED IN LIVERPOOL
IN 1888. BY WILLIAM MORRIS.

I fear what I have to tell you will be looked upon by you as an often-told tale; but it seems to me that at the inception of an enterprise for the popularising and furtherance of the arts of life, the subject-matter of my paper is very necessary to be considered. I will begin by putting before you a kind of text, from which I will speak, so that you may understand from the first the drift of my paper; a plan which, I hope, will save both your time and mine.

Whereas the incentive to labour is usually assumed to be the necessity of earning a livelihood, and whereas in our modern society this is really the only incentive amongst those of the working-class who produce wares of which some form of art is supposed to form a part, it is impossible that men working in this manner should produce genuine works of art. Therefore it is desirable either that all pretence to art should be abandoned in the wares so made, and that art should be restricted to matters which have no other function to perform except their existence as works of art, such as pictures, sculpture, and the like; or else, that to the incentive of necessity to labour should be added the incentives of pleasure and interest in the work itself.

That is my text, and I am quite sure that you will

b 1

Görsel 43. William Morris, Golden Roman yazı karakteri, 1896

Kaynak: Eskilson, 2007: 34

Bu dönemde Avrupa ve Amerika'da geçmişe hasret sanatçıların, endüstriyel devrimin insanları güzellikten yoksun bıraktığı görüşünü savunmasına karşın, kimi sanatçılar ise bu görüşte değildi. Yeni Sanat (Art Nouveau) akımı, Fransa merkezli gelişmiş ve modern sanat hareketinin ilk evresini oluşturmuştur. Bu dönemde yazı karakterleri yeniden süslenmiş ve organik formlara yer verilmiştir (Eskilson, 2007: 35).

Grafik tasarım tarihi adına kayda geçen "ilk kurumsal kimlik çalışması" da yine bu dönem sanatçı, mimar ve tasarımcılarından biri olan Peter Behrens tarafından AEG firmasına yapılmıştır. Firma adına yapılmış olan logo tasarımından, ürünlere ve firma

binasına kadar çeşitli biçimsel formlar sayesinde aynı tasarım dili korunarak bir bütünlük sağlanmıştır (Görsel 44).

Görsel 44. Aeg firması logosu ve binaları

Kaynak: https://www.vectormediagroup.com

Bu dönemde Amerika'da yazı karakteri tasarımı adına çok önemli bir gelişme görülmektedir. 1892 yılında, yirmi üç adet hurufat dökümevi American Type Founders Association (ATF) adı altında birleşmiştir. Amerikalı yazı karakteri tasarımcısı olan Morris Fuller Benton, 1902 yılında, oldukça ünlü olan Franklin Gothic yazı karakteri tasarımını American Type Founders Association kontrolünde ortaya çıkarmıştır. Sans serif formu ve yalınlığı ile adeta yıldızı parlayan bu karakter, daha sonraları ATF tarafından geliştirilmiş, değişik ölçü ve ağırlıklar ile yazı karakterinin ailesi oluşturulmuş ve dönemin reklam sektöründe sıklıkla kullanılmıştır (Eskilson, 2007: 57).

> Berthold, Akzidenz-Grotesk'in ilk basımını 1898'de yayınladı. Orijinal olarak "Accidenz-Grotesk" adını taşıyan tasarım, kraliyet harf dizicisi Ferdinand Theinhardt'ın hafif Royal Grotesk yazı karakterinden türetilmişti. Theinhardt dökümhanesi daha sonra Berthold ile birleşerek normal, orta ve kalın ağırlıklı yazı karakteri biçimlerini de üretmiştir [19].

Avrupa ise 1896 yılında, Almanya'nın Berlin şehrinde kurulan Berthold Dökümhanesi tarafından dört farklı ağırlıkta tasarlanmış olan sans serif yazı karakteri "Akzidenz-Grotesk" döneme adeta damga vurmaktadır. Bu yazı karakterinin farklı ağırlık biçimlerine sahip olması, tasarımcılara sayfa üzerinde farklı tadlar, hiyerarşik düzenlemeler sunmalarına olanak sağlamıştır (Eskilson, 2007: 25).

[19] http://www.bertholdtypes.com/font/akzidenz-grotesk/proplus/ (Erişim Tarihi: 24.08.2015)

2.5. Modern Çağda Yazı Karakteri Tasarımı

"Yirminci yüzyıl inanılmaz bir mayalanma ve değişim dönemiydi. Bilim ve teknolojide daha önce görülmemiş ilerlemeler ve sanat ve tasarımda devrimci gelişmeler matbaacılık üzerinde de izlerini bırakmıştır (Carter vd. 2012: 18)". Wright kardeşlerin uçak denemeleri yaptığı, Einstein'ın izafiyet teorisini ileri sürdüğü 20. yüzyılın başlarında, İtalyan şair ve yazar olan Filippo Marinetti'nin, Le Figero gazetesi ilk sayfasında "Fütürizm Bildirisi"ni yayımladığı görülmektedir (Görsel 45).

> Yirminci yüzyılda baskı biçimi prensiplerinin yeniden keşfi herhangi bir teknoloji ile ilişkili değildir. İş bulabildikleri her yerde, harf dökümhanelerinde, dizgi makinesi fabrikalarında, sanat okullarında ve kendi küçük bağımsız stüdyolarında keşiflerinin meyvelerini üretebilen bilim insanları ve sanatçılar arasında gerçekleşmiştir (Bringhurst, 1996: 141).

LE FIGARO

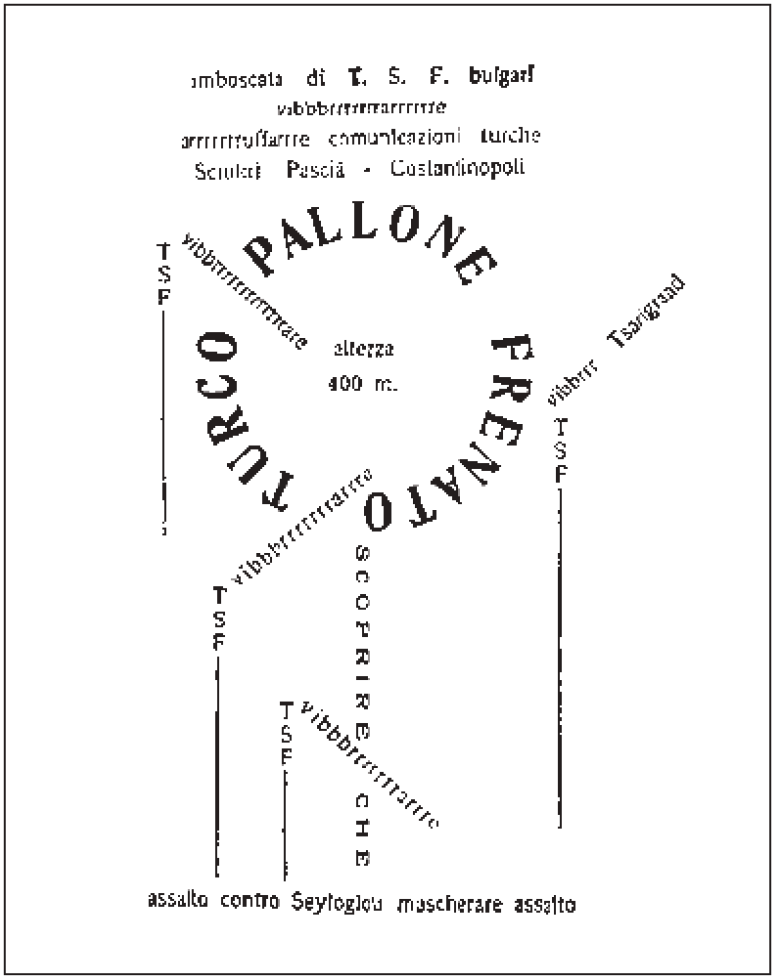
Le Futurisme

Échos

Görsel 45. Futurizm Bildirisi'nin yayınlandığı Le Figaro Gazetesi'nin ana sayfası, 1909

Kaynak: Eskilson, 2007: 159

Fütürizm akımı ile modern çağdaki hız ve makineleşme övülmüş, eski geleneklere karşı bir tavır alınmıştır. Bu akımın öncüsü olan Filippo Marinetti'nin, 1909 yılında tipografik form ve sayfa tasarımı üzerine deneysel çalışmalar yaptığı, farklı tadlar sunduğu görülmektedir (Görsel 46).

Görsel 46. Filippo Marinetti'nin tipografik formlar üzerine deneysel çalışmalarından bir örnek, 1909

Kaynak: Carter vd. 2012: 18

20. yüzyılın ilk çeyreğinde gelişen fütürizm, kübizm, konstruktüvizm gibi akımların, gerek tasarım anlayışı gerekse yazı karakterleri üzerinde etkili olduğu görülmektedir. "Özgürlüğe kavuşan sözcükler" sayfa tasarımlarında, okuma amacından ziyade tek başlarına birer görsel unsur haline getirilmiş, yazı karakterleri figüratif formlar şeklinde yeni bir tasarım anlayışı ile sunulmuştur (Eskilson, 2007: 160).

20. yüzyıl İngiliz yazı karakteri tasarımı adına en önemli isimlerden biri ve aynı zamanda tipografi ve kaligrafi eğitmeni olan Edward Johnston'ın Londra metrosu için tasarlanmış olan "Railway Type" adlı karakteri 1916 yılında ortaya çıkmıştır. Bu yazı karakteri günümüzde Londra metrosunda halen kullanılmaya devam edilmektedir (Eskilson, 2007: 156) (Görsel 47).

Görsel 47. Londra metro haritası, (1931-33)

Kaynak: Eskilson, 2007: 156

Almanya'da Peter Behrens'in öğrencisi olan Walter Grapius, ilki 1919 yılında olmak üzere, Almanya'nın Weimar şehrinde sanat ve tasarım eğitimi vermek amacıyla Bauhaus'u kurmuştur. "Biçimin işlevi izlemesi" prensibine dayalı bir yaklaşım izledikleri görülen Bauhaus'ta, Herbert Bayer'in 1923-1925 yılları arasında tasarladığı bilinen "Universal Typeface", bu akımın en ünlü sans serif yazı karakteri formu olarak bilinmektedir. Geometrik bir sans serif olan "Stencil Typeface", Joseph Albers

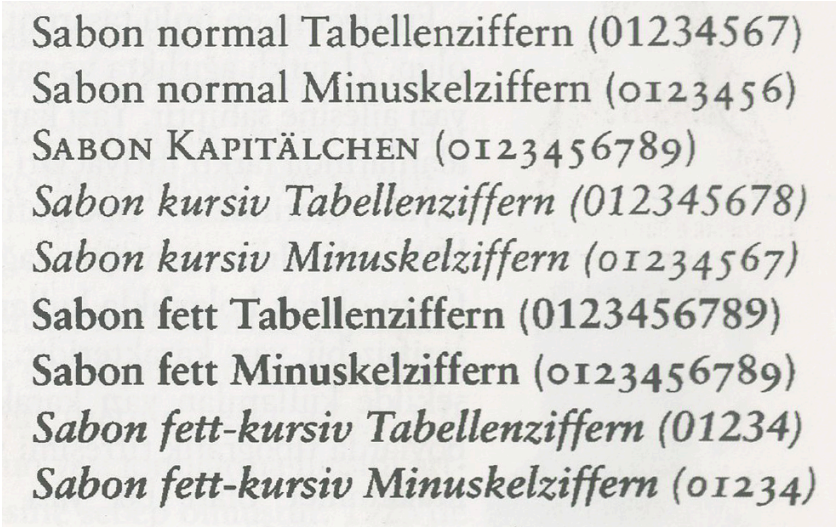
tarafından tasarlanan diğer bir Bauhaus ürünü yazı karakteridir (Görsel 48).

Görsel 48. Joseph Albers, Stencil yazı karakteri, 1925

Kaynak: Eskilson, 2007: 243

Bu dönemde diğer bir yazı tasarımcısı ve kuramcısı olan Jan Tschicold, 1928 yılında yayınladığı "Die Neue Typographie" adlı kitabında, tasarımda işlevin ön planda olması gerektiğini savunmuş ve biçimi bozuk form ve harflere karşı çıkmıştır. Görüşleriyle yeni tipografi akımının öncüsü kabul edilen Tschicold'un Sabon isminde tırnaklı bir yazı karakteri tasarımı bulunmaktadır (Eskilson, 2007: 247) (Görsel 49).

Görsel 49. Sabon yazı karakteri

Kaynak: Uçar, 2004: 115

Yeni tipografi alanında akla gelen en önemli isimlerden bir diğeri kuşkusuz Paul Renner'dır. Bauhaus akımının da öncülerinden olduğu bilinen tasarımcının 1927-30 yılları arasında arasında tasarladığı "Futura" yazı karakteri, tırnaksız (sans serif) bir biçiminde ve geometrik bir formdadır (Görsel 50).

Görsel 50. Futura yazı karakteri, 1927-30

Kaynak: Meggs ve Purvis, 2012: 340

Edward Johnston'ın öğrencisi olan Eric Gill, dönemin en önemli yazı karakteri tasarımcılarındandır. "Frederic Gill'in tasarladığı yazı karakterleri; Gill Sans (1927-30), Golden Cockerel Roman (1929), Perpetua (1929-30), Solus (1929), Joanna (1930-31), Aries (1932), Floriated Capitals (1932), Bunyan, Pilgrim (1934), Jubilee (1934)'dür (Uçar, 2004: 111-112)". Gill Sans yazı karakteri ailesi, içerdiği çok farklı ağırlıklar ve sunduğu değişil tadlarla, Eric Gill'in tasarımını yaptığı en başarılı yazı tiplerinden biri

olarak bilinmektedir (Görsel 51).

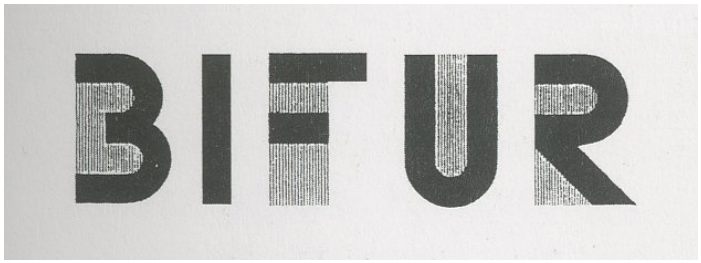
Görsel 51. Gill Sans yazı karakteri ailesi

Kaynak: http://www.type.co.uk

İngiliz yazı karakteri tasarımcısı olan Stanley Morrison, 1932 yılında tüm dünyada çok ünlü olan ve çok yaygın kullanılan "Times New Roman" yazı karakterini tasarlamıştır. Bu karakterin "The Times" gazetesi için tasarlandığı bilinmektedir. Monotype tarafından üretilmiş olan Times New Roman, kısa süre içerisinde çok yaygın bir kullanım alanına ulaşmıştır. (Eskilson, 2007: 314)

Art Deco akımının en önemli grafik tasarımcılarından biri kabul edilen ve asıl ismi Adolphe Jean-Marie Mouron olan Cassandre'nin tasarladığı bazı yazı karakterleri görülmektedir. Cassandre'nin 1932 yılında tasarladığı "Bifur" yazı karakterinde gölgeli

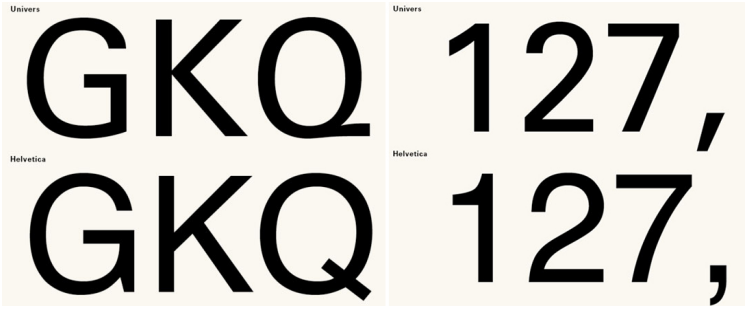
alanlar ve geometrik bir yapı, öncüsü olduğu sanat akımı Art Deco'dan etkilendiğini kanıtlar niteliktedir (Görsel 52).

Görsel 52. Bifur yazı karakteri tasarımından bir örnek

Kaynak: Eskilson, 2007: 177

20. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde, "Uluslararası Tipografik Stil" veya "İsviçre Stili" olarak bilinen ve kökeni Bauhaus ve Yeni Tipografiye dayanan yeni bir akımın ortaya çıktığı görülmektedir. 1961 yılında, Edouard Hoffman ve Max Miedinger'in tasarladığı "Helvetica", çok farklı kalınlıklara sahip geniş bir ailesi ile döneme damga vurmuştur. 21 farklı ağırlığa sahip diğer bir zengin yazı ailesi ise "Univers"tir. Adrian Frutiger tarafından tasarlanan "Univers", grotesk tarzında, tırnaksız yapısı ve okunabilir formu ile gerek metin, gerekse başlık karakteri olarak günümüzde kullanılmaya halen devam edilmekte olan başarılı bir yazı tipidir (Eskilson, 2007: 245) (Görsel 53).

Görsel 53. Helvetica ve Univers yazı karakterlerinden örnekler

Kaynak: http://www.linotype.com

Modern çağ olarak adlandırdığımız 20. yüzyılın son çeyreğinde gelişen bilgisayar teknolojileri yazı karakteri tasarım sürecini bambaşka bir boyuta taşımaktadır. 1965 yılında Dr. Rudolf Hell ilk defa elektronik fotodizgi yöntemi ile DigiSet'i geliştirmiştir. Böylelikle ilk kez dijital veri olarak yazı tipleri depolanmıştır (Sarıkavak, 2005: 2).

"Sayısal font çağı yazı karakterleri üzerinde çalışmanın teknik zorluklarını son derece

azalttı (Uçar, 2004: 121)". Bitmap olarak adlandırılan ve pixel adı verilen karelerin birleşmesi ile oluşturulmuş pek çok karakter ortaya çıktığı gibi, pixel yapı zamanla yerini vektörel yapıya bırakmış ve çeşitli yazılımlar ile yazı karakterleri tasarlanmaya devam edilmiştir.

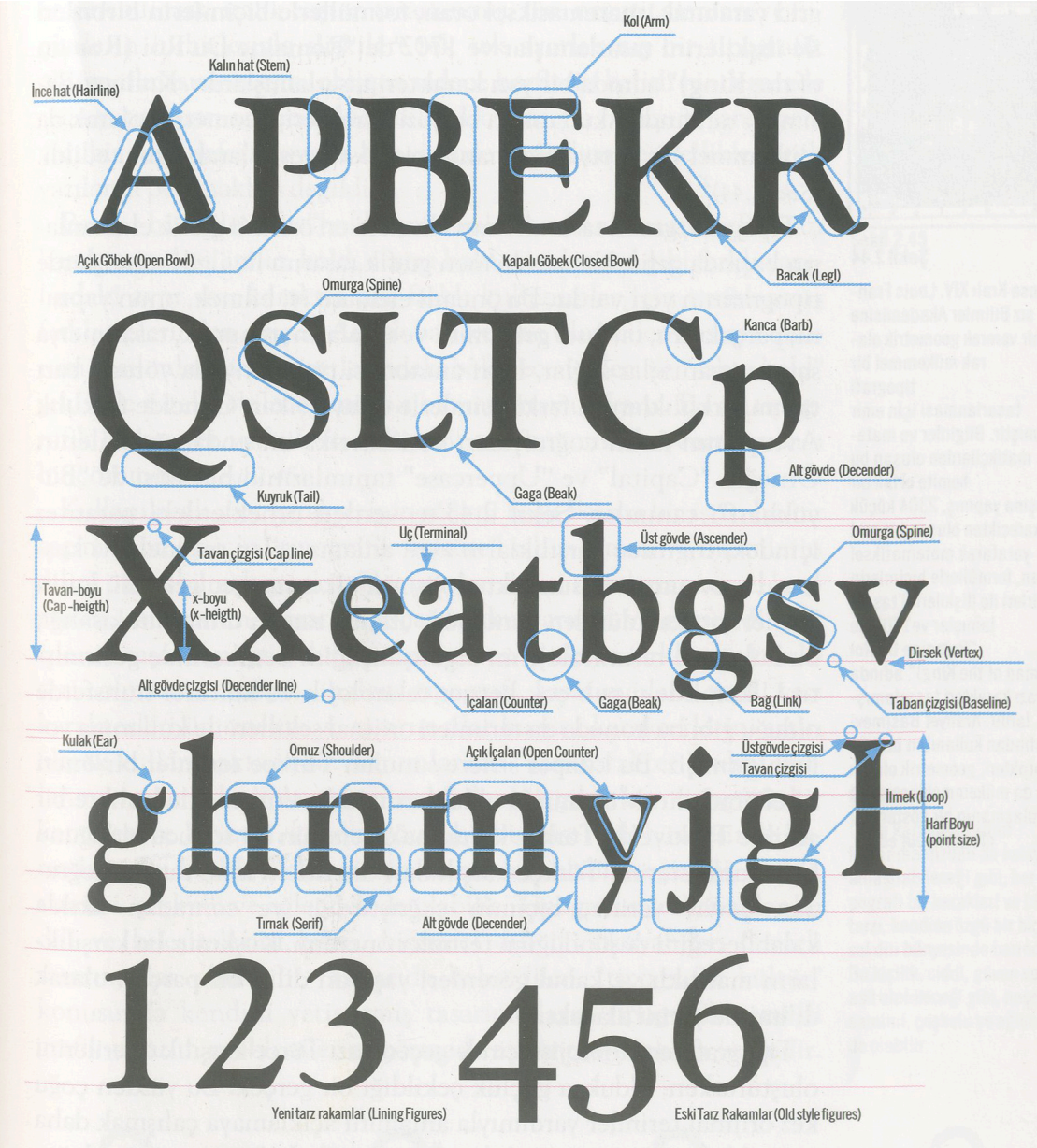
3. ANATOMİK OLARAK YAZI KARAKTERİ İNCELEMESİ VE YAZI KARAKTERLERİNİN SINIFLANDIRILMASI

3.1. Anatomik Yapı Olarak Yazı Karakteri İncelemesi

Yazının başlangıcından modern çağa kadar uzanan bu süreçte binlercesi tasarlanan yazı karakterleri, tasarlandığı dönemin teknolojisi, sosyal ve kültürel olayları ve sanat akımlarından etkilenerek biçimsel olarak değişimler göstermiştir. "Yazı tasarımı pek çok sanatçı ve tasarımcının ilgisini çekmiş, hatta XVII. yüzyılda bilim adamları dahi bu konuyla ilgilenmiştir (Uçar, 2004: 122)".

> Tıpkı insan vücudu gibi, Latin alfabesi de şaşırtıcı şekillere ve oranlara bürünebilir. Bu farklılıklar birbirinden ayrılmış tarihi yollardan, dil ve kültürler arası farklardan, veya basit biçimde harfleri üretmekte kullanılan araçlardan – kalem, keski veya bir pergel – kaynaklanabilir (Coles, 2012: 11).

"Yüzyıllar boyunca, yazı karakterlerinin değişik unsurlarını belirleyen bir terminoloji dizini gelişmiştir. Bu söz dizinini öğrenerek, tasarımcı ve matbaacılar alfabenin görsel harmonisi ve karmaşıklığı hakkında daha iyi bir anlayış ve duyarlık geliştirebilirler (Carter vd. 2012: 32)". Bu bağlamda, yazı karakterlerini doğru bir şekilde anlayıp yorumlayabilmek, duyarlık geliştirebilmek karakterlerin anatomisini eksiksiz şekilde bilmekle sağlanabilmektedir. Genel anlamda tüm grafik tasarımcıların bildiği taban çizgisi (baseline), ya da tırnak (serif) gibi bazı terimlerin, harfin anatomik yapısı incelendiği zaman çoğun içinde az kaldıkları görülmektedir. Tevfik Fikret Uçar, Görsel İletişim ve Grafik Tasarım adlı kitabında bu terimleri Türkçe olarak tanımlamış ve Türkçe isimlerde çeşitli öneriler getirdiği görülmektedir (Uçar, 2004: 123).

Görsel 54. Tevfik Fikret Uçar'ın yazı karakterlerini anatomik olarak incelediği görsel

Kaynak: Uçar, 2004: 123

Tevfik Fikret Uçar'ın , Görsel İletişim ve Grafik Tasarım adlı kitabındaki tabloda toplamda 28 adet anatomik terim ifade ettiği görülmektedir (Görsel 54). Aşağıda bu terimler alfabetik olarak sıralanmış bir şekilde verilmektedir.

- Açık Göbek (Open Bowl)
- Açık İçalan (Open Counter)
- Alt Gövde (Decender)

- Alt Gövde Çizgisi (Decender Line)
- Bacak (Leg)
- Bağ (Link)
- Dirsek (Vertex)
- Gaga (Beak)
- Harf Boyu (Point Size)
- İçalan (Counter)
- İlmek (Loop)
- İnce Hat (Hairline)
- Kalın Hat (Stem)
- Kanca (Barb)
- Kapalı Göbek (Closed Bowl)
- Kol (Arm)
- Kulak (Ear)
- Kuyruk (Tail)
- Omurga (Spine)
- Omuz (Shoulder)
- Taban Çizgisi (Baseline)
- Tavan Boyu (Cap Height)
- Tavan Çizgisi (Capline)
- Tırnak (Serif)
- Uç (Terminal)
- Üst Gövde (Ascender)
- Üst Gövde Çizgisi (Ascender Line)
- X-Boyu (X-height)

3.2. Yazı Karakterlerinin Sınıflandırılması

Her gün yatağımızdan kalkıp işimize, okulumuza belki bir toplantı veya bir buluşmaya gideriz. Hava, zaman, ulaşım, çevre gibi bir sürü faktör dışarıya çıkarken kıyafet seçimlerimizi etkilemektedir. Bu seçim işlemini mevsimlere göre ayırdığımızda yazlık, kışlık veya baharlık kıyafetlerimiz olabileceği gibi, gündelik kıyafetler, ev kıyafetleri veya gece kıyafetleri şeklinde de bir sınıflandırma yapabiliriz. Nasıl ki sıcak bir yaz günü palto ile dışarı çıkmak doğru değilse, havanın soğuk olduğu karlı bir günde de yazlık bir şort ile dışarı çıkmamaktayız. Çeşitli gereklilikler sonucu ortaya çıkan ve farklı yöntemler kullanılarak birbirlerinden ayırt ettiğimiz kıyafetlerimizde olduğu gibi, yazı karakterlerinin sınıflandırılması işleminde de farklı metodolojiler, diğer bir deyişle farklı yöntemler geliştirilmiştir.

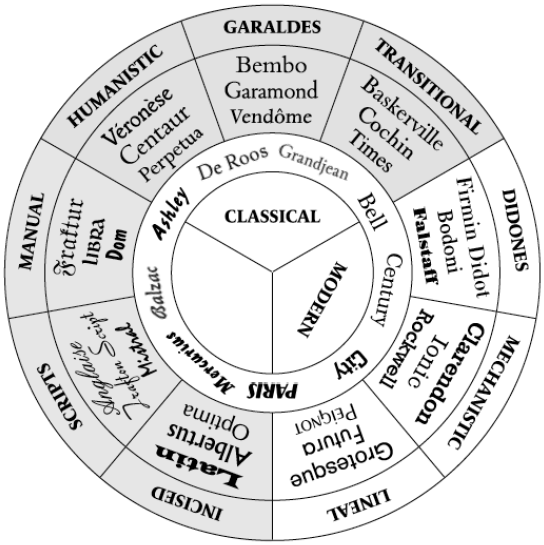
20. yüzyıl başlarından günümüze dek tasarımcı, akademisyen ve araştırmacıların farklı yöntemler kullanarak yazı karakterlerini sınıflandırma çalışmaları yaptıkları görülmektedir. Tüm bu süreçte yazı karakterlerinin tarihsel süreci, ağırlığı, anatomik yapıları, serif şekilleri gibi farklı yöntemlerle yazı karakteri sınıflandırmaları yapılmışsa da, herkesçe kabul görmekte olan, ortak bir sınıflandırma sisteminin halen oluşturulamadığı görülmektedir.

> Yedi ölümcül günah, yedi deniz ve yedinci oğulların yedinci oğlu vardır, fakat binlerce yazı karakteri mevcuttur. Birinin bunları sınıflandırmak için bir sistem yaratması gerekmekteydi, çünkü farklı duyguları ifade etmek için farklı yazı karakteri tasarımları kullanmak yeterince kesin değildi. Ne yazık ki, sadece bir değil, oldukça çok sayıda sistem mevcuttur ve bunların hepsini öğrenmek için gerçek bir yazı karakteri-manyağı olmak gerekmektedir (Spiekermann, 2014: 53).

Ortak bir paydada buluşamayan araştırmacılardan bazılarının, yazı karakterlerini tarihsel gelişim süreçlerine göre, bazılarının anatomik yapılarına göre sınıflandırdığı görülmektedir. İlginçtir ki, kimi sınıflandırma sisteminde ana gruplardan biri olan herhangi bir sınıflandırma bölümünün, diğer bir sınıflandırma sisteminde ise bir alt grup şeklinde karşımıza sunulduğu şekillere rastlamak olasıdır.

Bu alanda önemli sayılabilecek araştırmalardan sadece bazıları; Maximilien Vox ve Association Typographique Internationale (AtypI)'ın ortak sınıflandırması, Robert Bringhurst'ün 1994 yılında "On The Classification of Letterforms" isimli "Serif" dergisinde yayınladığı makale ve araştırmaları, James Craig'in Designing With Type adlı kitabındaki sınıflandırması ve onun öğrencisi olan Ellen Lupton'ın Thinking With

Type adlı kitabındaki sınıflandırmasıdır. Bunların yanında dünyada bir yazılım devi olan Adobe'nin birçok kitapta kabul görmüş bir yazı karakteri sınıflandırmasının da olduğu görülmektedir. Kimi araştırmalarda yalnızca iki gruba ayrılan karakterlerin, kimi araştırmalarda on dokuz farklı gruba kadar ayrıldıkları görülmektedir. Aşağıdaki görselde Vox/ATypI'nin yazı karakteri sınıflandırma şeması verilmektedir (Görsel 55).

Görsel 55. Vox/ATypI'nin yazı karakteri sınıflandırma şeması

Kaynak: Haralambous, 2007: 409

Bu bilgiler bağlamında yazı karakteri sınıflandırması incelenirken, hem yazı karakterlerinin anatomik yapılarına göre sınıflandırılması, hem de tarihsel süreçlerine göre sınıflandırılmasının incelenmesinin gerekli olduğu görülmektedir. Anatomik yapılarına göre yazı karakteri sınıflandırması ve tarihsel gelişim süreçlerine göre yazı karakteri sınıflandırması konuları aşağıdaki bölümlerde verilmektedir.

3.2.1. Anatomik Yapılarına Göre Yazı Karakteri Sınıflandırması

> Çoğu yazı karakteri sınıflandırma sistemi, bu sorundan sınıflandırmayı tarihi dönemlerle ilişkilendirerek kurtulur. Geçmişten gelen yazı karakterlerini sınıflandırmak için bu iyi bir yöntem olsa da, kronolojik yöntemler sıra çağdaş tasarımlara geldiğinde kullanılamaz hale gelirler. Sanat eleştirmenleri bu sorunu çok iyi bilir: post-modernden sonra ne gelecektir? Post-post-modern? (Coles, 2012: 12).

Önsözünün Erik Spiekermann tarafından yazıldığı, Stephen Coles'un "The Anatomy of Type" adlı kitabında yaptığı yazı karakteri sınıflandırması ve bu sınıflandırmada

belirttiği her grubun ipucu niteliğindeki önemli özelliklerini ve anatomik yapılarını ayrıntılı örneklerle gösterdiği kitabı, yazı karakterlerinin anatomik özelliklerinin baz alınarak yapıldığı önemli bir araştırma olarak ele alınmaktadır. Coles, tarihsel bir sınıflandırma yapmak yerine, anatomik bir sınıflandırma sistemi geliştirmiş ve anatomik yapılarına göre yazı karakterlerini 15 ayrı grupta incelediği görülmektedir. Bu gruplar aşağıda verilmektedir (Coles, 2012: 12, 13).

- Hümanist Serif
- Geçiş Dönemi Serif
- Rasyonel Serif
- Modern Serif
- Kazınmış/Yontulmuş
- Grotesk Sans
- Neo-grotesk Sans
- Gothic Sans
- Geometric Sans
- Hümanist Sans
- Neo-Hümanist Sans
- Grotesk Kare Serif
- Geometrik Kare Serif
- Hümanist Kare Serif
- Script

3.2.2. Tarihsel Gelişim Süreçlerine Göre Yazı Karakterleri Sınıflandırması

Tarihsel süreçlerine göre incelediğimiz yazı karakteri tasarımının ardından, sınıflandırma yöntemi olarak ta yazı karakterlerini tarihsel bir süreç içerisinde incelemek ve ele almak doğru bir seçim olacaktır. Dünya çapında alanında ünlü akademisyen, tipograf, araştırmacı ve tarihçi olan Rob Carter, Ben Day ve Philip Meggs'in Typographic Design: Form and Communication adlı kitabında, yazı karakterlerinin sınıflandırılmasının tarihsel süreçlerine göre yapıldığı görülmektedir (Carter vd. 2012: 38, 39). Tanımlanmış olan bu gruplar aşağıda verilmektedir.

- Eski Tip (Old Style)
- İtalik (Italic)
- Geçiş Dönemi (Transitional)
- Modern (Modern)
- Kare Serif (Egyptian)
- Sans Serif (Sans Serif)

Carter, Day ve Meggs, kitabın başka bir bölümünde ise bu sınıflandırmadan ayrı olarak dekoratif yazı karakterlerine değinmektedirler. “Tarihsel sınıflandırmaya karşı koyan yazı karakterleri bazen dekoratif veya orijinal yazı karakterleri olarak adlandırılır. Çoğunlukla bunlar başlık karakterleri veya uygun olduklarında da metinler için kullanılır (Carter vd. 2012. 332)”.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

YAZI KARAKTERİ TASARIMI BAĞLAMINDA İŞARETLERİN İNCELENMESİ VE TÜRK LİRASI İŞARETİNİN FARKLI YAZI KARAKTERLERİNE UYARLANMASI

1. İŞARETLERİN OLUŞUM SÜRECİ VE UNSURLARI

İnsanoğlu yaşamın başlangıcından beri çevresindeki olayları, nesneleri ve kavramları anlamaya ve anlamlandırmaya çalışmıştır. İnsanoğlunun bu çabası sonucu, görsel iletişimin yeryüzündeki ilk elemanlarının ortaya çıkarıldığı görülmektedir.

Teknolojiden, yazıdan, herhangi bir bilgiden yoksun olduğumuz yaşamın başlangıcı düşünüldüğünde, insanoğlu adına yaşamın ne denli zor ve karmaşık olduğunu düşünmek hiç de zor değildir. Bu karmaşayı ve iletişim problemlerini çözmeye yarayacak olan ise ilk görsel iletişim öğeleri olan sembol ve işaretlerdir.

Sembol ve işaretlerden gelişerek evrilen yazının ve alfabenin temelinde ise insanoğlunun doğada gördüklerinin yanı sıra, çeşitli soyut biçimler de bulunmaktadır. Bir yazı karakteri tasarımı içerisinde bulunan işaretlerin oluşum sürecini anlayabilmek için ise, bu soyut biçimlerin incelenmesi faydalı olmaktadır.

1.1. Temel İşaret Unsurları

Görsel iletişim serüveninin başlangıcından günümüze dek insanoğlu, iletişim kurmak, bilgi ve becerileri aktarmak gibi çeşitli sebeplerden dolayı çizerek, kazıyarak, yontarak başladığı görsel iletişimi geliştirmiş; boyayarak, yazarak ve sayısal veriler kullanarak bilgi ve becerilerini, öğretilerini aktarmaya ve geliştirmeye devam etmiş ve etmektedir. İnsanoğlunun bu çabalarına yardımcı görsel iletişim elemanı olarak en temel ve en küçük işaret formu olarak "nokta" bilinmektedir.

Bu en temel ve en küçük grafik formlar yan yana sıralanarak çizgiyi oluşturmaktadır. "Antik dönemlerde insanlar gökyüzüne bakarken yıldızlar arasında hayali çizgiler

çizdiler ve böylece burç simgeleri olan takımyıldızlardan resimler oluştu (Frutiger, 1989: 23)". Buradan da anlaşıldığı gibi, insanoğlu sadece çizerek değil, düşünerek ve hayal ederek de bu formları oluşturmuştur. Çizgiler de bir araya gelerek temel işaret formlarını oluşturmaktadır.

1.2. Temel İşaret Formları ve Temel İşaret Formlarının Alfabeye Etkisi

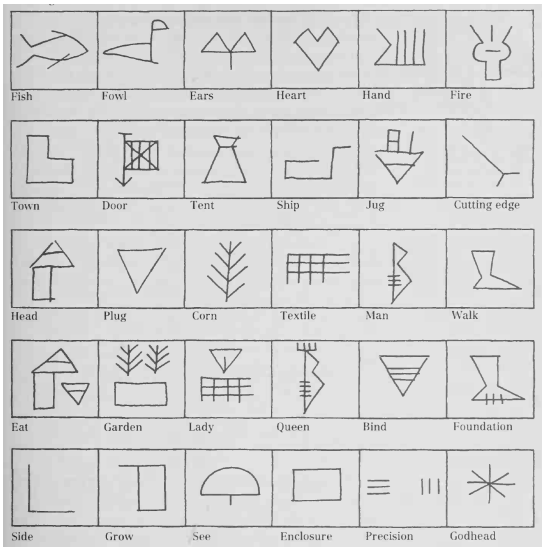
Adrian Frutiger, "Signs and Symbols Their Design and Meaning" adlı kitabında temel işaret formlarını kare, üçgen, daire, ok ve kros şeklinde beş bölümde incelemektedir. Temel işaret formu olarak ilk form karedir. Dört çizginin belirli dört noktada kapalı şekilde birleşmesi ile oluşmuş olan karenin sembolik olarak bir çok farklı anlamda kullanıldığı bilinmektedir. Yeryüzü, duvar gibi farklı açılım ve anlamlara sahip olan kare işaretinin karşılıklı iki köşesinden başka bir çizgi geçirdiğimizde ise, temel işaret formlarından bir diğeri olan üçgen ortaya çıkmaktadır (Frutiger, 1989: 43).

> Arkeolojik kanıtlar insanoğlunun geometri için doğuştan gelen bir hissi olduğunu göstermektedir. Aynı biçimde ilk işaretler dünyanın birçok bölgesinde bulunduğundan çok geniş bir zaman aralığında çok farklı ırklar için benzer anlamlar taşıdıkları varsayılabilir (Frutiger, 1989: 43).

Bir başka form dairedir. "İlkel insanlara göre, dairenin güneş, ay ve yıldızlara olan çağrışımından dolayı güçlü bir sembolik önemi vardır (Frutiger, 1989: 45)". Diğer temel işaret formları olan ok ve kros da çizgi ve noktaların birleşimi ile oluşturulmuştur.

İnsanoğlu tüm bu temel işaret formlarına bir çok farklı anlam katarak görsel iletişim algısını zenginleştirmiştir. Birbirleri ile bir araya gelerek bambaşka anlamlara dönüşen temel işaret formları, tüm bilim ve sanat alanlarında insanoğlunun gelişiminin en önemli görsel parçalarından olmaktadırlar.

Temel işaret formlarıyla birlikte hayvan figürlerini resmeden atalarımız, dış çevresinde gördüklerinin yanı sıra, bu soyut formları da beraberinde kullanmıştır. Bu bağlamda o dönemlerden başlayan görsel bir iletişim çabasından bahsedilebilmektedir. Okunabilme kaygısı ile zamanla bu işaret ve resimler piktogramlara, ideogramlara ve hiyerogliflere dönüştürülmüştür. Kavramlar ve fikirler görselleştirilmiştir (Görsel 56).

Görsel 56. Sümer medeniyetinin kullandığı piktografik işaretler

Kaynak: Frutiger, 1989: 121

Temel işaret formları ve görsel unsurların bir arada kullanılarak yazının başlangıcını oluşturdukları söylenebilmektedir. İkinci bölümde detaylı şekilde incelediğimiz gibi evrilerek gelişen görsel iletişim, zamanla seslere işaretler veren ve adına fonogram denilen yeni bir alfabeye dönüşmüştür. Fenikelilerin bulduğu bu alfabe de Yunanlılar ve Romalılar tarafından geliştirilerek günümüzde kullandığımız Latin Alfabesinin temeli oluşmuştur. Burada önemli olan bu gelişim sürecinin tamamında temel işaret formlarının kullanılarak abeceye şekil verilmesidir. Bu bağlamda görsel iletişim elemanlarının ve temel işaret formlarının Latin alfabesi içerisinde ve teknolojik gelişmelerle beraber gelişerek büyüyen bir yazı karakteri seti içerisindeki önemini bilmek gerekmektedir.

2. YAZI KARAKTERİ TASARIMINDA İŞARETLER VE PARA BİRİMİ İŞARETLERİNİN YERİ

Yazının başlangıcından günümüze dek, teknolojik gelişim ve ilerlemelerle birlikte, yazı karakteri tasarımında farklı yöntemler geliştirilerek binlerce farklı yazı karakteri tasarlanmıştır. El yazmaları manüskriptlerden, yüksek baskı tekniklere dayanan bu süreçte, hareketli metal harflerin icadı olarak tanımlanan dönemle adeta bir devrim yaşandığı görülmektedir. Fakat insanoğlu için bu da yetersiz kalmıştır. Elle dizilen ve uzun süren uğraşlar sonucu yapılan baskıyı daha da geliştiren insanoğlu, farklı metodlarla kullanılan ve çok daha hızlı ve kaliteli sonuçlara ulaşabildiği dizgi

makineleri geliştirmiştir. Bu döneme kadar olan süreçte yazı karakteri tasarımlarının halen hurufat kalıplar şeklinde yapılmaya devam edildiği görülmektedir.

Foto-dizgi adı verilen ve temelde fotoğrafik bir tekniğe bağlı şekilde kağıt üzerine pozlama yoluyla yapılan dizgi, önceki dizgi makineleri de geride bırakmıştır. Bilgisayarların gelişmesi ile birlikte ise insanoğlu yepyeni bir döneme girmiştir. Adına masaüstü yayıncılık denilen bu yeni dönemde "Sayısal Tipografi" adı altında yepyeni bir sayfa artık tasarımcıların önündedir.

Sayısal yazı karakteri tasarımının da bu dönemde ortaya çıktığı görülmektedir. Hurufatlardan gliflere gelinen bu süreçte artık tasarımcılar, dijital ortama aktardıkları harfleri kelime işlemci programlar sayesinde inanılmaz bir hızla dizebilir hale gelmiştir. Tüm bu teknolojik gelişmelerin birbirine paralel şekilde gerçekleştiğinin altını çizmek önemli bir bulgu olarak gösterilebilmektedir. Daha önemli bir bulgu ise, yazı karakteri tasarımında kullanılan hurufat ve/veya gliflerin, yani karakterlerin sayısal yazı karakteri tasarımı süreci içerisinde, genel olarak değişmediğidir (Görsel 57).

Görsel 57. Profesyonel şekilde tasarlanmış örnek bir tam karakter seti
Kaynak: Earls, 2002: 151

Bir yazı karakteri içerisindeki harflerden, sayılara, noktalama işaretlerine veya çeşitli sayısal işaretlere kadar görülmekte olan tüm karakterler birer işarettir. Tüm bu karakterlerin dijital sunumlarına da glif adı verilmektedir. Yazı karakteri tasarımı içerisindeki işaretlerin incelenmesi ve belirli sınıflandırılmalar yapılması ise, para birimi işaretlerinin bu sınıflandırma sürecindeki konumunu gösterecek ve para birimi işaretlerinin bir yazı karakteri seti içerisinde olması gerekliliğinin altını çizmekte fayda sağlamış olacaktır.

2.1. Bir Yazı Tipi İçerisindeki İşaret Çeşitleri

Teknolojik gelişmeler her bilim ve sanat alanında, insanlara çok çeşitli ve farklı tadlar sunulmasını sağlamaktadır. Keza teknolojik gelişim sürecinin oluşmasını, insanoğlunun daha iyiye, daha kolay, hızlı vb. yöntemlerle ulaşma isteği sonucu varılmaktadır. Fakat bu da bir gelişim sürecini beraberinde getirmektedir. İnsan arabayı bulmadan önce tekerleği bulmuştur. Tıpkı yazıdan önce temel işaret formları, işaretler ve sembolleri bulduğu gibi.

Başka bir açıdan bakıldığında, nasıl ki koltuğu veya selesi olmayan bir araba ya da bisikleti kullanmakta ciddi sıkıntılar yaşayacağımız gibi, profesyonel bir yazı karakteri setinde de olması muhakkak gerekli bir takım işaretler olduğu görülmektedir. İçerisinde harfler veya sayılar olmayan bir yazı karakteriyle, içerisinde farklı işlevlerde kullanılan bir takım işaretleri barındırmayan bir yazı karakteri arasında hiç bir fark olmamaktadır. Eksik karakterlerden oluşan bir yazı tipi işlevini o yönde yitirmektedir.

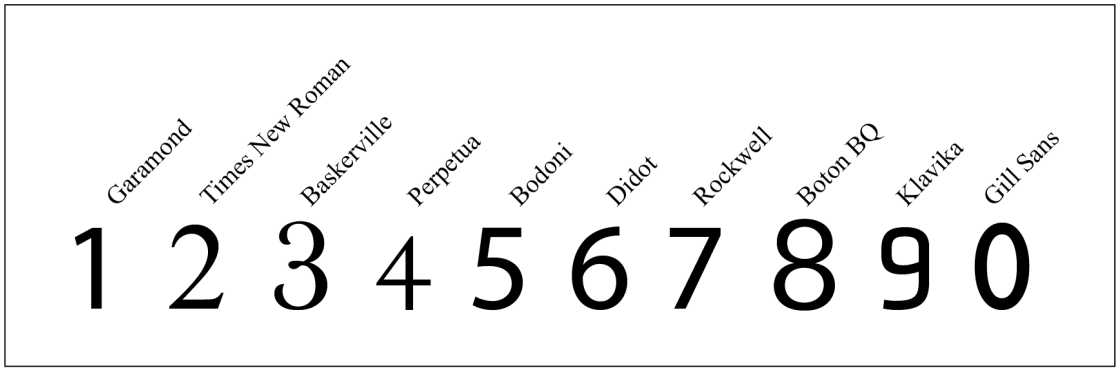
Robert Bringhurst The Elements of Typographical Style adlı kitabının bir bölümünde, standart bir Latin alfabesinde bulunan karakterleri ve onların anlamlarını incelediği görülmektedir. Bringhurst, bizlerin de ülkemizde kullandığımız Latin alfabesi içerisindeki bu karakterleri gösterirken, para birimi işaretleri için ayrı bir gruplama yapmaktadır (Bringhurst, 1996: 275).

Adrian Frutiger'ın Signs and Symbols Their Design and Meaning adlı kitabında, alfabenin içerisindeki işaretleri sayısal işaretler ve noktalama işaretleri olarak 2 ana grupta incelediği görülmektedir. Bu gruplar içerisinde, noktalama işaretlerinin alt grubu olarak para birimi işaretlerinin incelendiği görülmektedir (Frutiger, 1989: 218). Bu bağlamda, bir yazı tipi seti içerisinde bulunması gerekli olan temel işaret çeşitleri aşağıda verilmektedir.

2.1.1. Sayısal İşaretler

Bir alfabe içerisinde bulunan en önemli ve temel işaret gruplarından biri sayısal işaretlerdir (Şekil 4). Tarihin ilk dönemlerinden itibaren sayıların, bilimsel, ekonomik vb. sebeplerden ötürü kayıt altına alınmaya başladığı bilinmektedir.

> Alfabenin evrimine paralel olarak, her medeniyet sayısal değerleri kaydedebilmek için kendi sistemini geliştirmiştir. Bir çok durumda, sayılar, temel yazım işaretlerinin yardımı ile etkilenmiştir. Klasik Yunan ve Roma yazım dili bu durumun aşikar örneklerini bulundururlar (Frutiger, 1989: 205).

Şekil 4. Farklı yazı karakterlerinde sayısal işaretler

Kaynak: Onur Kuran

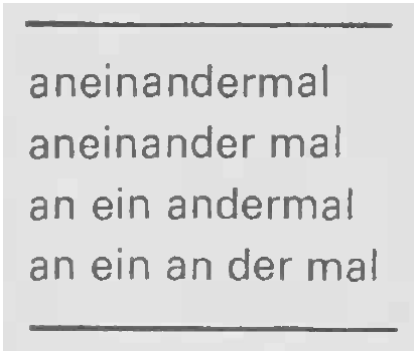
2.1.2. Noktalama İşaretleri

Yazım dili içerisinde kullanılmakta olan bir diğer temel grup, noktalama işaretleri adı altında incelendiği görülmektedir. Noktalama işaretleri de yazım dili içerisinde sık şekilde kullanılmaktadır. Konuşma dilinde bir sese karşılık gelmeyen işaretlerle birlikte, farklı ve teknik işaret gruplarını da içinde barındıran noktalama işaretleri, bir yazı karakteri setinde bulunması gereken temel elemanlardandır (Frutiger, 1989: 205).

2.1.2.1. Boşluk

Boşluk yazım dili içerisinde anlamsız fakat düzenleyici bir işaret olarak tanımlanabilir. Diğer tüm işaretlerle birlikte kullanılan boşluğun, eski yazım dili içerisinde kullanılmadığı görülmektedir. "Erken Yunan ve Roma dönemi majiskül yazıt ve el yazmalarında kelimeler arasında boşluk bulunmamaktaydı (Frutiger, 1989: 213)".

El dizgicileri dizgi yaptıkları düzenin hemen yanındaki en alt çekmecede ve çok sayıda bulunmakta olan cismin, bir "kör" metal yazı karakteri, yani sözcük aralığı (boşluk) olduğunu bilirler. Burada yine, işaretlerin yokluğunun temel önemi ile karşılaşırız. Bu boş uzamların mantıklı karışımı aracılığıyla bir sıra işaret anlaşılır hale, yani okunabilir dizgi haline gelebilir (Frutiger, 1989: 213) (Görsel 58).

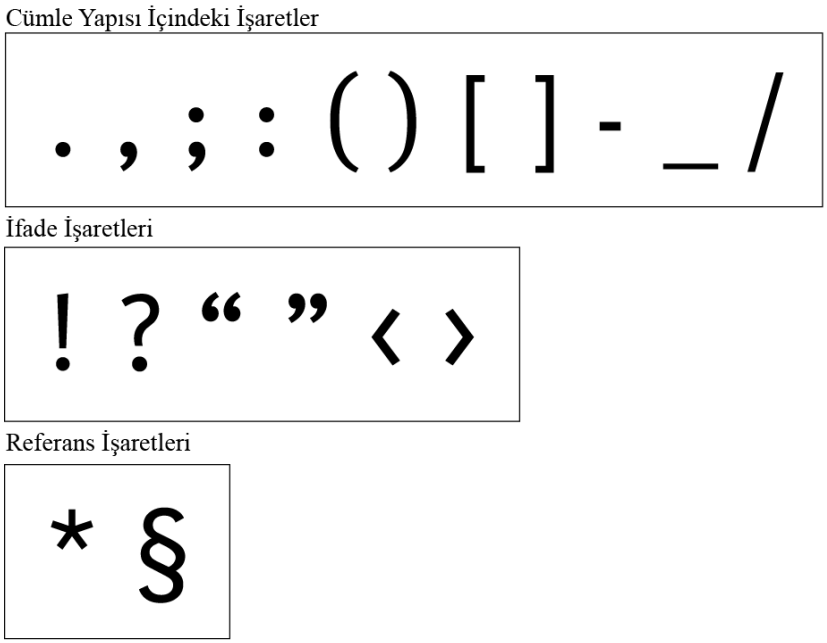
Görsel 58. Boşluğun kullanımı

Kaynak: Frutiger, 1989: 213

2.1.2.2. Noktalama İmleri

Noktalama imleri bir yazı karakteri seti içerisinde oluşturulan harfleri ve söz öbeklerini ayırmak, düzenlemek, pekiştirmek vb. gibi farklı amaçlar için kullanılmaktadır. "Yeni tasarımı yapılmış her yazı karakteri, aynı stilde çizimi yapılmış, farklı fonksiyonlarına göre alt gruplara ayrılmış belirli sayıda noktalama işareti içerir (Frutiger, 1989: 214)".

Adrian Frutiger noktalama imlerini içlerinde alt gruplara ayırmaktadır. Bunlardan ilk grup cümle yapısı içerisindeki işaretlerdir. Bu gruba nokta, virgül, parantez işaretleri, iki nokta, noktalı virgül, kesme işareti, tire işareti, köşeli ayraç işaretleri girmektedir. Diğer grup "ifade işaretleri" olarak gösterilmektedir. Adından da anlaşılacağı üzere ifade işaretleri; ünlem işareti, soru işareti, tırnak işaretleri vb. işaretlerden oluşmaktadır. Noktalama imleri adı altında son grup olarak "referans işareti" olan asterisk işareti (yıldız işareti) ve bölüm işareti gösterilmektedir (Frutiger, 1989: 216, 217) (Şekil 5).

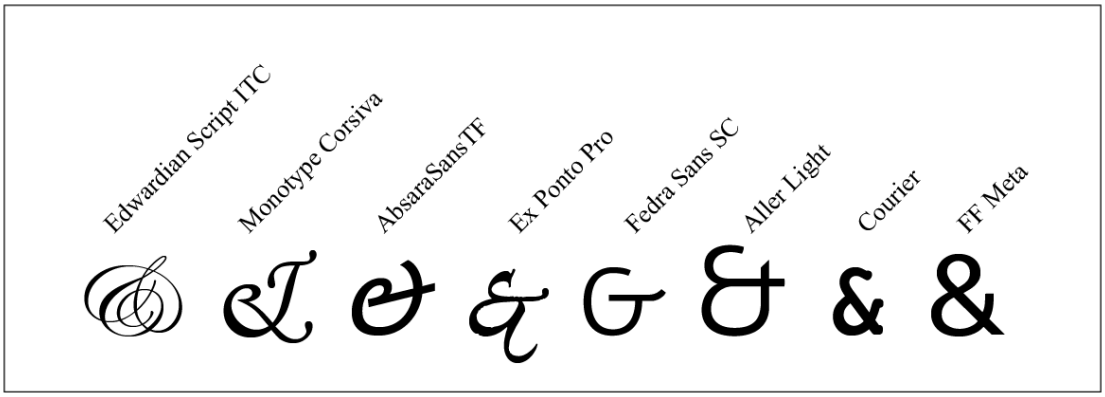

Şekil 5. Noktalama İmleri

Kaynak: Onur Kuran

2.1.2.3. Ampersan (Ve) İşareti

Ampersan işareti çok eski zamanlardan beri Latin alfabesinde kullanılan, bir bağlaç görevi üstlenmiş, “ve” anlamında bir kısaltma ideogramıdır şeklinde tanımlanabilir. Ampersan işaretinin birçok farklı form ve biçimlerde karşımıza çıktığı görülmektedir (Frutiger, 1989: 218) (Şekil 6).

Şekil 6. Farklı Yazı Karakterlerinde Ampersan İşaretleri

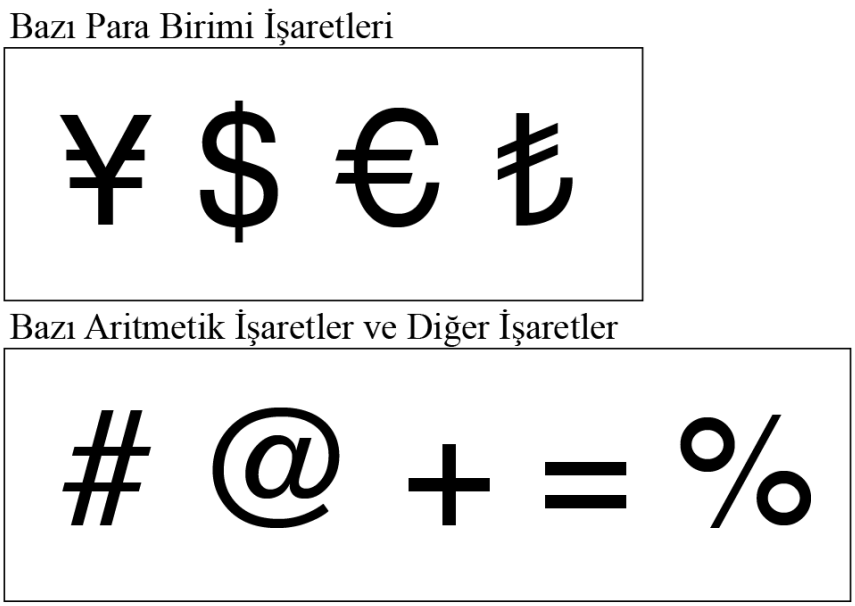
Kaynak: Onur Kuran

Günümüzde bilhassa firma logolarında karşımıza çıkan ampersan işareti, kökenini Latince "et" kelimesinden almaktadır. Ampersan işareti, orta çağdaki el yazmalarından günümüz sayısal karakterlerine dek kullanılmaya devam edilmiş ve edilmekte olan önemli bir işaret olarak görülmektedir (Bringhurst, 1996: 271).

2.1.2.4. Para Birimi İşaretleri ve Diğer İşaretler

Spesifik amaçlar için tasarlanmış olan bu grupta, para birimi işaretleri ve farklı aritmetik işaretler yer almaktadır (Şekil 7). Adrian Frutiger, "Signs and Symbols Their Design and Meaning" adlı kitabında bilhassa para birimi işaretlerini tanımlarken, spesifik amaçlar sebebiyle tasarlanmış olan para birimi işaretlerinin alfabetik bir yazı karakteri seti içerisinde olduğunu bilhassa belirttiği görülmektedir (Frutiger, 1989: 218).

> Bu işaretlerin çizimleri, bir yazı karakterinin tipine ait olan "şekle sahip" karakterler dizisini tamamlar. Teknik, ekonomik ve basın alanlarında yazılardan oluşan bütün bir yelpaze, doğal olarak daha fazla işarete gereksinim duyar, fakat bunların hiçbiri konuşmayı sabitleyen metin sorusuyla ilgili değildir, sadece saf semboller veya kavramyazılardır (Frutiger, 1989: 218).

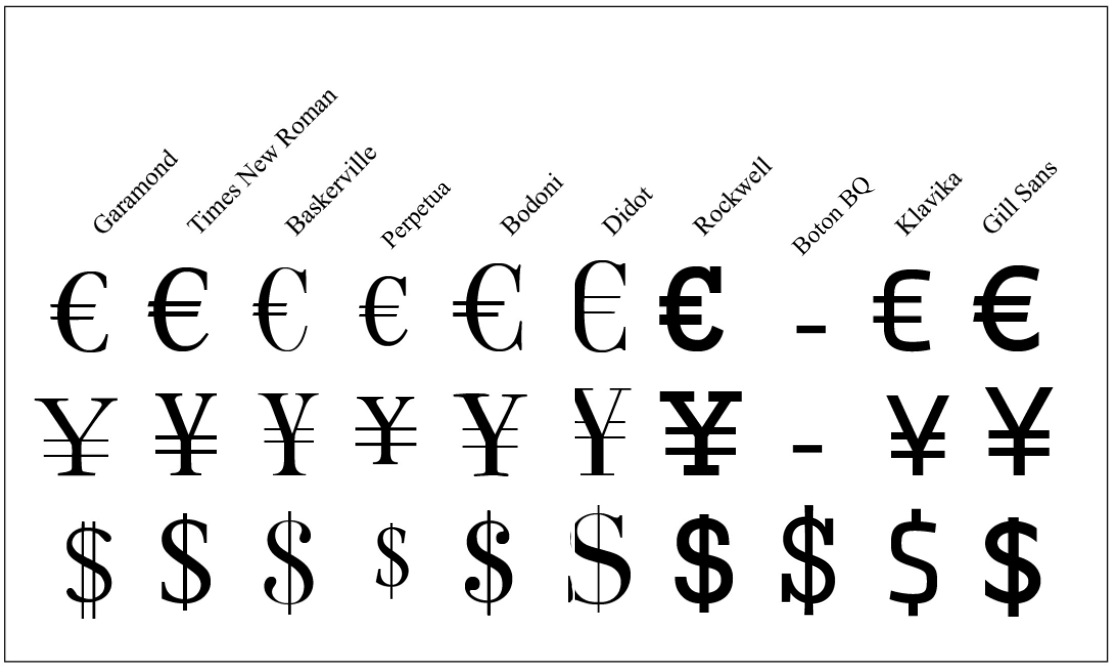

Şekil 7. Çeşitli Para Birimi İşaretleri ve Diğer İşaretlerden Örnekler

Kaynak: Onur Kuran

Para birimi işaretlerinin tasarlanış amacı, ait olduğu ülkenin para biriminin serbest piyasa ekonomisi içerisindeki değerini belirtmesidir. Sayısal işaretlerin önünde veya

arkasında kullanılarak farklı anlamlar katmaktadırlar. Örneğin; $50 ile €50 farklı maddi değerleri temsil etmektedirler.

Şekil 8. Farklı yazı karakterleri içerisinde Dolar, Avro ve Yen işaretleri

Kaynak: Onur Kuran

Dolar, Avro ve Yen gibi para birimi işaretlerinin hemen hemen her yazı karakteri seti içerisinde kendine bir yer edindiği görülmektedir. Yazı karakterlerine göre çeşitlilik gösteren bu işaretlerden farklı örnekler yukarıda gösterilmektedir (Şekil 8).

3. BULGULAR VE YORUM

Dolar, avro, yen vb. para birimi işaretleri, neredeyse tüm yazı tipleri içerisinde bulunmaktadır. Diğer türdeşleri gibi Türk lirası işareti de, farklı yazı tipleri içerisinde yerini almalı ve Türk lirası işaretinin kullanımı esnasında yaşanan tipografik sorunlar ortadan kaldırılmalıdır.

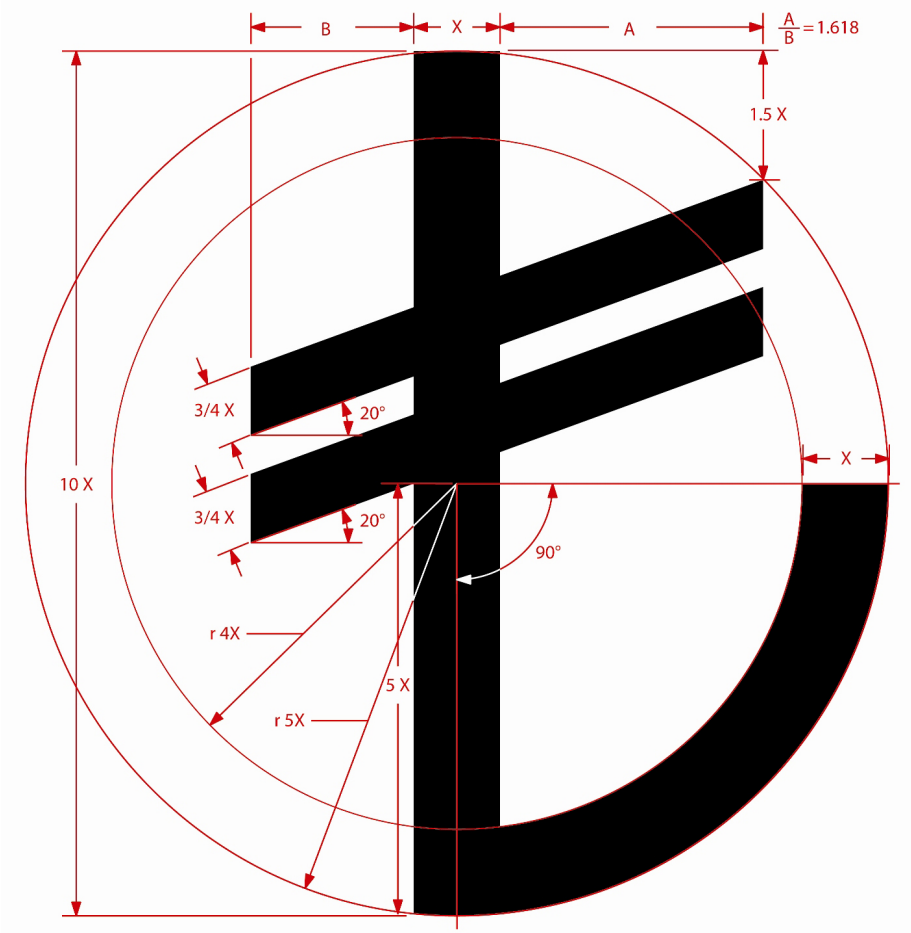
Birinci bölümde incelenmiş olan avro para birimi işaretinde görüldüğü gibi, avro işareti de ilk olarak, logo niteliğinde tasarlanmış olan bir para birimi işareti olarak karşımıza çıkmaktadır. Ne var ki, yazı karakteri tasarımcıları tarafından bu sorun kısa süre içerisinde çözümlenerek, neredeyse her yazı tipi içerisinde yerini alan bir avro işareti ile sorunun çözüldüğü görülmektedir.

Türk lirası işaretinin bir yarışma sonucu seçilip kullanılmaya başlamasıyla birlikte, logo niteliğinde tasarlanmış olan bu işaretin, biz grafik tasarımcılar ve yazı karakteri tasarımcıları aracılığı ile ülkemizde de çözümlenerek, kullanımında yaşanan tipografik sorunların ortadan kaldırılması sağlanmalıdır.

3.1. Tanıtımı Yapılan Türk Lirası İşareti ve İşaretin Kullanılmasıyla Yaşanmakta Olan Tipografik Sorunlar

Birinci bölümde bahsettiğimiz gibi, dünya üzerindeki bir çok devlet, resmi para birimini ifade eden bir işarete sahiptir. Bu işaretlerin büyük bir çoğu, bir yazı karakteri içerisinde yer almakta ve farklı yazı tipleri için tasarlanmış olan, farklı varyasyonları ile birlikte tüm dünyada kullanılmaktadırlar.

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından düzenlenmiş olan yarışma neticesinde seçilen ve resmi olarak Türk lirası para birimini ifade etmekte olan işaretin bir logo niteliğinde tasarlanmış olduğu görülmektedir. Geometrik bir formda ve net çözümlemelerle tanımlanmış bir yapıya sahip olan Türk lirası işaretinin sorunlarından bir tanesi bu olarak gösterilebilir.

Görsel 59. Türk lirası işaretinin teknik çözümlemesi

Kaynak: http://www.tcmb.gov.tr

Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası tarafından yayınlanmakta olan Türk Lirası işaretinin teknik çözümlemesi incelenecek olursa; dairesel bir formun ve onu dik olarak kesen ve aynı hat kalınlığına sahip bir çap değerinin birleşmesi ile elde edilmiş bir "t" ve "l" harfi stilizasyonu görülmektedir. Para birimi işaretlerinin genelinde mevcut olan eşittir işaretinin ise, hat kalınlığına dik şekilde gelen, yukarıya doğru 20^{0}'lik bir eğim ile kesişen ve genel hat kalınlığının ¾'ü olarak belirlenmiş bir formla meydana getirildiği ve eklendiği görülmektedir (Görsel 59).

Rakamlarla bir arada kullanılmakta olan para birimi işaretlerinin, birlikte kullanıldığı bu rakamların yazı tipinde olması gerekmektedir. Bu bağlamda, logo şeklinde tasarlanmış olan Türk lirası işaretinin farklı yazı karakterlerine uyarlamaları olmadan kullanımı ciddi tipografik sorunlar yaratmaktadır. Aynı zamanda, rakamlar yerine yazım dili

içerisinde de bu yeni işaretin kullanılmaya çalışıldığı çok kötü örneklere ne yazık ki rastlanmaktadır (Görsel 60).

uzaması çalışanların da motivasyonu üzerinde olumsuz etki bırakır" dedi. Denizbank'ta

halinde, satışın gerçekleşmeyebileceğini söylemişti.

Avrupa ülkesinden biri olduğunu vurguladı.

2.5 kat talep, ihracı 200 milyon ₺'ye çıkardı

Akfen Holding'in 2 yıl vadeli ve 6 ayda bir kupon ödemeli olan tahvil ihracına 256 milyon TL talep geldi. Talebin 2.5 kat gelmesi sonrası ihraç tutarı 100 milyon TL'den 200 milyon TL'ye çıkarılırken, bu tutarın bugüne kadar yapılan en büyük reel sektör tahvil ihracı olduğu bildirildi. Ek getiri yüzde 4 gerçekleşti

En büyük reel sektör ihracı

Tahvil ihracına gelen talep tutarı 256 milyon TL

Toplam ihraç tutarı 200 milyon TL

Kurumsal yatırımcı talebinin 90.12 yüzde

Bireysel yatırımcı 9.88 yüzde

Akfen Holding

Akfen Holding A.Ş.'nin, halka arz edilen toplam 200 milyon lira nominal değerli 2 yıl vadeli tahvillerine 256.2 milyon lira talep geldi. Akfen Holding'den yapılan açıklamaya göre, Garanti Yatırım aracılığıyla 6-8 Mart tarihlerinde bakiyeyi yüklenim yöntemiyle gerçekleştirilen tahvil halka arzı bugüne kadar yapılan en büyük reel sektör tahvil ihracı oldu. Garanti Yatırım Menkul Kıymetler A.Ş.'nin Kamuyu Aydınlatma Platformu'nda yer alan toplama işlemi sonrasında ilan edilen izahname ve sirkülerde de belirtildiği gibi, yeterli talep toplanması sonucunda ihraç edilecek tahvillerin nominal değerinin 100 milyon liradan 200 milyon liraya çıkarılmasına kadar verildi.

EK GETİRİ YÜZDE 4

2 yıl vadeli ve 6 ayda bir kupon ödemeli olan tahvil ihracının faizi gösterge bono faizi artı yüzde 4 olarak belirlendi. Bu ek getiri oranına göre ihraç edilen tahvillerin ilk kupon ödeme dönemine ilişkin faiz

Görsel 60. Türk lirası işaretinin, kullanımında görülen açık bir tipografik hata

Kaynak: Osman Tülü arşivinden.

Saptanan diğer bir soruna değinmek gerekirse, bu da işarettin genel formunda görülen bir içalan titreşimi ve optik sorunu olarak görülmektedir. İçalan titreşimi, işaretin üzerindeki çift çizginin birbirine olan yakınlık ilişkisi sebebiyle görülmekte olan tipografik bir hatadır. İşaret üzerindeki çift çizginin birbirlerine olan yapısal ilişkisindeki sorun ile, işaretin yay biçimindeki gaga formunun birbirine olan aşırı yakınlığından kaynaklanmaktadır. Optik sorun ise, işarette oluşturulmuş olan çift çizginin birbirine olan yakınlık ilişkisi ve az önce bahsedilmiş olan içalan titreşiminin, işaretin küçük ve büyük punto değerlerinde kullanıldığı esnada görülmektedir. Aşağıda verilmekte olan şekilde de görülmekte olduğu gibi, küçük punto değerlerinde çift çizgi tek bir çizgi şeklinde algılanmakta ve aynı zamanda optik bir hataya sebebiyet vermektedir (Şekil 9).

Şekil 9. İşaretin genel formundan kaynaklanan optik sorun

Kaynak: Onur Kuran

Yukarıdaki şekilde, Türk lirası işaretinin küçük punto değerlerindeki kullanımında, işaret formunun bir parçası olan çift çizginin, birbirlerine olan yakınlık ilişkisinden kaynaklanan optik sorun açıkça görülmektedir. Küçük boyutlu kullanımlarda çift çizgi neredeyse hiç algılanmamakla beraber, tek bir çizgi gibi gözükmekte ve aynı zamanda kötü bir leke değeri bırakmaktadır.

Bu bölümde tüm bu sorunlara değinilmesinin sebebi, saptanmış olan bu sorunların çözümlenebilmesi adına bilinmesi gerekliliğidir. İşareti uyarlama süreci öncesinde, bu sorunlar bilinmeli ve hali hazırda olan bu sorunların yapılan uyarlamalarla birlikte çözülmeye çalışılması gerekmektedir.

3.2. Türk Lirası İşaretinin Farklı Yazı Karakterlerine Uyarlanması Süreci

Türk Lirası işaretine uyarlamalar yapılırken, herşeyden önce uyarlama yapılması istenen yazı karakterlerinin anatomik yapıları incelenerek hareket edilmeli ve saptanmış olan sorunların çözümleri amaçlanılmalıdır. Tüm bunlarla birlikte, Merkez Bankası tarafından belirlenmiş olan Türk lirası işaretinin, resmi şekilde belirlenmiş olan biçimsel yapısının da bozulmadan uyarlamaların yapılması gerekmektedir.

James Craig ve Irene Korol Scala, Designing with Type The Essential Guide to Typography adlı kitaplarında, herhangi bir yazı karakterini tanımlayabilmek ve o yazı karakteri hakkında fikir sahibi olabilmek için öncelikle, o yazı tipi içerisinde karakteristik özellikler taşıyan harfleri incelemenin gerekli olduğundan bahsetmektedirler. Craig ve Scala'ya göre karakteristik özelliklere sahip olan bu harfler; büyük harf R, T, W ile küçük harf a, e, g, h ve o olarak gösterilmektedir. Bu harfler anatomik yapı olarak incelendiği takdirde, yazı tipinin genel özellikleri ve karakteristiği hakkında ipuçları vereceklerdir (Craig ve Scala, 2006: 26).

Yazı karakterlerinin karakteristik özelliklerinin belirlenmesinde, farklı hat kalınlıklarına sahip olmaları ve farklı tırnak yapıları taşımaları da göze çarpan yapısal özellikler olarak görülmektedir. Yazı karakterlerinin hat kalınlıkları gözlenildiği takdirde, hat kalınlığı üzerindeki ince ve kalın olan kısımlar arasındaki kontrastlık oranları görülebilmektedir. Craig ve Scala'ya göre, Garamond yazı karakteri gibi eski tip sınıflandırmaya giren yazı tiplerinin ince ve kalın hat kalınlığı arasındaki kontrastlık oranı düşük yapıdadır. Geçiş dönemi yazı tipleri ele alındığında bu oran daha da

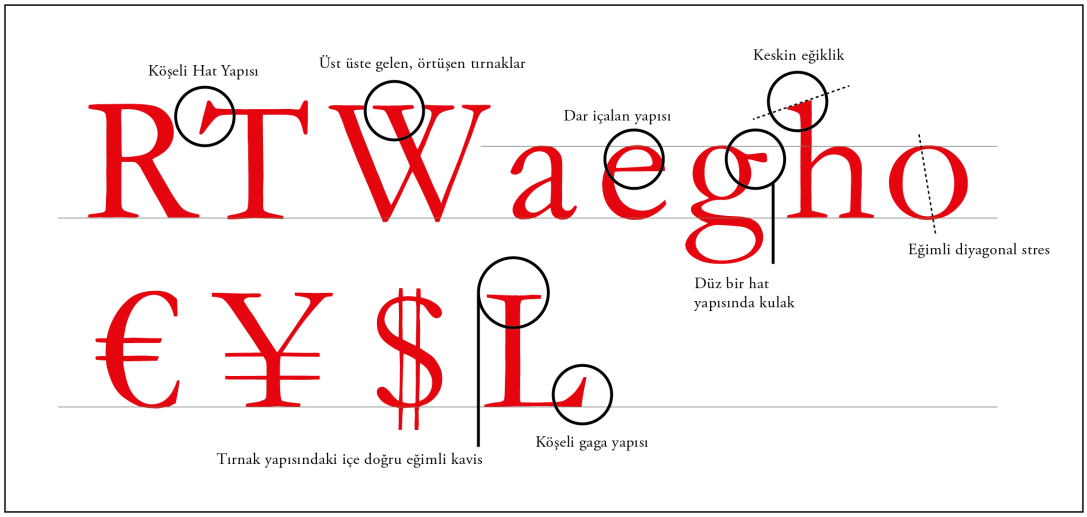
yükselerek artmakta ve modern yazı karakterleri gözlenildiğinde ise kontrastlık oranı maksimum seviyeye çıkmaktadır. Modern yazı karakterlerinden sonra ise, düşük kontrastlık oranına sahip olan kare serif yazı tipleri ile yeniden dönüş yaşanmış ve ardından eşit hat kalınlığına sahip yazı tipleri tasarlanmıştır.

Tırnak yapıları da yazı karakterlerinin bir diğer önemli karakteristik özellikleri arasında bulunmaktadır. Eski tip yazılardan, tırnaksız yazı karakterlerine kadar olan süreç içerisinde yazı karakterlerinin tırnak yapılarında da değişim gözlemlenmektedir (Craig ve Scala, 2006: 26). Bu bağlamda, Türk lirası işaretinin farklı yazı karakterlerine uyarlanılması sürecinde, öncelikle bu veriler kullanılarak, uyarlanılması istenen yazı tipinin karakteristik harflerinin, hat kalınlıklarının ve tırnak yapılarının yakın bir mercekte ele alınması gerekmektedir. Karakteristik harfler olarak belirtilmiş olan R, T, W, a, e, g, h ve o harflerinin yanında, uyarlanılması düşünülen yazı tipi içerisindeki diğer para birimi işaretleri ve büyük harf L'nin biçimsel yapısının da ele alınarak incelenmesinin faydalı olduğu görülmektedir. Gösterilmekte olan tüm bu karakteristik özellik barındıran harflerin yanı sıra, yazı tipi ailesinin tamamı incelenerek, önemli bir karakteristik özellik taşıdığı görülen farklı harflerin de saptanması ve ele alınması unutulmamalıdır (Şekil 10).

Şekil 10. Garamond yazı tipi ve incelenen karakteristik harfler ve türdeş işaretler

Kaynak: Onur Kuran

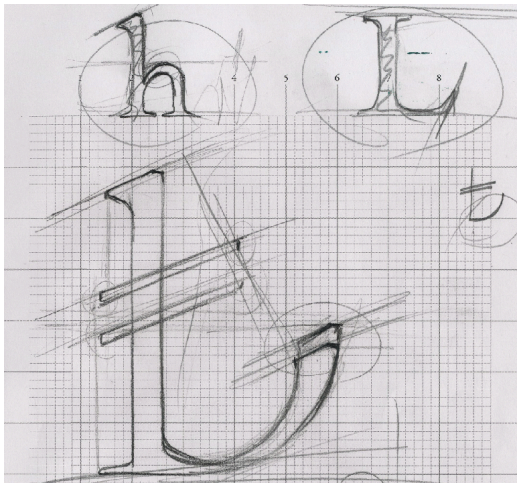
Şekil 11. Garamond yazı tipi içerisinde incelenen harflerin ve işaretlerin yapısal özelliklerinin saptanması

Kaynak: Onur Kuran

Yöntem olarak belirlenmiş olan, karakteristik harfler ve türdeş işaretlerin incelenmesinin ardından, saptanmış olan tüm anatomik özellikler, uyarlama süreci için bir başlangıç verisi olabilmektedir. Türk lirası işareti uyarlama süreci ancak bu noktadan sonra sağlıklı bir şekilde başlayacaktır. Bu noktada, gözlemlenmiş olan tüm anatomik özelliklerden yararlanılarak farklı tasarımlar yapılmalı, eskizler üzerinden birçok farklı alternatif oluşturulmalı ve uyarlama için temel oluşturabilecek en uygun tasarımlar ve karakteristik özellikler belirlenmelidir (Şekil 11).

Garamond yazı tipi incelendiği takdirde, anatomik yapı olarak; eğimli bir diyagonal stres, küçük harflerde görülen dar içalan yapıları, örtüşen tırnak yapısı, köşeli ve keskin gaga yapısı, düz biçimde uzanan kulak yapısı gibi özellikler görülmektedir. Garamond yazı karakterinin tırnak yapısında görülen önemli bir diğer karakteristik özelliği ise, tırnak yapısındaki içe doğru olan eğimli kavistir.

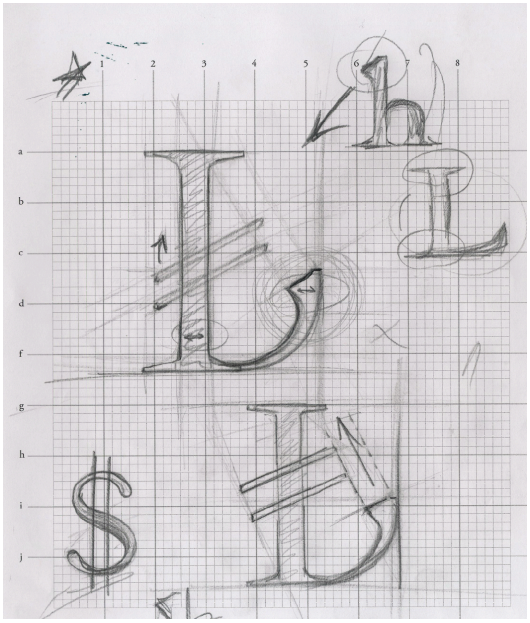
Birçok eskiz çizimleri ile birlikte saptanmış olan tüm bu karakteristik özellikler kullanılarak, Türk lirası işaretinin yapısına uyarlanılmaya çalışılmıştır. Bu karakteristik özellikli harflerin biçimsel formları ve anatomik yapılarının yansıtılabilmesi ile Türk lirası işaretini uyarlama süreci birbirlerine doğrudan bağlantılı olmaktadır.

Görsel 61. Küçük h karakteri baz alınarak çizilmiş olan Türk lirası işareti uyarlama eskizi çalışmalarından bir örnek

Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

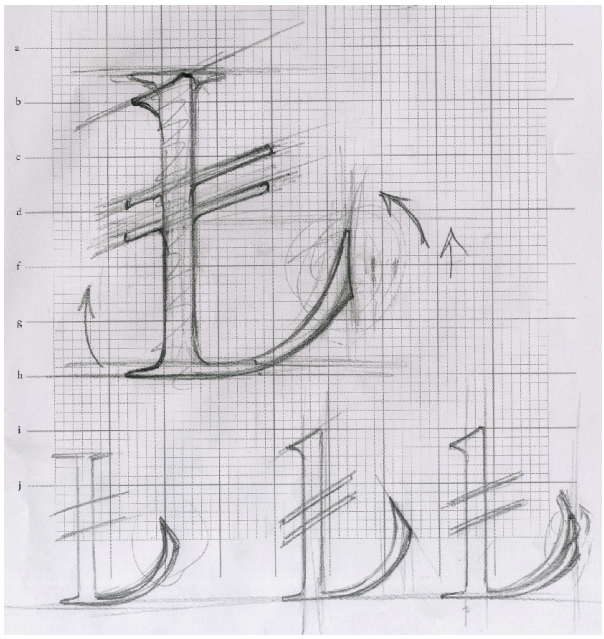
Görselde görülmekte olduğu gibi, Garamond yazı tipi içerisinde bulunan küçük h karakterinin üst gövde formu, Türk lirası işaretinin hem üst gövde formuna, hem de gaga formuna uyarlanarak birçok eskiz çizimi gerçekleştirilmiştir (Görsel 61). Küçük h karakterinde saptanmış olan karakteristik özellik, işaretin gaga formuna uyarlanarak farklı alternatif eskizleri ile de çizilmiş ve saptanmış olan tüm farklı karakteristik özellikler denenerek işaretin formu oluşturulmaya çalışılmıştır (Görsel 62).

Görsel 62.Küçük h karakterini gaga formuna uyarlama eskizlerinden bir örnek

Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Eskiz çalışmaları sırasında sadece saptanmış olan karakteristik özelliklerin yansıtılmasının yanı sıra, işaretin Merkez Bankası tarafından resmi şekilde belirlenmiş yapısal özellikleri bozulmadan uyarlanılmaya çalışılması esas alınmaktadır. Bu bağlamda işarette görülmekte olan dairesel yay formu mümkün olduğunca bozulmadan eskiz çizimleri sürdülmüştür. Bunlarla birlikte, yazı tipi içerisinde bulunan diğer para birimi işaretlerinden yola çıkılarak, farklı karakteristik özellikler de kullanılmaya çalışılmıştır (Görsel 63).

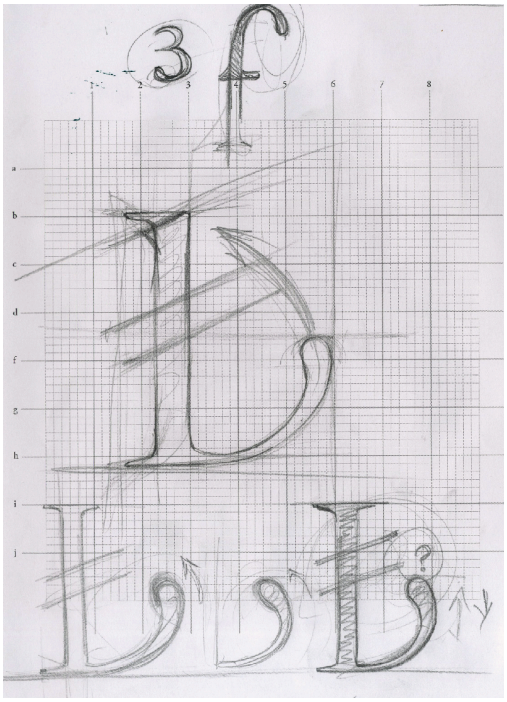
Görsel 63. Garamond yazı tipi içerisinde bulunan Avro işaretinin kanca formundan baz alınarak yapılmış olan uyarlama eskizlerinden bir örnek

Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Tüm eskiz çizimleri sırasında, para birimi işaretlerinde bulunan çift çizginin, en uygun biçimde ve gözü rahatsız etmeyecek şekilde çizilmesinin ve belirlenmesinin de çok önemli olduğu görülmektedir. Birbirine çok yakın çizilmiş çizgilerin, küçük punto değerlerinde kullanıldığında görsel ve yapısal sorunlara yol açtığı saptanmıştır. Çizgiler arasında gereğinden fazla açıklık olduğu takdirde, işaretin genel formunun yine ciddi şekilde bozulduğu saptanmaktadır.

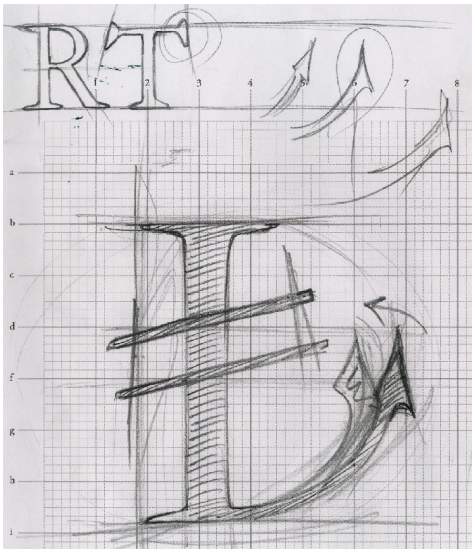
Yukarıdaki bölümde bahsedildiği gibi, sadece belirlenmiş olan karakteristik özellik bulunduran harfler ve türdeş işaretlerin formları ile yetinilmeyerek, yazı karakteri içerisinde bulunan farklı karakterler veya rakamlar üzerinde saptanmış olan formlar ile

de birçok farklı eskiz çalışması yapılarak en doğru sonuca ulaşılması hedeflenmektedir. Bu bağlamda, Garamond yazı tipi içerisinde, küçük f karakterinin uç yapısı ve 3 rakamının biçimsel yapısı da eskiz çalışmaları içerisinde birçok kez çizilerek, Türk lirası işareti uyarlama örnekleri eskizlerle ifade edilmeye çalışılmıştır (Görsel 64).

Görsel 64. Küçük f ve 3 karakterinin baz alındığı uyarlama eskizlerinden bir örnek

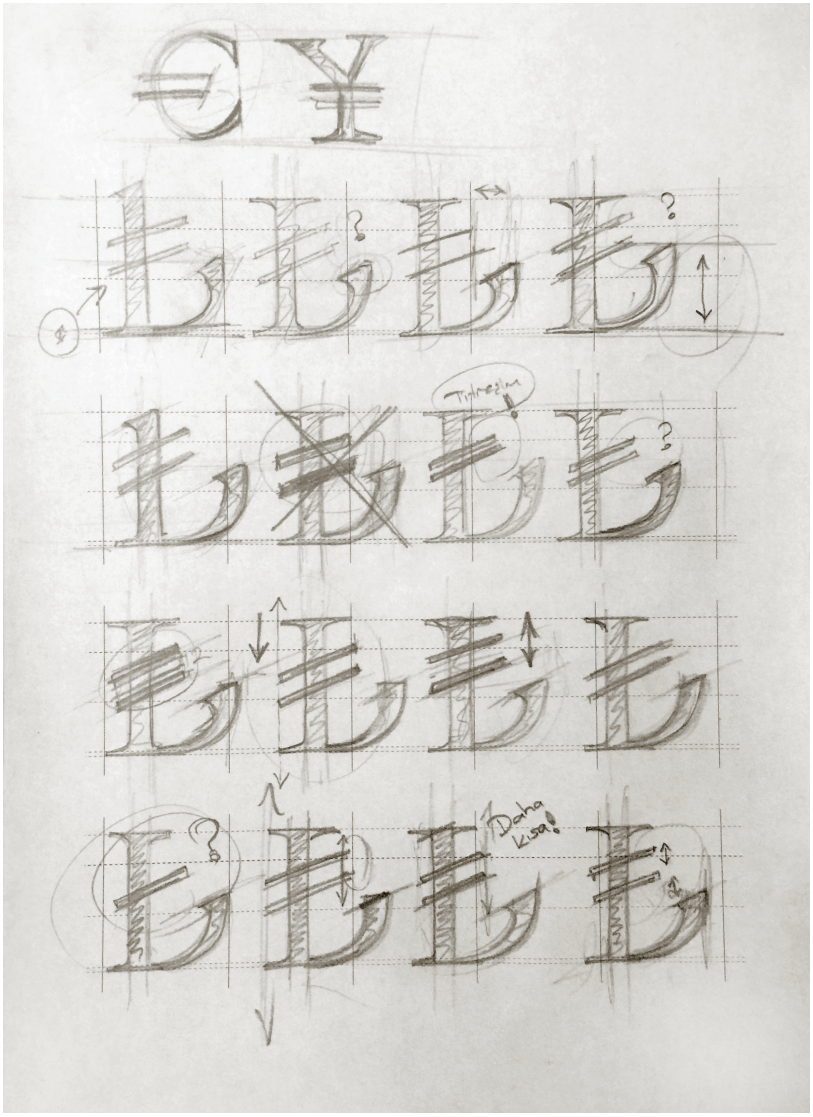
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 65. R ve T karakterinin baz alındığı uyarlama eskizlerinden bir örnek

Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Eskiz çalışması sırasında önemli olan, saptanmış tüm karakteristik özelliklerin defalarca çizilerek denenmesi ve en doğru uyarlama biçimlerinin dijital ortama aktarılmasıdır. Türk lirası işaretinin yapısından kaynaklı olan içalan titreşim sorunu ve optik sorunun da eskiz çalışmaları sürdürülürken çözümlenmesi ve/veya çizilen eskizlerle birlikte bu sorunları yapısında taşıyan eskizlerin saptanarak, yapısında sorun barındırmayan çizimlere sonraki aşamalarda yer verilmesi çok önemlidir. İşaret formu üzerinde bulunan çift çizginin birbirine olan yakınlığı, hat kalınlıkları ve gaga formuna olan yakınlık-uzaklık ilişkisi birçok kez çizilerek denenmelidir (Görsel 66). Mümkün olduğu ölçüde bu sorunların da ortadan kaldırılması, uyarlanılan işaret formunun en doğru biçimlerine ulaşabilmeyi sağlamaktadır.

Görsel 66. Eskiz çalışmalarından örnek bir sayfa

Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Çizilen eskizler üzerinden seçilmiş olan farklı formlar, tüm bu süreç tamamlandıktan sonra dijital ortama geçirilmelidir. Sayısal ortama geçirilirken vektör tabanlı yazılım programlarının kullanılması gerekmektedir. Eskiz çizimlerinin sayısal ortama aktarımı gerçekleştikten sonra uyarlamalar üzerinden bazı düzenlemeler tekrar yapılabilmektedir.

Bu zamana kadar yapılmış olan tüm çalışmalar, saptamalar, eskizler ve dijital ortama aktarma işlemleri herhangi bir yazı karakteri içerisinde Türk lirası işaretini yorumlayarak uyarlamaya yönelik çalışmalardır. Bir sonraki adım olarak, uyarlaması gerçekleşen Türk lirası işaretini, "Yazı Tipi Düzenleme Programları (Font Editors)" kullanarak, bir yazı tipi içerisine ekleme işlemini gerçekleştirmek ve eklenen yazı tipini çalışır hale getirebilme işlemleri izlemektedir.

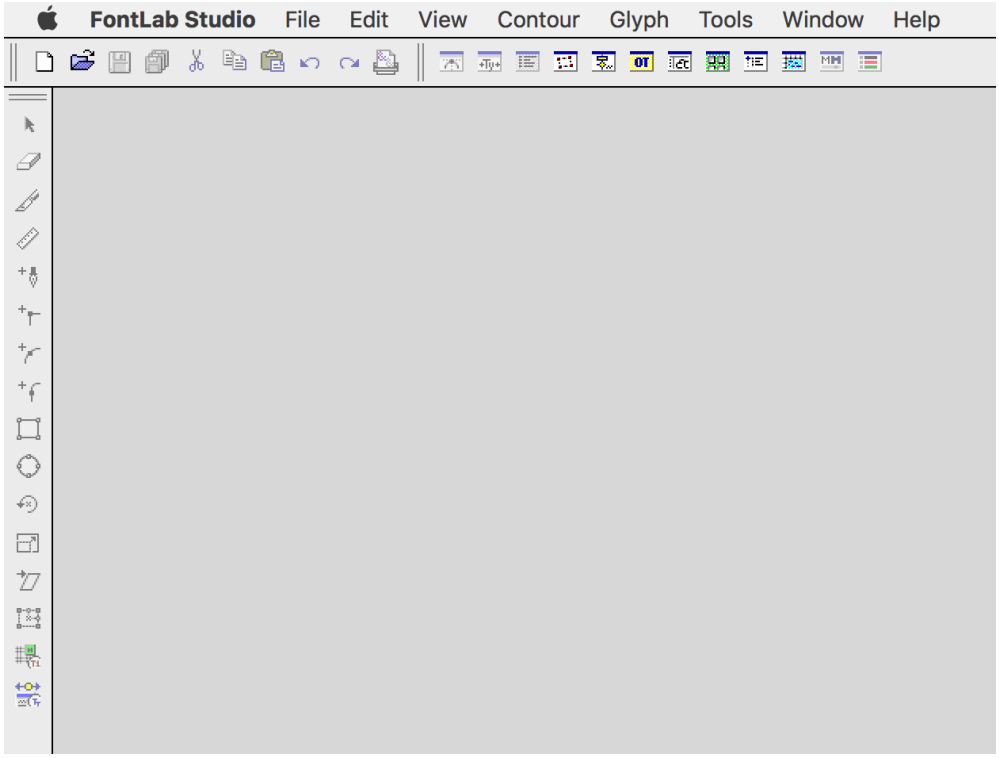
Yazı tipi düzenleme programları, çizilmiş ve yapısı belirlenmiş karakterlerden oluşan ve glif adı verilen kutucuklar içerisinde, bu karakterlerin tanımlamalarının gerçekleştirilmesini sağlayarak, karakterleri çalışan bir yazı tipi haline getiren yazılım programlarıdır. Bu programlarda aynı zamanda birçok farklı ayarlamalar ile farklı düzenleme seçenekleri de mevcuttur. Yazı tipi düzenleme programlarının içerisinde, direkt olarak dijital şekilde çizim yaparak karakter tasarımı gerçekleştirmeye yönelik araçlar da bulunmaktadır. "Çoğu tasarımcı, doğrudan yazı tipi düzenleme programları içerisinde çalışarak, çizmek veya glifleri düzenlemek istemez (Earls, 2002: 148)". Bunun sebebi ise illüstrasyon yapımı için özel olarak yapılmış olan yazılım programlarının işlevlerinin bu hususta daha iyi ve daha esnek şekilde çalışmasıdır.

Yazı tipi düzenleme programlarından bilinirliği ve kullanımı en yaygın yazılımlardan biri FontLab Studio olarak bilinmektedir. Fontlab Studio yazılımı haricinde, Macromedia Fontographer yazılımı ve Glyphs adlı yazılım diğer sıkça kullanılan yazılımlardan bazıları olarak verilebilir.

Fontlab Studio yazı tipi düzenleme programı, teknik açıdan ciddi bir bilgi birikimi ve tüm bunlara ek olarak, yazılım bilgisi ile birlikte profesyonel şekilde kullanılması gereken önemli bir yazılım programıdır. Bu bağlamda, Fontlab Studio programı içerisinde bileşik harfler (ligatures) yapımından faydalanılarak, "TL" kısaltmasını bileşik harf şekline getirip, T ve L harflerini klavyemizde ard arda yazdığımız zaman, tasarlanmış olan Türk Lirası işaretinin nasıl ortaya çıkarılacağını gösteren bir yöntem

burada gösterilmektedir. Program içerisinde bileşik harfler eklemenin birbirine benzer farklı yöntemleri mevcuttur. Bu yöntemlerden bir tanesi burada anlatılmaktadır.

FontLab Studio programı ilk olarak açıldığı zaman ekrana aşağıdaki gibi bir görüntü gelmektedir. Üst menüleri ve kısayol sekmeleri ile birçok özelliğe ulaşım sağlanmaktadır. Bunların yanında sol tarafta dikey şekilde hizalanmış bir araç çubuğu da bulunmaktadır (Görsel 67).

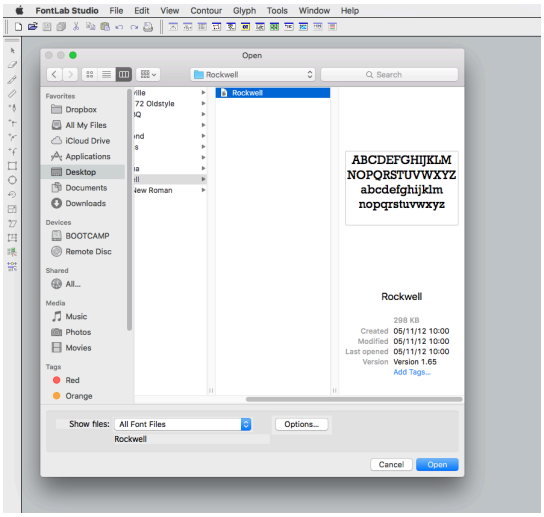
Görsel 67. FontLab Studio programının arayüzü

Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Program açıldıktan sonra öncelikle yapılması gereken iş, Türk Lirası işareti uyarlaması gerçekleştirilmiş olan yazı tipini bu programla birlikte açmaktır. Bu işlemi Dosya (File) menüsü içerisinde, "Aç (Open)" veya "Yüklenmiş Olan Yazı Tipini Aç (Open Installed)" sekmeleri ile yapmak mümkün olmaktadır.

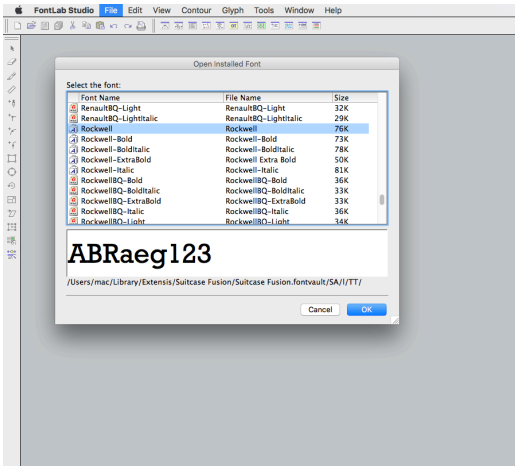
Aç sekmesi seçildiğinde, sistem dosyaları içerisinden düzenleme yapmak istenilen yazı tipini kullanıcının fare yardımı ile bulması gerekmektedir. Yüklenmiş olanı aç sekmesi tıklandığında ise, sisteme yüklü ve aktif halde bulunan tüm yazı tiplerinin bir listesi

karşımıza çıkmaktadır. Uyarlama yapılmak istenen yazı tipi, işletim sistemi içinde aktif ise burada gözükmektedir (Görsel 68, Görsel 69).

Görsel 68. "Aç" sekmesi ile işleme başlamak

Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

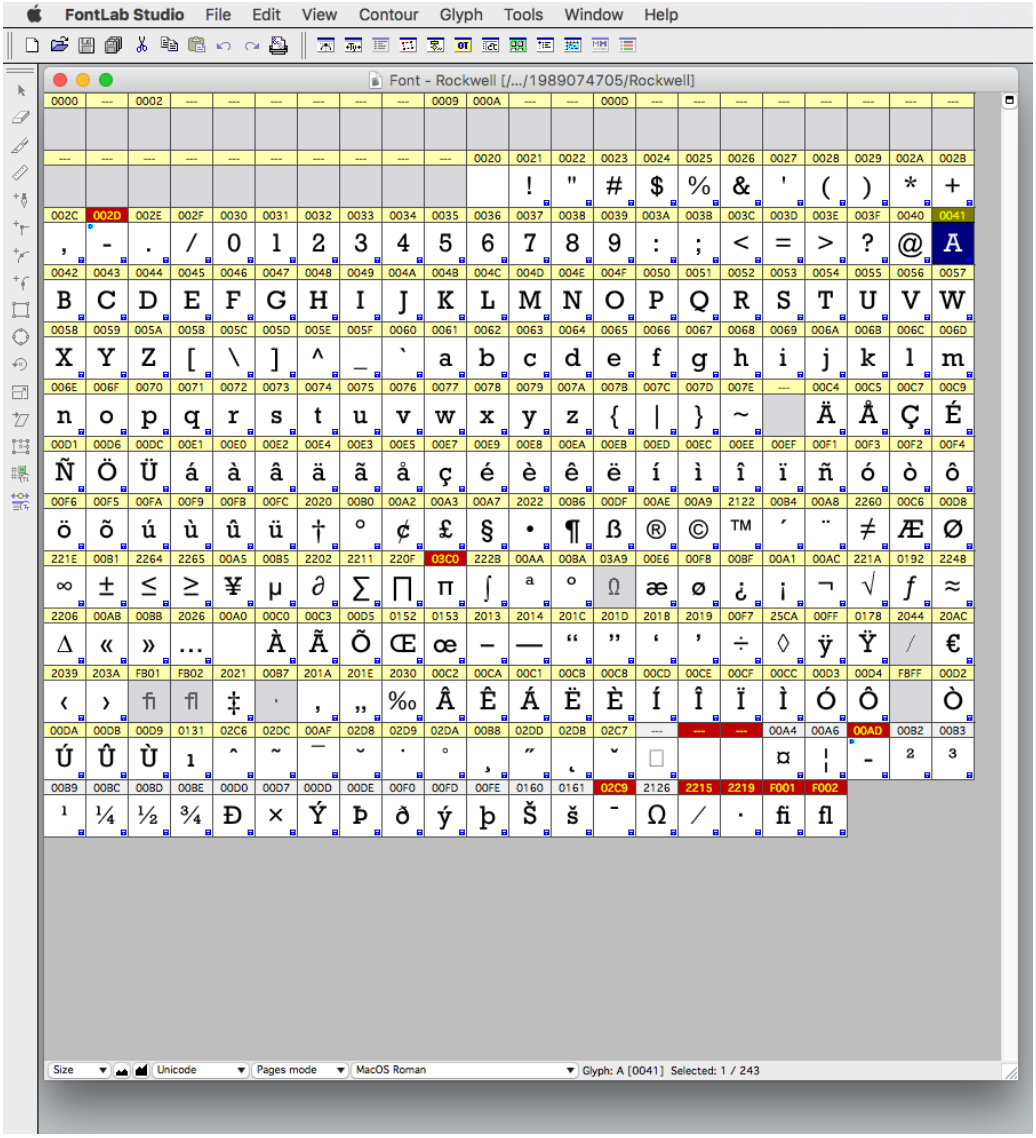

Görsel 69. "Yüklenmiş olan yazı tipini aç" sekmesi ile işleme başlamak

Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

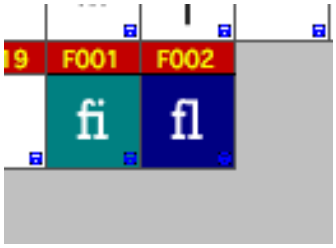
Uyarlaması yapılmak istenen yazı tipi seçildikten sonra, aç veya tamam sekmelerine tıklanarak bu yazı tipinin programda açılması sağlanmaktadır. Seçilen yazı tipi programda açıldığında, yazı tipinin sahip olduğu tüm karakterler, glifler şeklinde gösterilmekte olan bir sunum şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Yazı tipinin sahip olduğu tüm karakterlerin görüldüğü bu alanda, klavye üzerinde hangi tuşa basılırsa, basılmış olan tuş üzerindeki rakam, harf veya kombinasyonun içerdiği karakter, aktif şekilde ve

koyu mavi bir renkte görünerek kullanıcı karşısına sunulmaktadır (Görsel 70). Yazı tipi içerisindeki bileşik harfler burada görülebilmektedir (Görsel 71).

Görsel 70. Uyarlama yapılacak olan Rockwell yazı tipinin FontLab Studio ile açılması

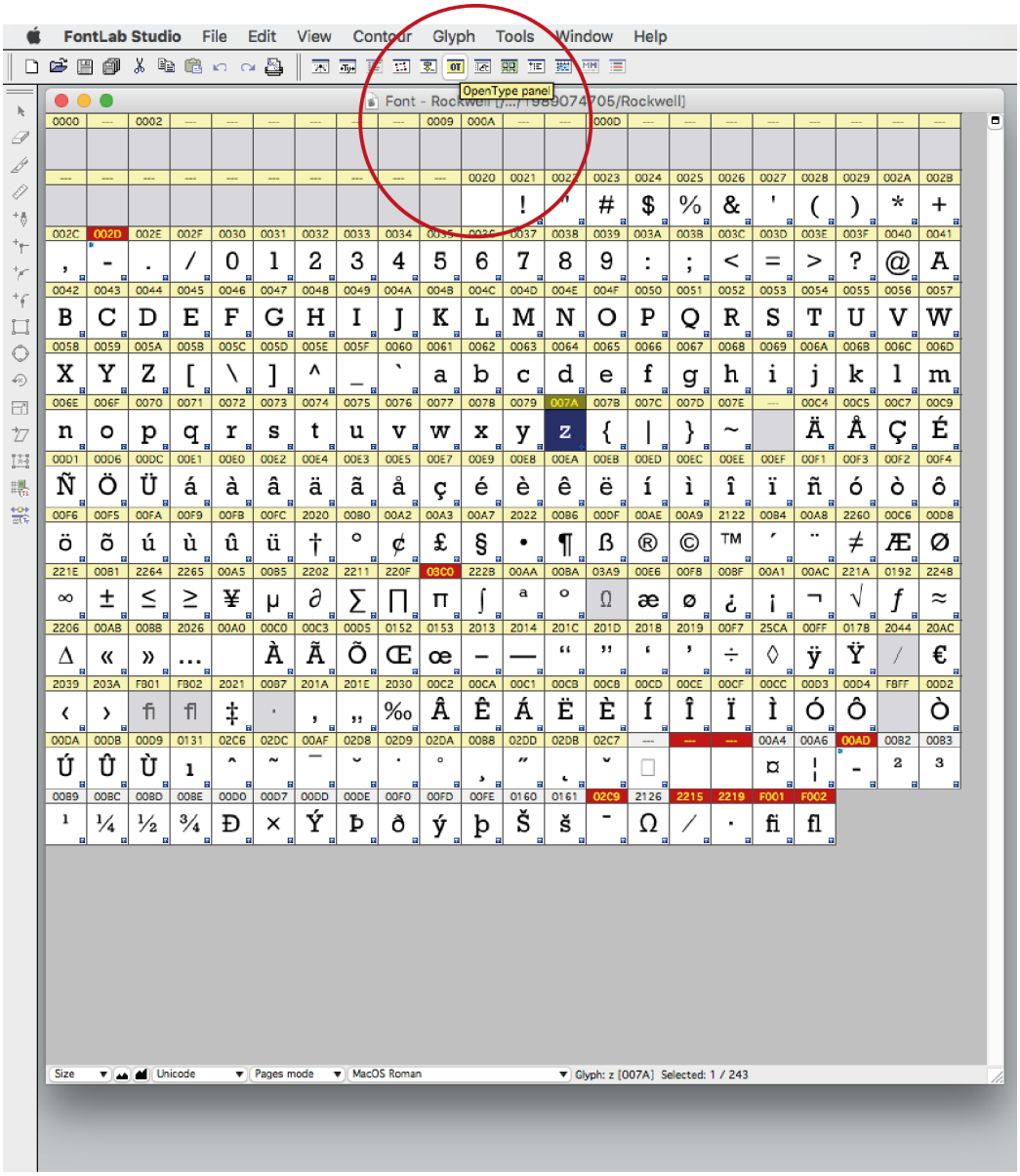
Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görsel 71. Menü içerisindeki bileşik harflerden örnekler

Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Program menüsü içerisinde OpenType sekmesi ile bileşik harf eklenebilmektedir. OpenType sekmesi, üst menü üzerinde, Pencere (Window)/Paneller (Panels)/OpenType sekmeleri sırayla seçilerek açılabilmektedir. Diğer bir seçenek ise menü çubuğunda var olan OpenType kısayoluna tıklamaktır (Görsel 72).

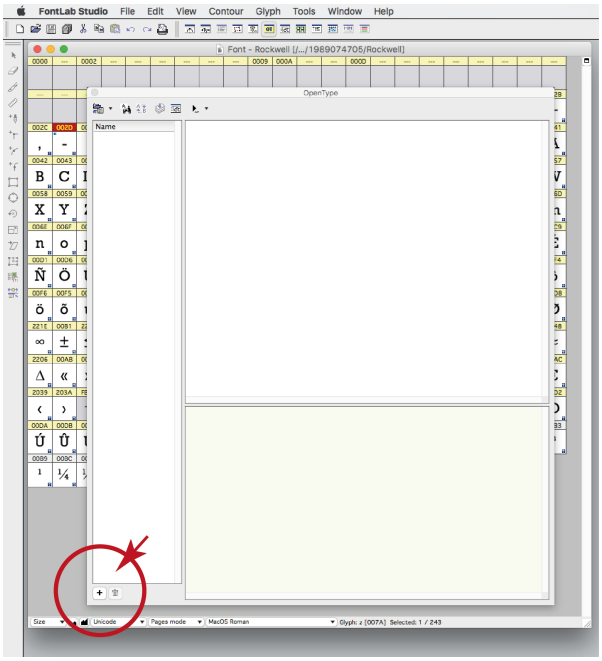

Görsel 72. OpenType sekmesinin menü çubuğundaki kısayolu

Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

OpenType sekmesi açıldığında kullanıcı karşısına ayrı bir pencere içerisinde ve iki sütun düzeninde bir bölüm gelmektedir. Bu esnada, pencere üzerindeki sol tarafta yer alan sütunun en altında "özellik ekle (add feature)" bölümüne tıklanılması

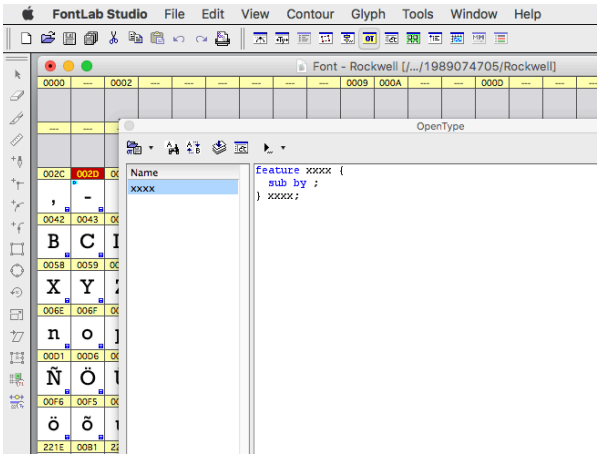
gerekmektedir. Bu bölüme tıklanılması ile açılmakta olan pencere ve tıklanılması gereken sekme aşağıda gösterilmektedir (Görsel 73).

Görsel 73. OpenType penceresi içerisinde özellik ekleme sekmesi

Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

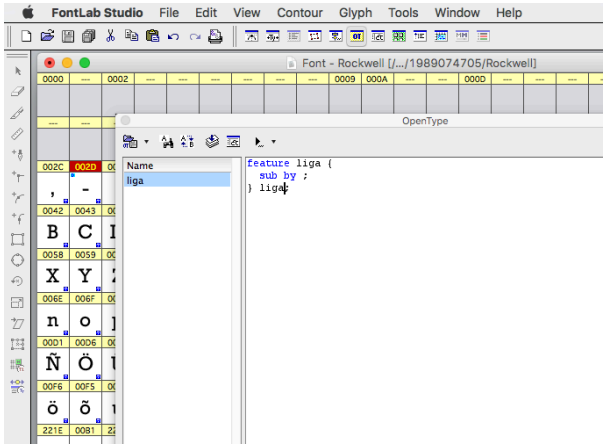
Özellik ekleme tuşuna basılması ile birlikte, opentype penceresi üzerindeki sol ve sağ sütun içerisinde, sayısal olarak kodlanmış bir bölüm gelmektedir. Görülmekte olan kodlama alanı aşağıda gösterilmektedir (Görsel 74).

Görsel 74. Açılan kodlama alanı

Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

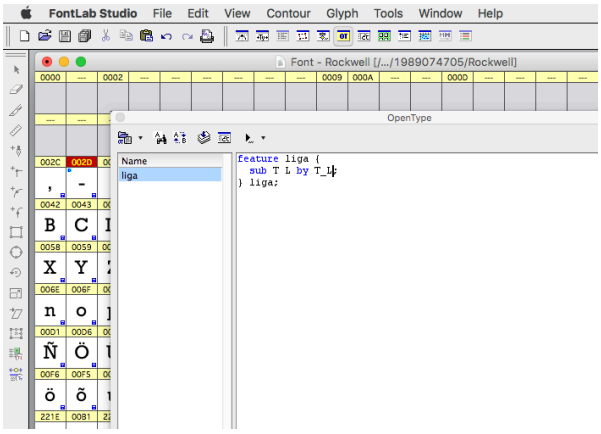
Bu bölüm üzerinde kodlama işlemleri yapılarak birçok farklı özellik eklenebilmektedir. Bileşik harf eklemek için, ilk olarak “xxxx” yazılmış tüm alanlardaki bölümlerin “liga” kodu ile değiştirmesi gerekmektedir. Bu bölümlere yazılması gereken kod liga, bileşik harf (ligatures) eklenebilmesini sağlamaktadır (Görsel 75).

Görsel 75. Kodlama örneği

Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Kod yazıldıktan sonra, birkaç ekleme daha yapılması gerekmektedir. Sağ sütun içerisindeki kod alanının ikinci satırında “sub” ve “by” kodlarının arasına, birer kez olmak üzere boşluk bırakılarak, büyük harf T ve L harflerinin yazılması gerekmektedir. Bir sonraki adımda ise, “by” kodundan sonra aralarına alt çizgi eklenerek “T_L” yazılması ve boşluk bırakılmadan noktalı virgül işareti eklenmesi gerekmektedir. Tüm bu işlemler aşağıda örneklenmiştir (Görsel 76).

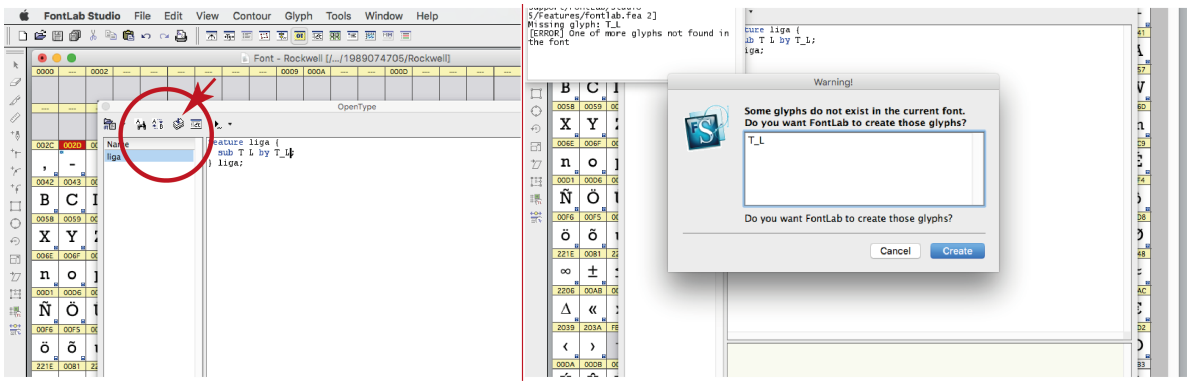

Görsel 76. Bileşik harf ekleme kodu ile TL bileşik harfi ekleme

Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

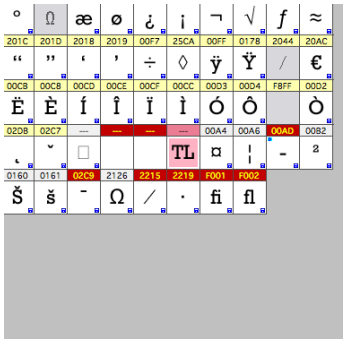
Görülmekte olan alana büyük harfle T ve L yazılmasının sebebi, büyük harflerde olan bir bileşik harf glifi eklemektir. Küçük harflerle (miniskül) t ve l kodu yazmak, küçük harfler içermekte olan bir glif ekleyecektir. Bu bağlamda, yazım dilinde daha çok küçük harflerin kullanılmakta olması ve aynı zamanda Türk lirası işaretinin uyarlamasını yaparken genel olarak büyük harf L formunun baz alınarak tasarımın uyarlanması sebepleriyle, kodun yazılması aşamasında büyük harf T ve L kullanılarak işlem yapılmasının daha yararlı olduğu görülmektedir.

Bir sonraki kısımda, OpenType penceresi üzerindeki menü çubuğunda "Derle (compile)" sekmesine tıklanılması gerekmektedir. Yazılmış olan kodları derlemek ve çalıştırmak adına bu sekmeye tıklanması şarttır. Bu sekme tıklanıldığı zaman ise, ekrana T ve L bileşik harflerinden oluşan bir glifin yazı tipi içerisinde bulunmadığı uyarısı gelmektedir. Uyarının içeriğinde; "Bu harfleri içeren glif oluşturulmasını ister misiniz?" şeklinde bir menü ve menünün alt kısmında "Oluştur (Create)" sekmesi görülmektedir. Oluştur sekmesine tıklanıldığında ise, T ve L büyük harflerini içeren yeni bir glif yazı tipine eklenmektedir (Görsel 77).

Görsel 77. Sol tarafta "derle (compile)" sekmesi, sağ tarafta ise derle sekmesine basıldıktan sonra gelecek olan uyarı görüntüsü

Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

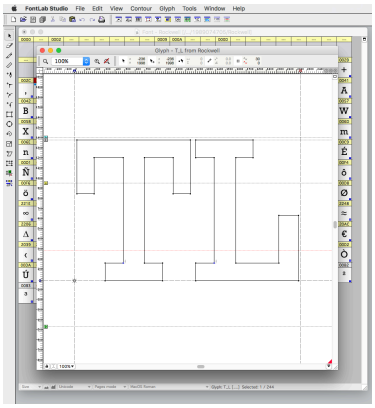

Görsel 78. Oluşturulan TL bileşik harf glifinin görünümü

Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Görülmekte olduğu gibi, yazı tipi açıldığında ana ekrana gelen glifler içerisine TL glifi de eklenmiş olarak gözükmektedir (Görsel 78). TL glifine çift tıklanarak açıldığında ise, yazı karakteri içerisinde yer alan T ve L büyük harflerinin yan yana yer aldığı bir glif ve çizim kullanıcı karşısına çıkmaktadır (Görsel 79).

TL bileşik harf glifi eklenilmesinin başka bir yöntemi ise, direkt olarak üst menü çubuğu üzerinde Glif (Glyph)/Glif Oluştur (Generate Glif) sekmesine tıklanılmasıdır. Bu işlem yapıldığı takdirde glif oluşturma penceresi açılmaktadır. Bu pencerede alt alta görülmekte olan iki bölüm ve onların altında bulunmakta olan bir takım sekmeler görülmektedir. Ekleme yapılması için, üst bölüme aralarında alt çizgi işareti bulunan "T_L" yazılmalıdır. Burada unutulmaması gereken nokta, bu yöntem kullanılarak bileşik harf eklenebilinmesi istenilirse, bu işlemlerden sonra yine OpenType menüsünün açılması ve yine üstteki işlemlerin sırayla yapılması ve kodların girilmesi gerekliliğidir.

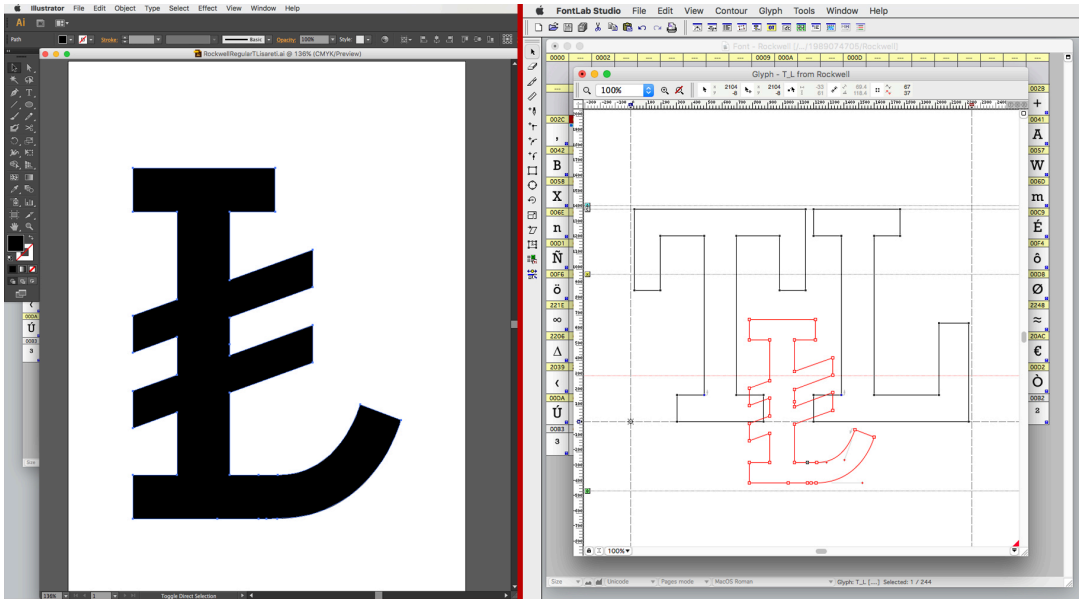

Görsel 79. T_L glifinin Rockwell yazı tipinde görüntüsü

Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Glif penceresi açıldıktan sonra, sol tarafta bulunan araç çubuğu içerisindeki sekmeler aktif hale gelmektedir. Araç çubuğu içerisinde bulunan sekmeler ile çizim yapılabilmekle birlikte, seçme, silme, kesme, ölçme, dikdörtgen ve dairesel biçim ekleme, döndürme, köşe ekleme, kavis ekleme vb. farklı özellikler bulunmaktadır.

Bir sonraki adımda, daha önceden yorumlanarak uyarlanılmış olan Rockwell yazı tipi normal ağırlığındaki Türk lirası işaretini, oluşturulmuş olan T_L bileşik harf glifinin içerisine eklemek gelmektedir. Bu işlem çok kolay yapılabilmektedir. Adobe Illustrator programı ile vektörel şekilde çizilmiş olan Türk lirası işaretini sadece kopyalayıp, FontLab Studio programı içerisindeki glif penceresine yapıştır komutu ile eklemek bu işlemi gerçekleştirmektedir (Görsel 80).

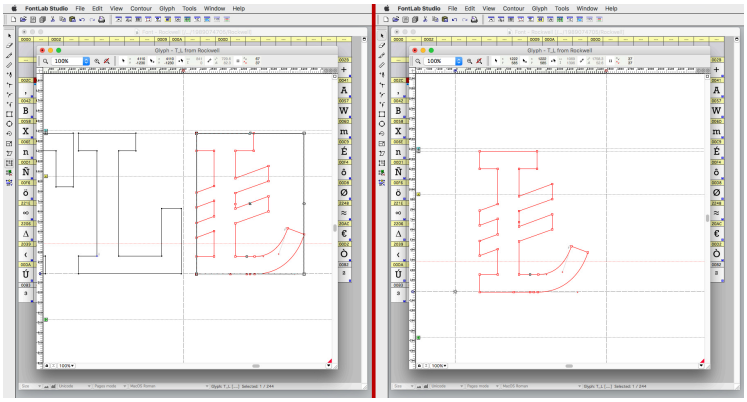

Görsel 80. Sol tarafta Adobe Illustrator programında yapılan çizim, sağ tarafta FontLab Studio programına kopyalanması

Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Kopyalanarak FontLab Studio programına aktarımı gerçekleştirilmiş olan uyarlamanın, glif penceresine aktarıldıktan sonra, işaretin glif içerisindeki konumunun ayarlanılmasında, TL glifi içerisinde bulunan büyük harf L işe yaramaktadır. Uyarlaması yapılmış olan işaretin, L harfinin yüksekliği ve konumuna getirilmesi ve sonrasında glif içerisindeki T ve L harflerinin silinmesi gerekmektedir. Bu işlemler ise, glif penceresi açıkken aktif hale gelen, sol taraftaki araç çubuğu üzerindeki

“Ölçeklendir (Scale)” ve “Serbest Değiştirme (Free Transform)” sekmeleri yardımı ile kolayca yapılabilmektedir (Görsel 81).

Görsel 81. Türk lirası işaretinin glif penceresi içerisinde konumlandırılması

Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Glif penceresi içerisinde işaretin konumlandırma işlemi de gerçekleştirildikten sonra, pencere kapatılabilir. Glif penceresi kapatıldıktan sonra, ana ekrandaki T_L ismindeki glifin ekrandaki görünümü değişmiş olmaktadır. Aktarılmış olan Türk lirası işareti, glif içinde görülmektedir (Görsel 82).

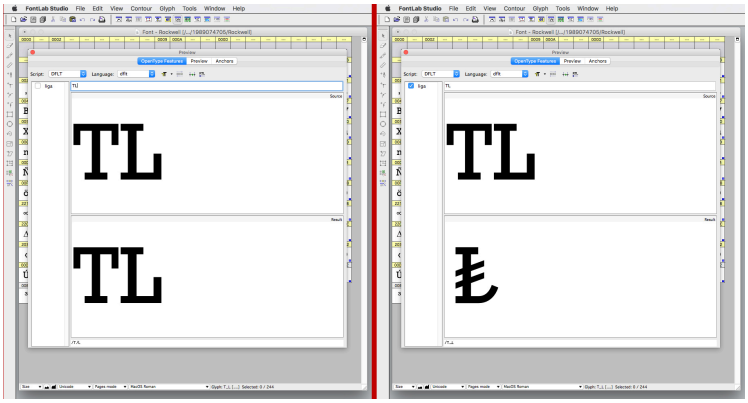

Görsel 82. Türk lirası işaretinin görünümü

Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

FontLab Studio programının üst menüsünde bulunan OpenType sekmesinin, sağ tarafında Önizleme (Preview) sekmesine tıklanıldığı zaman, kullanıcı karşısına yeni bir pencere açılmaktadır. Önizleme penceresinin sol tarafında bulunan sütunda, daha önceden kodlaması gerçekleştirilen “liga” sekmesinin olduğu görülmektedir. Önizleme penceresinin sağ üst bölümüne “TL” yazıldığı takdirde, sağ alt bölümde de “TL” yazısı

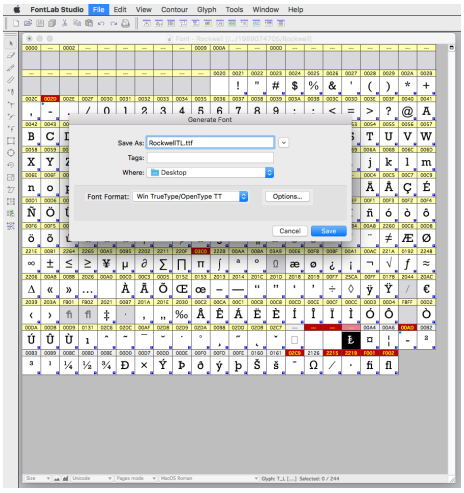
görülmektedir. Önizleme penceresinin sol tarafında bulunan sütun üzerinde liga sekmesi aktif hale getirildiğinde ise, sağ alt taraftaki pencere içerisindeki TL yazısı yerine, uyarlaması gerçekleştirilmiş olan Türk lirası işaret görülmektedir. Bu adımda tüm işlemler doğru bir şekilde gerçekleşmiş olduğu takdirde, açılmış olan yazı tipi içerisine Türk lirası işareti bileşik harf yöntemi ile eklenilmiş olduğu görülmektedir (Görsel 83).

Görsel 83. Türk lirası işaretinin önizleme görünümü

Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Önizleme olarak gözlemlenebilen Türk lirası işaretini artık çalışabilir bir hale getirmek gerekmektedir. Bu işlem için sırasıyla, "Dosya (File)/Yazı Tipi Oluştur (Generate Font)" sekmesi tıklanılmalıdır. Sekmeye tıklanılmasının ardından açılan pencere üzerinde "Kaydet (Save)" sekmesine tıklanılarak Türk lirası uyarlaması eklenilmiş olan yazı tipi içerisinde çalışır hale getirilmektedir (Görsel 84).

Görsel 84. Türk lirası işareti eklenen yazı tipinin kayıt edilerek çalışır hale getirilmesi

Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

Çalışır hale getirilmiş olan Türk lirası işareti eklenilmiş yazı tipi, işletim sistemine yükledikten sonra kullanıma hazır hale gelmektedir. Herhangi bir program içerisinde işaretin çalışıp çalışmadığı kaydedilen yazı tipi aktif hale getirildikten sonra görülebilmektedir. Bileşik harf yöntemi ile eklenilmiş olan Türk lirası işareti, artık klavye üzerinde ard arda büyük harf T ve L yazıldığı takdirde çalışmaktadır (Görsel 85).

Görsel 85. Türk lirası işaretinin yazı tipi içerisinde bileşik harf yöntemi ile çalıştırılması

Kaynak: Fotoğraf: Onur Kuran

3.2.1. Türk Lirası İşaretinin Seçilmiş Olan Yazı Karakterlerine Uyarlanması

James Craig ve Irene Korol Scala'nın, Designing with Type The Essential Guide to Typography adlı kitaplarında, "Beş Klasik Yazı Tipi" adı altında bir bölüm oluşturdukları görülmektedir. Craig ve Scala, yazı karakteri tasarım sürecinin ana prensiplerinin, bu bölümde gösterilen beş temel yazı karakterinin incelenerek sağlanabileceği konusunda bilgiler vermektedirler (Craig ve Scala, 2006: 23). Gösterilmekte olan yazı karakterleri;

- Garamond (Eski Tip)
- Baskerville (Geçiş Dönemi),
- Bodoni (Modern),

- Century Expanded (Kare Serif),
- Helvetica (Tırnaksız, Sans Serif), olarak verilmiştir.

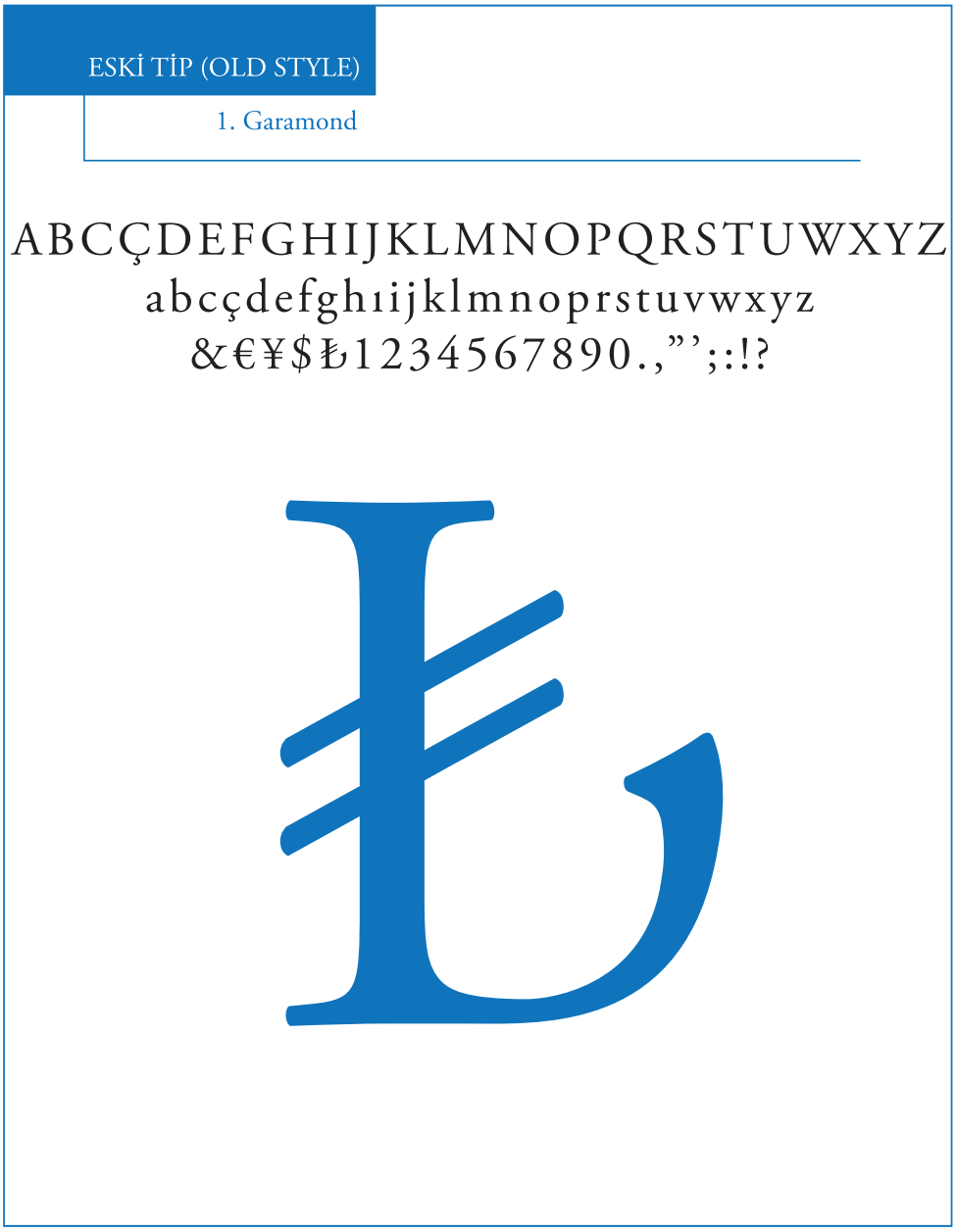
Türk lirası işaretinin farklı yazı karakterlerine uyarlanması sürecinde, bu beş ana grup temel alınmaktadır. Bu bağlamda, beş ana grup sınıflandırması içerisinde değerlendirilen, ikişer farklı yazı tipi seçilerek, toplamda on farklı yazı tipine Türk lirası işareti uyarlanmıştır. Seçilmiş olan yazı karakterleri;

- Garamond (Eski Tip)
- Times New Roman (Eski Tip)
- Baskerville (Geçiş Dönemi)
- Perpetua (Geçiş Dönemi)
- Bodoni (Modern)
- Didot (Modern)
- Rockwell (Kare Serif)
- Boton BQ (Kare Serif)
- Klavika (Tırnaksız, Sans Serif)
- Gill Sans (Tırnaksız, Sans Serif), olmaktadır.

Seçilerek uyarlamaları yapılan yazı tiplerinin temel ağırlıklarında (regular) uyarlamalar tasarlanmıştır. Bu bölümde uyarlanan işaretlerin tasarım aşamalarında, yazı tiplerini türkçeleştirme ve tipografi konularında üstad olarak bilinen sayın Osman Tülü'nün değerli görüşleri alınarak tasarımlar şekillendirilmiştir. Tasarımı gerçekleştirilen uyarlamalar aşağıdaki bölümde sırayla verilmektedir.

3.2.1.1. Garamond Yazı Karakterinde Türk Lirası İşareti Uyarlaması

Garamond yazı karakteri klasik tarzda, eski tip sınıflandırma içerisinde değerlendirilen bir yazı karakteridir. 16. yüzyılda Claude Garamond tarafından tasarlanmış olan karakter tipik bir eski tip karakter olarak görülebilir. Eğik bir strese sahip olan yazı karakterinde, x yüksekliği de dar olarak göze çarpmaktadır. Garamond yazı tipi için yapılmış olan Türk Lirası işareti uyarlaması aşağıda verilmektedir (Şekil 12).

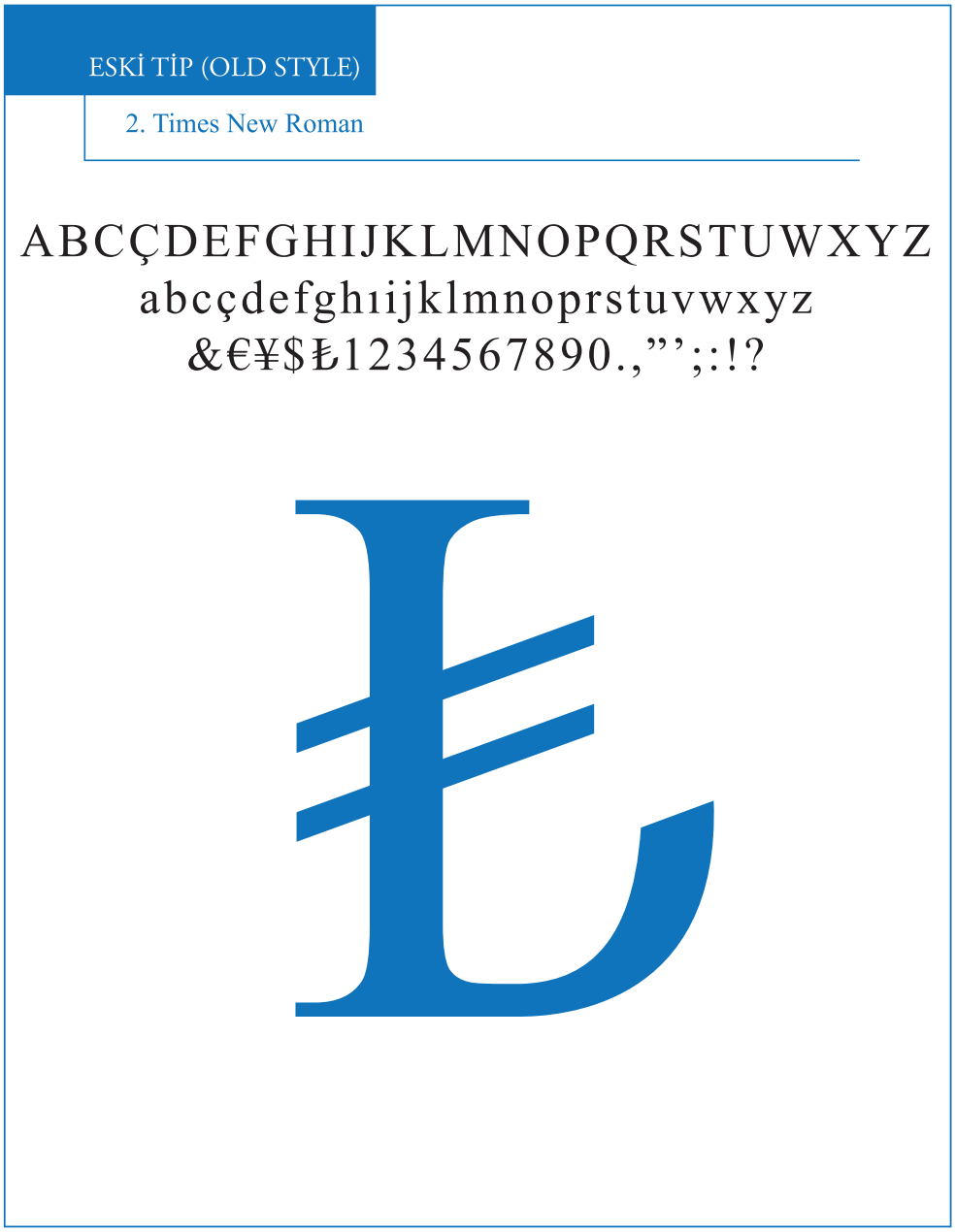

Şekil 12. Garamond yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işareti

Kaynak: Onur Kuran

3.2.1.2. Times New Roman Yazı Karakterinde Türk Lirası İşareti Uyarlaması

1932 yılında, Stanley Morison ve Victor Lardent'ın tasarımını gerçekleştirdiği Times New Roman yazı karakteri, eski tip sınıflandırılması içerisine dahil edilen bir yazı tipidir. Okunabilirliği yüksek bir biçimde tasarlanmış olan bu yazı tipi için yapılan Türk Lirası işareti uyarlaması aşağıda verilmektedir (Şekil 13).

Şekil 13. Times New Roman yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işareti

Kaynak: Onur Kuran

3.2.1.3. Baskerville Yazı Karakterinde Türk Lirası İşareti Uyarlaması

Baskerville yazı karakteri 18. yüzyılda tasarlanmış olan, geçiş dönemi sınıflandırılması içerisinde konumlandırılmış bir yazı karakteridir. Tasarımcısı John Baskerville, yazı tipine ismini vermektedir. Baskerville yazı tipi için yapılmış olan Türk Lirası işareti uyarlaması aşağıda gösterilmektedir (Şekil 14).

Şekil 14. Baskerville yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işareti

Kaynak: Onur Kuran

3.2.1.4. Perpetua Yazı Karakterinde Türk Lirası İşareti Uyarlaması

1928-1935 yılları arasında tasarlanmış olan Perpetua, geçiş dönemi yazı karakterleri sınıflandırılması içerisinde değerlendirilmektedir. Tasarımcısı Eric Gill'dir. Perpetua yazı tipi için yapılmış olan Türk Lirası işareti uyarlaması aşağıda gösterilmektedir (Şekil 15).

Şekil 15. Perpetua yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işareti

Kaynak: Onur Kuran

3.2.1.5. Bodoni Yazı Karakterinde Türk Lirası İşareti Uyarlaması

Giambattista Bodoni tarafından tasarlanmış olan Bodoni yazı tipi, modern tarz yazı karakteri sınıflandırılması içerisinde değerlendirilmektedir. Bodoni, 1909-1939 yılları arasında tasarlanmıştır. Bodoni yazı tipi için yapılmış olan Türk Lirası işareti uyarlaması aşağıda gösterilmektedir (Şekil 16).

Şekil 16. Bodoni yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işareti

Kaynak: Onur Kuran

3.2.1.6. Didot Yazı Karakterinde Türk Lirası İşareti Uyarlaması

Didot yazı karakteri klasik tarzda tasarlanmış, modern bir yazı karakteridir olarak sınıflandırılmaktadır. Firmin ve Pierre Didot kardeşlerin tasarımını gerçekleştirdiği yazı tipi, 1784-1811 yılları arasında yapılmıştır. Didot yazı tipi için yapılmış olan Türk Lirası işareti uyarlaması aşağıda gösterilmektedir (Şekil 17).

Şekil 17. Didot yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işareti

Kaynak: Onur Kuran

3.2.1.7. Rockwell Yazı Karakterinde Türk Lirası İşareti Uyarlaması

Geometrik bir formda tasarlanmış olan ilk kare serif yazı karakteri olan Rockwell, 1934 yılında Frank Hinman Pierpont tarafından tasarlanmıştır. Rockwell yazı tipi için yapılmış olan Türk Lirası işareti uyarlaması aşağıda gösterilmektedir (Şekil 18).

Şekil 18. Rockwell yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işareti

Kaynak: Onur Kuran

3.2.1.8. Boton BQ Yazı Karakterinde Türk Lirası İşareti Uyarlaması

Kare serif formda olan yazı karakterlerinden iyi bir örnek olan Boton BQ, 1986 yılında tasarlanmıştır. Tasarımcısı Albert Boton'dır. Boton BQ yazı tipi için yapılmış olan Türk Lirası işareti uyarlaması aşağıda gösterilmektedir (Şekil 19).

Şekil 19. Boton BQ yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işareti

Kaynak: Onur Kuran

3.2.1.9. Klavika Yazı Karakterinde Türk Lirası İşareti Uyarlaması

Klavika, 21. yüzyılda (2004) tasarlanmış olan tırnaksız yazı karakterlerinden biri olarak görülmektedir. Tasarımcısı Eric Olson, yazı karakteri tasarımcısı ve aynı zamanda tipografi eğitmenidir. Klavika yazı tipi için yapılmış olan Türk Lirası işareti uyarlaması aşağıda gösterilmektedir (Şekil 20).

Şekil 20. Klavika yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işareti

Kaynak: Onur Kuran

3.2.1.10. Gill Sans Yazı Karakterinde Türk Lirası İşareti Uyarlaması

1928-1932 yılları arasında tasarlanmış olan Gill Sans, tırnaksız bir yazı tipidir. Tasarımcısı Eric Gill'dir. Gill Sans yazı tipi için yapılmış olan Türk Lirası işareti uyarlaması aşağıda gösterilmektedir (Şekil 21).

Şekil 21. Gill Sans yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işareti

Kaynak: Onur Kuran

SONUÇ

Kullanımı esnasında tipografik sorunlara yol açmakta olan Türk lirası işaretinin biçimi kesin çözümlemelerle belirlenmiş bir logo şeklinde tasarlanılmış olduğu sorunu görülmektedir. İşaretin anatomik yapısından kaynaklanan içalan titreşimi sorunu ve optik sorun gösterilmekle birlikte, grafik tasarımcılara ve grafik tasarım öğrencilerine bu bağlamda çeşitli öneriler ve yöntemler sunularak, bu sorunlarla karşılaştıklarında, sorunu çözebilmelerini sağlayabilmek bu tezde amaçlanmaktadır.

Çeşitli yöntem ve önerilerle birlikte getirilmiş olan bu çözümlere değinilmeden önce, kuramsal bilgiler verilerek okuyucunun bilgilendirilmesi sağlanmıştır. Öncelikli olarak, görsel iletişim elemanlarından kısaca bahsedilerek, sembol ve işaretlere değinilmiştir. Para birimi işaretlerinin tanımı ve özellikleri anlatılarak, farklı para birimi işaretlerinden örneklere kısaca yer verilmiştir. Daha sonra ise Türk lirası işaretinin yaratılış öyküsü ve Türk lirasının tarihi geçmişinden de kısaca bahsedilerek konu hakkında genel bilgilendirme sağlanılması amaçlanmıştır.

Para birimi işaretlerinin bir yazı karakteri şeklinde tasarlanmış olması ve farklı yazı tipleri içerisinde kendilerine yer edinmiş olmaları gerekmektedir. Bu bağlamda, yazı karakteri tasarımı ve tarihsel süreci, sınıflandırılması ve anatomik yapıları hakkında kuramsal bilgiler tezin ikinci bölümünde verilmektedir. Üçüncü bölümde ise bir yazı karakteri içerisinde bulunması gereken işaretler ile ilgili kuramsal bilgiler sunulmaktadır. Böylelikle, para birimi işaretlerinin yazı karakterleri içerisindeki yerlerine vurgu yapılmaktadır.

Türk lirası işaretinin farklı yazı tiplerine uyarlamaları yapılmadan önce, saptanmış olan tipografik sorunlara yer verilmektedir. Yapılmış olan teşhislerin ardından, uyarlamalar yapılırken dikkat edilmesi gereken çeşitli öneriler sunulmaktadır. Tüm öneriler mümkün olduğu kadar görsellerle desteklenerek anlatılmaktadır. Burada amaç, okuyucunun bir kılavuz şeklinde tezden yararlanarak, mümkün olan en doğru uyarlama ve anatomik yapıya ulaşmalarını sağlayabilmektir. Türk lirası işaretinin farklı yazı tiplerine uyarlamaları esnasında Adobe Illustrator ve FontLab Studio yazılımları kullanılmıştır.

Üçüncü bölümde, James Craig ve Irene Korol Scala'nın, Designing with Type The Essential Guide to Typography adlı kitaplarında bahsettikleri beş klasik yazı tipi temel

alınarak, bu yazı tiplerinde sınıflandırılmış olan, toplamda on adet yazı tipi belirlenmiştir. Belirlenmiş olan yazı tipleri içerisinde, yapısında karakteristik özellik bulunduran harfler ve işaretler tespit edilmiştir. Tespit edilen tüm karakteristik özellikler üzerinden eskiz çalışmaları yapılmıştır. Eskiz çalışmaları sırasında işaretin tasarımından kaynaklanan tipografik sorunlar ve optik sorunlar giderilmiş, yazı tiplerinin genel yapısına uygun görülen özellikler tasarlanmış olan işaretlere aktarılmıştır. Bu bağlamda, Türk lirası işareti logo formundan çıkarılarak belirlenmiş olan yazı tipleri ile tipografik kurallar ve algı ilkelerine uygun biçimde yeniden tasarlanmıştır. Ekler bölümünde ise uyarlaması gerçekleştirilmiş olan her işaretin, kendi yazı tipi ile birlikte tasarlanmış olduğu, karakter sunum afişleri yer almaktadır. Bu bağlamda çalışmanın bu konuda bir ilk olması bakımından önem taşıdığı söylenebilir.

EKLER

Ek: 1. Garamond yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işaretinin sunum afişi

Kaynak: Tasarım: Onur Kuran

Ek: 2. Times New Roman yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işaretinin sunum afişi

Kaynak: Tasarım: Onur Kuran

Ek: 3. Baskerville yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işaretinin sunum afişi

Kaynak: Tasarım: Onur Kuran

Ek: 4. Perpetua yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işaretinin sunum afişi

Kaynak: Tasarım: Onur Kuran

Ek: 5. Bodoni yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işaretinin sunum afişi

Kaynak: Tasarım: Onur Kuran

Ek: 6. Didot yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işaretinin sunum afişi

Kaynak: Tasarım: Onur Kuran

Ek: 7. Rockwell yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işaretinin sunum afişi

Kaynak: Tasarım: Onur Kuran

Ek: 8. Boton BQ yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işaretinin sunum afişi

Kaynak: Tasarım: Onur Kuran

Ek: 9. Klavika yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işaretinin sunum afişi

Kaynak: Tasarım: Onur Kuran

Ek: 10. Gill Sans yazı tipine uyarlanmış olan Türk lirası işaretinin sunum afişi

Kaynak: Tasarım: Onur Kuran

KAYNAKÇA

Kitaplar

Ambrose, G., Aono-Billson, N. (2013). *Grafik tasarımda dil ve yaklaşım.* (Çev: M. Taşçıoğlu). İstanbul: Litaretür Yayınları.

Ambrose, G., Harris, P. (2010). *Görsel grafik tasarım sözlüğü.* (Çev: B. Barhana). İstanbul: Litaretür Yayınları.

Ambrose, G., Harris, P. (2012). *Görsel tipografi sözlüğü.* (Çev: B. Bayrak). İstanbul: Litaretür Yayınları.

Ambrose, G., Harris, P. (2012). *Grafik tasarımın temelleri.* (Çev: M. E. Uslu). İstanbul: Literatür Yayınları.

Ambrose, G., Harris, P. (2006). *The fundementals of typography.* Laussanne, Switzerland: Ava Akademia Publishing.

Becer, E. (2006). *İletişim ve grafik tasarım.* Ankara: Dost Kitabevi Yayınları.

Bringhurst, R. (1996). *The elements of typographic style.* Vancouver, Canada: Hartley&Marks, Publishers.

Carter, R., Day, B., Meggs, P. (2012). *Typographic design: form and communication.* New Jersey: John Wiley&Sons, Inc.

Coles, S. (2012). *The anatomy of type.* New York: HarperCollins Publishers.

Craig, J., Scala, I. K. (2006). *Designing with type the essential guide to typography 5*. New York: Watson-Guptill Publications.

Dreyfuss, H. (1972). *Symbol sourcebook.* New York: McGraw-Hill Book Company.

Earls, D. (2002). *Designing typefaces.* Mies, Switzerland: RotoVision SA.

Eskilson, S. J. (2007). *Graphic design a new history.* New Haven: Yale University Press.

Frutiger, A. (1989). *Signs and symbols their design and meaning.* New York: Van Nostrand Reinhold.

Frutiger, A. (1980). *Type sign symbol.* Zurich: ABC Edition.

Hall, S. (2012). *This means this this means that a user's guide to semiotics.* London: Laurence King.

Haralambous, Y. (2007). *Fonts&encodings.* Sebastopol: O'Reilly Media, Inc.

Lupton, E. (2010). *Thinking with type.* New York: Princeton Architectural Press. John Wiley&Sons Inc.

Sarıkavak, N. K. (2005). *Sayısal tipografi 2.* Ankara: Başkent Üniversitesi Yayınları.

Sebeok, T. A. (2001). *Signs: an introduction to semiotics.* Toronto, Canada: University of Toronto Press.

Spiekermann, E. (2014). *Stop stealing sheep find out how type works.* California: Adobe Press.

Taşçıoğlu, M. (2013). *Bir görsel iletişim platformu olarak kitap.* İstanbul: Yem Yayın.

Uçar, T. F. (2004). *Görsel iletişim ve grafik tasarım.* İstanbul: İnkılap Yayınevi.

İnternet Kaynakları

Berthold Direct Corporation. (2015). http://www.bertholdtypes.com: http://www.bertholdtypes.com/font/akzidenz-grotesk/proplus/ (Erişim Tarihi: 24.08.2015)

Currency Information and Research for the Foreign Exchange Industry. (2011). http://currencyinformation.org. http://currencyinformation.org/history-of-the-japanese-yen (Erişim Tarihi: 12.07.2015)

European Central Bank. (2015). http://www.ecb.europa.eu: http://www.ecb.europa.eu/euro/intro/html/index.en.html (Erişim Tarihi: 08.06.2015)

FontShop. (2015). http://classic.fontshop.com: http://classic.fontshop.com/blog/fontmag/002/02_euro/ (Erişim Tarihi: 15.07.2015)

International Council of Design. (2010). http://www.ico-d.org: http://www.ico-d.org/connect/features/post/368.php (Erişim Tarihi: 13.07.2015)

Sabah. (2012). http://www.sabah.com.tr: http://www.sabah.com.tr/ekonomi/2012/03/07/turk-lirasinin-169-yillik-tarihi (Erişim Tarihi: 07.08.2015)

Siebert, J. (2012). *The euro symbol I font magazine 002 I features I fontshop*. http://classic.fontshop.com/blog/fontmag/002/02_euro/ (Erişim Tarihi: 21.07.2015)

T.C. Başbakanlık Hazine Müsteşarlığı Darphane ve Damga Matbaası Genel Müdürlüğü. (2009). http://www.darphane.gov.tr/tr/content.php?parent_id=179&content_id=179 (Erişim Tarihi: 15.04.2015)

T.C. Merkez Bankası. (2015). *T.C. Merkez Bankası*. www.tcmb.gov.tr: http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/45a27988-3e5e-4c60-9143-e3d3536d48ba/TLSimge-download.jpg?MOD=AJPERES (Erişim Tarihi: 20.05.2015)

T.C. Merkez Bankası. (2015). *T.C. Merkez Bankası*. www.tcmb.gov.tr: http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banknotlar/Banknotlarla+ilgili+Genel+Bilgiler (Erişim Tarihi: 06.07.2015, 10.07.2015, 15.07.2015)

T.C. Merkez Bankası. (2015). *T.C. Merkez Bankası*. www.tcmb.gov.tr: http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TCMB+TR/TCMB+TR/Bottom+Menu/Diger+Faaliyetler/TL+Simgesi (Erişim Tarihi: 06.07.2015)

T.C. Merkez Bankası. (2015). *T.C. Merkez Bankası*. www.tcmb.gov.tr: http://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/tcmb+tr/tcmb+tr/bottom+menu/banka-hakkinda/sikca+sorulan+sorular#223 (Erişim Tarihi: 07.07.2015, 15.07.2015, 09.08.2015)

TDK, web. (2006, September 26). *T.C. Başbakanlık Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu*. from www.tdk.gov.tr: http://tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.56535e5c6412b4.68520122 (Erişim Tarihi: 20.05.2015)

University of Exeter. (2015). http://www.exeter.ac.uk: http://projects.exeter.ac.uk/RDavies/arian/dollar.html?sess=ab8075a2b705d57030aabb05b2a1044e (Erişim Tarihi: 09.09.2015)